

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Egyházkerületünk egy éve.

I. Igazgatótanácsi jelentés.

A közelgő egyházkerületi közgyűlésen, erdélyi ref. egyházunk kormányzó-szervei jelentéseket tesznek egy évi működésükről. Ezek tükröi egyházunk egy esztendei történetének. S mi kötelességünknek teszünk eleget, ha ezeket ismertetve következtetéseket, tanulságokat vonunk le belőlük, reflexiókat fűzünk hozzájuk egyházi közéletünk számára.

A püspöki jelentés ősi gyakorlat szerint, a közgyűlés színe előtt olvastatik fel, míg a szorosabb értelemben vett adminisztrációról szóló jelentések nyomtatásban előre szétküldetnek. Külsőleg is kifejezése akar ez lenni annak a fontosságnak, melyet tulajdonít a kerület a püspöknek, a püspöki hivatalnak és ez által képviselt ügykörnek: a hitéletnek s e felett őrködő főpásztori gondviselésnek. Lapunk — reméljük — abban a szerencsés helyzetben lesz, hogy még mielőtt a közgyűlési jegyzőkönyvben megjelenne, leközzölheti s így szélesebb körben terjesztheti azt a hatást, melyet a püspöki jelentés a jelenlevő közgyűlési tagokra gyakorol.

Mai számunk a már nyomtatásban megjelent és szétküldött *Igazgató-tanácsi jelentés* közlését kezdi meg. Ezt ismertetjük és méltatjuk a következőkben.

E jelentésnek három főmozzanata van: a szorosabb értelemben vett *közigazgatásra*, a *vagyonügyre* és a *tanügyre* vonatkozó.

Az első és utolsó terjedelem tekintetében kisebb mint a megelőző évek, a második sokkal terjedelmesebb, részletesebb, mint korábban évek óta lenni szokott. E változás nagy előnyére szolgál az egésznek. A közigazgatásnál és tanügynél nem a jelentéktelen, apró részletek sokasága fődolog, hanem az elvi jelentőségű momentumok feltüntetése; míg a vagyonügyeknél, a zárszámadásnál és költség-előirányzatnál — tekintve különösen azt az

általánosan kívánt s mind sürgősebben hangoztatott óhajtást, hogy lehetőleg minden illetékes egyénnek alkalom nyujtassék arra, hogy a kerület vagyonügyi viszonyairól, melyek másfél évtized óta annyiszor képezték a legellenitésebb megítélés tárgyát, magának világos képet alkothasson, — alig képzelhetünk feleslegest, s mindig több és több részletességet kell kívánni.

De menjünk rendre.

A jelentéssel örvendetesen kell tndomásul vennünk, hogy a *közigazgatás* menete általában jó volt. S ha ezért a jelentés méltán adózik elismeréssel első sorban az esperesi karnak, mely buzgalommal, sőt lelkesedéssel tölti be mind terhesebbé és terhesebbé váló munkakörét: azt sem lehet tagadni, hogy — a mit a jelentés természetes szerénységgel hallgat el — ebben az eredményben hasonló része van magának az Ig.-tanácsnak és tisztviselőinek, kiknek munkáját igazán csak az tudja méltányolni, ki közelebbről látja, vagy mélyebben pillant-hat bele.

A jelentésnek úgy az egyetemes egyházi, mint a kerületi intézkedésekről szóló része elárulja, hogy míg a nagyfontosságú kérdések kellő körültekintéssel, nagy előtanulmányokkal készítettnek elő (a zsinati előkészületek, közigazgatási államsegély, adóreform, lelkeszi nyugdíj-intézet): másfelől a törvények és határozatok végrehajtásában is különös méltanyosságra való törekvés, lelkiismeretes apró gondoskodás nyilvánul (kongrua-törvény, közalap, lelkeszi fizetés pótlások kifizetése.) Míg kifelé kellő erély nyilvánul egyházunk közjogi helyzetének és autonómiáknak védelmében („erdélyi püspök“ czimkérdés, udvarhelyvármegyei közigazgatás hatásköri tullépése): addig befelé szorgos gonddal ápoltatik a rendnek, az igazságos és gyors adminisztrációnak, a haladó kor szükségéhez mért czélszerű reformoknak érdeke (Rendeletek-Tára, új Dijlevelek, egyházmegyék czélszerűbb beosztása, köz-

gyűlési tagság, tanárválasztási szabályzat.) A szellemi haladás és belső kiépítés munkáját szolgálják az olyan intézkedések, mint a parokhiális könyvtárakra vonatkozó és az iskolai vallás-oktatásnak a lelkészek köteleességévé tétele, ifjúsági istentiszteletek szabályozása stb.

Nagymérvű és örömdetes előhaladás jelenségeit látjuk a *tanügyi jelentésben* is. A mi e téren a legörömdetesebb, az a törekvés, hogy különböző foku iskoláink vezetésében és kormányzásában hathatósabban érvényesüljenek immár nemcsak az általános magyar nemzeti, pedagógiai és didaktikai szempontok, hanem az egyháziak is. Iskolai kormányzatunknak és kollégiumaink Elöljáróságainak egyként feljegyzésre méltó érdeme s egyháziasságunk szép bizonyossága, hogy mindenik kollégiumunk vállalkozott 1—3 ref. arravaló árvasfiu teljes ellátására és neveltetésére. Hányan fogják ezért őket áldani s mennyi oszlopot nevelhetnek ez uton is egyházunknak! — Még fontosabb azonban e tekintetben az a javaslat, melyet bizonyára a közgyűlés egyhangú helyesléssel emelend határozottá, hogy kollégiumaink ref. jellege abban is kidomborodjék, miszerint más felekezetű tanulók felvétele csak az esetben eszközöltetik, ha már a jelentkezett arra való ref. vallásuak befogadhatva, még hely marad. Mert az valóban furcsa állapot volt, hogy mikor folytonos panasz hangzott ref. növendékeknek hely hiánya miatt ref. intézetünkben való elutasítása miatt: most kivil, hogy kollégiumaink tanulóiból 34.4% (793) volt idegen vallásu. A mi — jelentésben levő egyik igen érdekes statisztikai adat alapján, — anyagiakban annyit jelent, hogy kerületünk 200,629 koronát költött nem ref. vallásu növendékek taníttatására évenként, a mi összes iskoláinknak adott államsegélyek összegét is tekintélyesen túlhaladja.

Hasonló örömmel kell konstatálnunk, hogy kormányzatunk, mint látszik, maga is érzi, hogy ref. gimnáziumaink fundementum nélküli középtagok maradnának a ref. felekezeti népiskolák nélkül. Igaz, e tekintetben kerületünk különösen meggyengült, de még mindig 250 körüli felekezeti népiskolánk van 300-on felüli tanítói állomással. Ezek gondozására most több gond lesz fordítandó s ez tökéletesen igazolja egy népiskolai tanügyi előadó alkalmazását. Ezzel áll szoros kapcsolatban tanítóképzőnk ügyének rendezése, a mi újra — mint olvasuk — szerencsés megoldásnak néz elébe. — A rövidnek látszó tanügyi jelentés, az elmélkedésre oly gazdag anyagot tartalmaz, hogy most azt mind, bár futólag is, nem érinthetjük. Hisszük, hogy akadnak oly tanulmányozói az értékes statisztikai adatokkal ellátott jelentésnek, a kik alkalmat adnak lapunknak, hogy ezekre még visszatérjen.

Az anyagi ügyekre vonatkozólag már említettem, hogy a jelentés bővebb adatokat tar-

talmaz, mint a megelőző évek. Különösen a költségelőirányzatnál; míg az 1901. évi Mérleg-, és nyereség-veszteség számla egészen a régi alakú, a mely végeredményül szomorúan tudatja, hogy az 1901. évet 95,189.06 korona veszteséggel zártuk, és a jövő évi előirányzat is 30.350.79 kor. hiányt mutat. Ezek magyarázatával, okadatolásával az Ig.-tanács jelentése nem foglalkozik, de jelzi, hogy „a mutatózó hiány eredete, jelentősége, és esetleges mérséklése kérdésével a múlt évi közgyűlés által kiküldött hét-tagu bizottság foglalkozik.” Annak a jelentése fog tehát tájékoztatást nyújtani. — De már itt bizonyos jóleső érzéssel kell reámutatnunk arra, hogy az Ig.-tanács szerint: „pénzügyi helyzetünk a közelmúlt néhány évhez viszonyítva, határozott javulást mutat és a javulás állandó és folytonos leendő, a mi egyfelől a szigorú takarékoságban, másfelől pedig a budapesti bérházak és részben az értékpapírok jövedelmezőségének emelkedésében leli indokát.” Különösen örömdenénk, ha erről a hetes-bizottság részletes számszerű adatokkal győzhetne meg mindenkit; azokat is, kik e mostani számadásban és előirányzatban a pénzügyi helyzet ily javulását nem képesek felfedezni. Mert ennek számszerű adatai oly biztató jövőre kevés alapot adtak.

Két szép, halhatatlan alapítvány a *Gecse*-, és br. *Radák* alapítvány már a jövő év folyamán birtokába jutnak a kerületnek. A központi pénzkezelés decentralizációja foly az által, hogy indokolt esetekben, különösen előnyös fekvések vásárlására az egyházak és alapjaik központban kezelt tőkéi kiadatnak. Helyesen; de vele együtt kell járnia a minél hathatósabb felügyeletnek, ellenőrzésnek, mert e tekintetben, mint a jelentésből is szomorúan látni, nem mindenütt állanak valami jól a dolgok. A jelentésnek ez, a lelkészhiány és az andrásfalvi eset a szomorubb oldalai, de hisszük, hogy a kilátásba helyezett megfelelő intézkedések itt is sikerre fognak vezetni.

Általában mi a jelentést nagyobb részében megnyugvással vesszük s azt hisszük, az egész e-ker. így veendi; hisz a kormányzat legnagyobb részben komoly sikerekre, sok esetben messzeható áldásos következményekkel járó kezdeményezésekre mutathat. — Hogy mi munkát, kitartó tevékenységet, sokszor komoly gondot sőt aggodalmakat kellett kifejtetni, illetve elviselni a kormányzat buzgó tagjainak s főleg a főgondnoki karnak, az elnöklő főgondnokkal és püspökkel élén: ezt tudni, látni s hálásan elismerni fogja a közgyűlés. Mert látni fogja minden kérdésnél, ott is, hol ellenőrzésről, ott is, hol intézkedések tételéről, határozatok hozataláról lesz szó, hogy a kormányzatnak titkolni valója sem a tényekre, sem az intenciókra nézve nincs; sőt legfőbb célja a helyzetnek, a viszonyoknak, a szükségeknek őszinte feltárása és ismertetése, minden jogos szempont

és érdek kellő érvényesítése s ez alapon megnyugvás, béke, harmónikus, egy célra törő közös, lelkes munka eszközlése, a melyre manapság egyházunknak s vele az erdélyi magyarságnak égető szüksége van.

Erősítsük magunkat egyetértéssel s ne gyengítsük széthúzással. Ki az egyetemes közérdeket akarja szolgálni, az ne nézze a dolgokat párt vagy részérdek szempontjából s főleg a dolgoknak és embereknek ne imputáljon olyan intenciókat, a melyek tőlük távol vannak. A diplomatisztika az egyházi életnek nem válik javára, bármely részről alkalmaztassék, mert azzal rendszerint az őszinteség hiánya jár. Pedig nekünk egymás iránti bizalomra van szükségünk, a minek feltétele — az őszinte igazság. Ez vezesse tanácskozássainkat; így lesz munkánkon Isten áldása.

A diaconissa kérdéshez.

Igaz örömmel tapasztalom, hogy az én kedvenc tárggyammal, a diaconissák intézményének kérdésével egyre többen foglalkoznak, jeléül annak, hogy az eszme forrik, érik. Sőt az a körülmény, hogy e kérdés immár a cura pastoralis feladatai között is megfordul, azt kezdi hitetni velem, eléggé megérett már s hozzá kezdhetnének a kivitelhez.

E lapokban nem régen igen elmés fejtegetést olvastam az intézmény elkerülhetetlen szükségességéről. Én tehát az olvasottakat csupán megerősíteni kívánom, a midőn mint gyakorló orvos, a kinek immáron 30 év óta szózza a publikum a nyakamba a felelősséget azért, ha betegjein a rossz ápolás miatt nem segíthettem, őszintén kimondom azt, hogy az orvos tudománya és a gyógyítószeres ereje másodrangúvá törpül az ápolásban rejlő erő mellett, sőt kimondom azt is, hogy sok esetben nem az orvosság, hanem az ápolás gyógyítja meg a beteget. Valóban, ha a betegápoló ismeri az ember szeretetét, tudja, hogy hol, mi és milyen mértékben fájhat, ha megáldotta őt az Isten mélyen érző szívvvel, gyöngéd lélekkel, puha kezekkel, a melyeknek még a szorítása is kellemes, szelid, nyájas arccal határozott fellépéssel, erős akarattal, biztató beszéddel, kitartással, türelemmel, keresztyéni vallásos hittel s megtanulta ezen tulajdonságokat a betegek érdekében lemondással érvényesíteni, oly hatalmat s egyúttal oly áldást képvisel a szenvedő emberekkel szemben s oly kincset az anyaszentegyház birtokában, a melynek hatása kiszámíthatatlan.

Hány protestánst hódítottak már el, hány katolikust térítettek vissza az Istenhez, s erősítették meg a hitben a katolikus apácák, tisztán csak szelidséggel, áldó gyöngédséggel és odaadással, mert azt tudni kell, hogy — absit invidia verbo — a szétszort betegápolásra alkalmazott apácák jókora nagyrésze minden előzetes iskolázás, szakismeret nélkül megy a betegágyhoz s később is összes szaktudása az, a mit itt lassan-lassan eltanult.

Hol állanak csak a „Kedves testvérek” szakértelem, szaktudás tekintetében azok mögött az ápolónők mögött, a kiket az országos vörös-kereszt egyelet küld világgá! Én pedig még ezeknél is tanultabb, s hatékonyabb diaconissákat szeretnék felekezetünk kötelékében látni, olyanokat t. i. a kiknél az alapos szaktudás, a kifogástalan gyakorlati ügyesség és a teljesítő képesség mély vallásos érzésbe és az anya-

szentegyházhoz való törhetetlen ragaszkodásban legyen beágyazva.

Sok adatot lehetne e kérdéshez a német lutheránus egyházak már megszervesült hasonló intézményéből idézni. Ámde én, a midőn magyar református intézményről van szó, nem akarok a pedagógusok ama nagy hibájába esni, hogy a magyar ember lelki világával s kivált az ily kulturalis intézménynek alapját képező faji és nemzeti temperamentumával igen ellenkező népfaj organumát huzzam magyar kaptafára. Mert — hiába való minden elméleti okoskodás — magyar intézménynek a magyar ember jelleméből, lelkéből, szívéből és erejéből kell kinőnie, mint a réttalajból a gyepnek.

Ezért hát még csak azt a fáradságot sem vettem idáig magamnak, hogy a németországi s főként a szász diaconissza intézmény irodalmából magam tájékozzam, hanem csak a magam eszejárása szerint gondoltam át s építettem fel magamnak az egész intézményt, a melynek vázát nagy vonásokban a következőkben adom:

Első kérdés, a mit magamnak feltettem az, hogy milyen alapon legyen a református diaconissza intézmény szervezve?

Nézetem szerint határozottan és elmaradhatatlanul *egyházi alapon*, a mi anyaszentegyházunkban található meg legjobban; a hol a theologicus dolgok nincsenek középkori ködbe burkolva s a kapcsolatos természeti igazságok nincsenek az idealizmus himpórából megfosztva.

A diaconissát egész élete kell, hogy a mi anyaszentegyházunkhoz kösse, hogy a cosmopolitismus mérgétől távol itt találja meg az ő boldogságát, mint az emberszeretet, az önfeláldozás, a lemondás corollariumát. Ezért kell neki egyházi neveltetésben részesülnie, az egyházi életben maradnia, a hol vallásos előjárótól még a feddés, vagy büntetés is szelidebb s hatékonyabb, mert ez is szeretettel lesz alkalmazva. Oh mily különbség van a törvénytisztelet, a kötelességtudás mértéke, mélysége között akkor, ha az a törvény szigorától való félelemtől és akkor, ha az Isten őrszemének hatásától függ!

Az egyház keretén belül a diaconissa inkább megmarad az istenes uton, mintha a világ erkölcs-bírása között támoľog.

A templom legyen az ő fáradt testének és lelkének üdülő, gyógyító helye, az ő cselekedetének tanuja. Ekkor szilárdan megáll a helyén.

Az a kérdés merülhet fel, hogy vajjon nem volna e célhoz vezető az is, ha felekezetünkhöz tartozó egyének műszakilag állami, vagy társulati iskolákban nyernék a kiképzést s csak a kiképzés után csatoltatnának az anyaszentegyházhoz?

Ebben a tekintetben határozottan *nem*-mel felelek és pedig azért, mert itt nemcsak műszaki, hanem egyszersmint vallás-erkölcsi képességre is van szükség, ennek a kettőnek pedig, mint összefort ikreknek, egyszerre kell fejlődni, izmosodnia, szilárdulnia. És ez csak az egyház keretében lehetséges.

Vége következik.

Dr. Kovács Áron.

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1892. október 18.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső egyhker. főgondnok aa. Jelen voltak: Dr. Bartók György, püspök, Kennesey Béla főjegyző, br. Bánffy Ernő, Becsek Lajos, dr. Sárkány Lajos ig.-tanácsosok, dr. Kádár János titkár, Maksay János számvevő és Módi Elek, levéltáros, mint jegyzőkönyv vezető.

Az ülés megnyitása után dr. Sárkány Lajos, tanügyi előadó aa. terjeszti elő az egyházker. köz-

gyűléshez, a tanügyi jelentéssel kapcsolatosan benyújtandó ama határozati javaslatát, mely szerint a népiskolai ügyek ellátására, az igazgatótanács kebelében külön népiskolai tanügyi előadói állás szerveztessék. Ig.-tanácsunk a javaslatot elfogadván, a közgyűlés elé való terjesztését elhatározta.

Elnöklő főgondnok aa. szóbeli előterjesztéséből tudomásul vette ig.-tanácsunk a „magyar leszámítoló és pénzváltó bank” erdélyrészi fióktintézetének amaz ajánlatát, hogy az egyházkerület pénzkezelésének elvállalására hajlandó és miután föltételei is kedvezőknek látszanak, megbizta ig.-tanácsunk, dr. Sárkány Lajos, Maksay János és Horváth Pál aait azzal, hogy a nevezett bank vezetőségével a részlet kérdéseket tárgyalják le és eljárásuk eredményét a legközelebbi ülésre jelentésük be.

Ezután a titkár aa. által elkészített ig.-tanácsi évi jelentés tervezete olvastatott föl, mely némi módosítással elfogadtatván, kinyomatása és a közgyűlési tagokhoz leendő szétküldése elhatározott.

Szász Dénes, igazgatótanácsos aa., m. kir. kuriai bírónak történt kinevezetése folytán, lemondott állásáról, a mit ig.-tanácsunk, az eddigi buzgó működéséért köszönetet nyilvánítva vett tudomásul, megköszönvén egyúttal nevezett aa. ama szíveségét is, hogy 900 korona honoráriumát a szeretetház és felsőbb leánynevelő intézet céljaira adományozta.

A sepsiszentgyörgyi kollégiumi előjáróság arra célzó kérése, hogy főt. Püspök aának kollégiumi főgondnoki állásától való fölmentését kérő előterjesztésünk visszavonassék, — elvi okok miatt teljesíthetőnek nem találtatott.

Ezek után tárgyalta és szöveg szerint megállapította ig. tanácsunk az egyházkerületi közgyűlés elé terjesztendő következő javaslatokat és pedig: a Parádi Kálmán aa. helyének betöltése; a lelkészképesítésű, de más életpályára lépett egyének okleveleinek megsemmisítése; a kolozsvári kollégium 3 kinevezett tanára közgyűlési tagsága és végül a lelkészi könyvtárak szabályzatának megállapítása tárgyában kelt előterjesztéseket.

Az aranyos-gyéresi egyházközség indokolt kérésére kiutalta ig. tanácsunk a nevezett egyház központi kezelés alatt álló 4000 koronára menő Paget-alapítványi tőkéjét birtokvásárlásra.

Az udvarhelymegyei közigazgatási bizottság illetéktelenül beleavatkozván a kiskalambtalvi kántori javadalom megállapítási kérdésébe, értesítettett, hogy ez ügyet az egyházi hatóságok, saját illetékes hatáskörükben, már végleg elintézték.

A borbereki papi állásnak egy félévig való üresen hagyását, az egyház indokolt kérésére és az egyházmegyei tanácsajánlatára, megengedte ig. tanácsunk.

A bethleni egyházközség által végrehajtott részleges kepeváltás jóváhagyást nyert.

A nagyenyedi egyházmegyei közgyűlés amaz indítványát, mely a konventnél közbenjárást javasol a vadházasságok meggátolása és a vasárnapi munkaszünet szigorú megtartatása érdekében kérelmezendő állami intézkedést illetőleg, — nem találta ig. tanácsunk továbbítandónak, mert a zsinati tárgysorozatba e kérdések különben is föl vannak véve és így a lehető intézkedések már ez alapon remélhetők.

Nem találta célszerűnek ig. tanácsunk lépéseket tenni a szil. szolnoki egyházmegye ama kérelme tárgyában sem, mely kifogásolja és megsemmisítendőnek tartja a konvent amaz intézkedését, hogy a kongruás lelkészeket előre levonassék az orsz. gyámin-tézeti járulék. Ezt az intézkedést ugyanis ig. tanácsunk azért nem tartja sérelmesnek, mert a kongruás papok bőséges kárpótlást kapnak a járulékoknak pár hóval előbb való befizetése ellenében, az által, hogy helyettük e járulék nagy részben az állam által fizettetik.

Az egyházmegyei közgyűlés bemutatott jegyzőkönyvéből örömmel értesülvén ig. tanácsunk arról, hogy nt. Viski Pál, szil. szolnoki esperes aa. papságának negyvenedik évét betöltötte: ez alkalmából ig. tanácsunk is üdvözlő iratot intézett az érdemekben megőszült derék espereshez.

A görgényi egyházmegyei tanítók és énekvezérek temetkezési segélyegyletet alkotván, annak alapszabályait ig. tanácsunk megerősítette.

A keszüi egyházközség haladékat nyert központi tartozása kamatainak fizetésére, tekintettel arra a nagymérvű elemi csapásra, mely ez évben úgy az egyházat, mint annak hiveit sújtotta.

A baczai egyházközség kérelme alapján átutalta ig. tanácsunk a központi kezelés alatt álló tőkéje után föl nem vett kamatokat, adóssága rész-törlesztésére.

Az ujtordai egyházközség birtokvásári szerződése előnyösnek találtatván, jóváhagyatott és egyúttal engedélyt nyert az egyház arra, hogy részben a birtokvásárlásra, részben előbbi keletű terhesebb adóssága konvertálására 20.000 kor. 50 éves törlesztő kölcsönt vehessen föl.

Jóváhagyta ig. tanácsunk, ezek után, a küllői egyházmegye által a dicsőszentmártoni közkórház javára tett 2000 koronás alapítványról szóló alapítólevelet és végül tárgyalta és a jogügyi bizottság által tett módosításokkal elfogadta a néh. br. Radák Ádám hagyatéka ügyében Teleki József gróffal kötendő egyezség tervezetét, melynek értelmében egyházkerületünk, az utóöröklési jogról való lemondással szemben, 120.000 kor. végkielégítési összeget kap Teleki József gróftól.

Több tárgy nem lévén, elnök aa. az ülést bezárta.

r. s.

Az Igazgató-tanács évi jelentése.

I.) Közigazgatási rész.

Főtiszteletű és méltóságos Egyházkerületi Közgyűlés !

Az 1902. évről szóló általános jelentésünket az alábbiakban van szerencsénk előterjeszteni, követve az eddigi szokásos beosztást, mely szerint első helyen az egyetemes konvent végzeményeit, második helyen ig.-tanácsunk működését és végül az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától függő intézkedéseinket ismerteljük.

I.

A folyó évi konvent, ápril hó 29-én kezdődőleg, három napon át, Budapesten tartatott, Kun Bertalan egyházi és Br. Bánffy Dezső világi elnök alatt.

A konventi ülések az elmúlt egyházi év folyamán elhunyt két kiváló nagy férfunak: b. e. Tisza Kálmán és Szilágyi Dezső, volt egyházkerületi főgondnokok elévülhetetlen érdemeinek méltatásával és jegyzőkönyvi megörökítésével vették — kezdetüket és csak ezek után tért át a konvent a zsinati előkészületek miatt ez évben különösen gazdag tárgysorozatának elintézésére.

Az országos közalap végrehajtó-bizottságának szokásos kimerítő jelentéséből ismét csak sajnálattal kell kiemelnünk, hogy közalapi adóhátrálékunk a ki-rovásnak 22⁰/₀-át teszi és a múlt évi állapotokhoz képest 4⁰/₀-nyi növekedést mutat. Az előirányzott összegek törlesztésében is kedvezőlen egyházkerületünk 10⁰/₀ arányszáma, sőt ez évi kirovásunk összege is, bár kevés, de némi csökkenést mutat. Végül a reformációi persely-pénzek gyűjtése és fölterjesztése iránt oly

sokszor kiadott figyelmeztetésünk még mindig meghallgatatlanul maradt a görgegyi egyházmegyénél, valamint a két legnagyobb püspöki egyházközségünk-nél: Kolozsvárnál és M.-Vásárhelynél.

Egyszersmindenkori segélyben 9 egyházközségünk részesült ez évben és pedig ezek közül kettő 1200—1200, egy 1000; kettő 600—600; egy 500 és 3 pedig kisebb összegű segélyben. Ezekon kívül folyósítva voltak a rendszeres segélyek is, pontosan, kellő időben.

Az országos *lelkési özvegy-árvai gyámintézet* végrehajtó bizottságának a konventi jegyzőkönyvben szintén teljertalmulag meglevő jelentéséből ez intézet áldásos működése és örvendetes fejlődése konstatalható, miből következtethető, hogy a közalap némi újabb segélyvel, vagy esetleg e célra nyerhető államsegélylyel ez intézményünk, már rövid idő múlva, minden eshetőségekkel szemben teljesen biztosítva lesz. — A tagdíjak fizetésében mutatkozó hiányokat a konvent idevonatkozó erélyes intézkedései remélhetőleg elenyésztetik.

Az összes egyházkerületek véleményei és a gyámintézeti végrehajtó-bizottság javaslata alapján, foglalkozott az egyetemes konvent a *lelkési nyugdíjintézet kérdésével* is és ez intézmény életre hívását maga részéről is szükségesnek ismerte el, de a részletekre vonatkozó tüzetes tárgyalást csak a zsinati bizottság előmunkálataival kapcsolatosan fogja megejteni.

A *kongrua-törvény végrehajtása* körül tapasztalt méltánytalanságok lehető enyhítése céljából, épen erdélyi egyházkerületünk fölterjesztései alapján, kérelemmel járult volt az egyetemes konvent a vallás és közoktatásügyi miniszteriumhoz, egyfelől a lelkészi fizetés egész összege után kivett adóknak, országos gyámintézeti járulékoknak és a közalapi adónak levonásra leendő engedélyezése és másfelől az állami fizetés-kiegészítési összegeknek az önállóan működő helyettes lelkészek részére való folyósítása iránt, de e kérelmeket a miniszterium, nagy hátrányunkra, visszautasította és félő, hogy hasonló sorsban fog részesülni az egyet. konvent idei fölterjesztése is, melyet szintén erdélyi egyházkerületünk előterjesztése alapján tett az iránt, hogy az egyes lelkészek részére folyósított kiegészítési összegek félévi részlete még az esetben sem követeltessék vissza, ha az illető lelkész a félév első napját követőleg elhalna, még mielőtt a kongruát kézhez vehette volna.

A konventi közigazgatási bizottság véleménye kapcsán tárgyalás alá került ig.-tanácsunk ama fölterjesztése is, melyben döntést kértünk arra a kérdésre, hogy vajjon az egyházi szolgálatban állott lelkészek és tanárok nyugalomba vonulásuk után is megmaradnak-e az egyház fegyelmi hatósága alatt? Maga a konvent azonban nem döntött e kérdésben, hanem áttette azt a zsinatelőkészítő törvénykezési bizottsághoz.

Behatóan foglalkozott az egyetemes konvent a *zsinatelőkészítő bizottság részletes munkálataival* is, mely az egyes egyházkerületek fölterjesztett javaslatai alapján állított össze és ez alapon meghozott határozatában kijelölte nagyjában a jövő 1903. évben összeülendő egyet. zsinat munkarendjét, azoknak az elveknek precizozásával, melyek szerint a törvényhozó testület működni lesz hivatva. A teljesebb és tökéletesebb előkészítés lehető biztosítása céljából pedig külön öt albizottságot, t. i. egyházalkotmányi, lelkészválasztási-, adóügyi-, törvénykezési- és köznevelési bizottságot szervezett, az egyházkerületek konventi képviselőiből. E bizottságok munkálata alapján fog azután az egész zsinati törvényjavaslat egy összehívandó rendkívüli konventi ülésen végleg megállapítani és azután az egyházkerületek véleményezésére szétküldeni.

A közjogi bizottság referádája alapján tárgyalta

a konvent az egyházkerületeknek a *közigazgatási államsegély*, illetőleg dotáció kérdésében beérkezett javaslatait is, melyek alapján abban állapodott meg, hogy addig is, míg az egyetemes zsinat határozott állást foglalhatna az 1848. évi XX. t.-cz. szellemének mily arányban leendő végrehajtása tárgyában, fölkéri a kormányt, hogy az *államsegély*, a *sükségletekhez mérten, tovább is emeltessék*.

A *vadházasságok* lehető korlátozása tekintetében tett indokolt fölterjesztésünkkel, szintén a közjogi bizottság előadásában, végzett a konvent akként, hogy e veszedelmes baj tovább terjedésének meggátolásul a kura pásztoralist ajánlotta a lelkészek figyelmébe, de egyuttal áttette a kérdést az illetékes zsinati albizottsághoz, mert maga részéről is égető sükségnek találta, hogy e baj, zsinati intézkedéssel, alaposan orvosoltassék.

Végül számos és fontos határozatot hozott egyetemes konventünk, az egyetemes tanügyi bizottság véleményes előterjesztése alapján, a köznevelési és közoktatási kérdésekben is, de miután ezekről tanügyi jelentésünk fog megemlékezni: részünkről áttérhetünk általános jelentésünk második részére: az *igazgatótanács fontosabb intézkedéseinek ismertetésére*.

II.

1. Az igazgató-tanácsi ügyforgalomról szóló bizottsági jelentésnek hagyva fenn a közelebbi adatok föl sorolását, részünkről e helyen csak azt jelentjük, hogy a múlt évi október hó 1-től kezdve ez évi október 1-ig összesen 5508 ügydarab érkezett írtásra, mely szám az előző évihez képest 259 *apadást jelent*, a mi természetes következménye a kongrua-ügy rendezésével járó munkák befejezésének.

Igazgató-tanácsi ülés 18 alkalommal tartott és ez üléseken együtt 723 ügydarab nyert elintéztést, a 16 darab közigazgatási bírói ügygyel együtt, tehát az összes beadványoknak 13%-a igényelt ülési tárgyalást és ellátást, míg a többi ügydarab elnöki elintézésben részesült.

Kiadóhivatalunk ügyforgalmának föltüntetéséül jelentjük, hogy a lefolyt év alatt 4360 darab levelet, illetve csomagot adtunk postára; helyben pedig 1243 darabot kézbesítettünk küldöncz által, a rendes ülési és bizottsági meghívókon kívül.

Bár e tekintetben külön előterjesztésünk is lesz, mindazonáltal e helyen is megemlítjük, hogy az ig.-tanács egyik kiváló buzgóságu tagját és hosszú időn át folytatott lelkiismeretes munkálkodásával elévülhetetlen érdemeket szerzett tanügyi előadóját, ez év folyamán vesztettük el. Helyét Sárkány Lajos dr. ig.-tanácsos aa. tölti be, elismerésre méltó buzgósággal, helyettesi minőségben addig is, míg a folyó évi közgyűlés ez állás betöltését eszközölheti.

Ig.-tanácsosi állásáról lemondott Szász Dénes aa., abból az okból, mert ő Felsőge által kuriai bírónak neveztetett ki és így lakását Budapestre kellett áttennie. Távozása érzékeny veszteséget jelent, mert nagy jogi tudásával, előrelátó bölcsességével igazg.-tanácsunknak kiváló szolgálatokat tett.

Tiszteletdíjat soha sem vett föl, hanem az e czimen fölgylt 900 koronát, egyenlő részben a szeretetháznak és a felsőbb leánynevelő intézet alapjának ajándékozta.

Általában rendben és minden fennakadás nélkül folyt az egész évi ügykezelés.

2. Ugyanezt jelenthetjük, általánosságban, az *egyházmegyei adminisztrációról* is, a mi egyuttal szolgáljon elismerésül nt. Esperes aainak, kik lankadatlan buzgósággal igyekeznek folyton szaporodó dolgaikat lehetőleg jól elvégezni.

Hiányok, késedelmezések, határidő-mulasztások, sokszor az esperestől nem függő okok miatt, önként

értetõleg, fordultak és fordulnak elõ, sõt néhány egyházközségnél oly nagyobb foku mulasztáson találattak az illetõ lelkészek, melyek miatt ellenük a törvényes megtorló lépéseket kellett folyamatba tenni, különösen a vagyoni ügyek rendellen kezelése és a számadásoknak több évrõl való elmulasztása miatt. — A számadások rendes beadása körül elfordult mulasztások lehetõ megakadályozása czéljából épen most van folyamatban ig.-tanácsunknál oly irányu körrendelet kibocsátása, melynél fogva az egyházmegyei számvévõk és esperesek is felelõssé fognak tétetni a lelkészek ebbeli kötelességének lehetõ legszigorubb ellenõrzéséért.

Folytatjuk.

TÁRCZA.

Reformációi beszéd.

Elmondott a brassói ev. ref. templomban, 1902. okt. 26-án a középisk. ev. ref. tanulóinak ünnepélyén.

Édes Fiaim! A mai szép napon, a hit és lelkiismereti szabadság diadal ünnepét üljük. Ama örök emlékezetû nagy napon, Istennek lelke újból kitöltötte, a reformátorok lelkébe, szívébe. És valamint az első pünköszt ünnepén Péter varázs szavára három-ezeren keresztkeltek meg; a Luther, Zwingli és Kálvin ajkán ellebbenõ igék is foglyul ejtették, az eddig sötétségben ülnépek lelkét; úgy, hogy sok-ezeren megtértek és életükkel bizonyították apostoli meggyõződésüket. Nincsen senkiben másban üdvösség, csak a Krisztusban. Krisztus, a ki a zsidóknak botrányozás, a görögöknek bolondság, nekem dicsekedésem, mert egyedül õ az Atyához vezetõ: élet, ut és igazság!

A mint az igazság után áhítozó lelkek olvasni kezdték a szentírást, bennük a lelki homályosság világossággá változott és megértették Istennek lelkiismeretükhöz intézett szavát, hogy: Nem szeretem, a ti áldozataitokat, a ti czeremoniáitokban nem gyönyörködöm. Én lélek vagyok és igazság; szükség azért, hogy a kik engem imádnak, lélekben és igazságban imádjanak!

Édes Fiaim! Így indult meg a hit és lelkiismereti szabadság harcza, nem emberi okokból, hanem isteni magas rendelésbõl, hogy legyõzve a sötétséget, az önzés szülte zsarnokságot és minden hatalmasságokat, a kik a népek gyengeségére és tudatlanságára építették fel uralkodó széküket, diadalra vezesse Isten országának ügyét. — A mi Istentõl van, az meggyõzi a világot! A hit és lelkiismereti szabadság harcza, ezért lett a keresztyén szellem — eszmei diadalának utmutatója. Az első harci lobogó a Wittenbergi 95 tétel volt és az első harci riadó, a szent dal a Wittenbergi egyetemi ifjuság ajakán: „Erõs várunk nekünk az Isten!”

Azóta a Krisztus ügyének hû vitézei az evangélium igazságaiért és az emberiség szent jogaiért sok és nagy áldozatokat hoztak. De, mert segítõjük, az isteni kegyelem e vívhatatlan erõs vár volt, táboruk el nem fogyott, de hulló vérük megtermékenyítette küzdelmük tereit és omló poraik felett támadt nagy erõsség, a protestáns anyaszentegyház.

A mi templomaink, iskoláink, a népek alkotmánya, a társadalmi intézmények, az izgalmas cselekedetek, mind a lelkiismereti szabadság jegye alatt nyertek életet. Hogy szeretett magyar hazánk, a mohácsi vész sulya alatt el nem vesztett és azután is a sok bú és baj mellett él és virul nemzetünk, azt a reformáció áldásainak köszönhetjük.

Édes Fiaim! Ma, midõn minden mûvelt nép háladással borul le a kegyelem Istene zsámolyánál; ma, midõn minden protestáns gyülekezetben az evangélium tette és hitre buzdító szelleme lüktet; hogy ti a jövõnek reményei szintén ünnepeltek és lelkesedtek a reformatió eszményeiért, e körülményben én örök megifjodását látom az eszmének. Ugy tetszik nekem, mintha ama nagy napoktól máig, az összes élt és élõ protestáns ifjuságnak szent hevülete egy hatalmas korusba olvadna össze és a ti énekekkel egy harmóniába zengenének, minden hívõk lelki gyönyörüségére e napon: „Erõs várunk nekünk az Isten!”

Édes Fiaim! Minden idõben, lelkesedést, élõhitet, tette kész buzgalmat a mûvelt népek ifjusága ama kutfõbõl meritett, melynek élõvizét a reformatió bajnokai hozták újból napvilágra. Magyar nemzetünk hõsi tusái, magasztos diadalai; dicsõ emlékü alakjaink, történeti magaslatra emelkedett egyéniségei; nevüket, emlékezetüket az evangélium szellemének köszönhetik.

Azért, édes fiaim, hogy ti is a reátok váró nemes emberi hivatást megvalósíthassátok, ápoljátok buzgó igyekezettel lelkeitekben az evangélium örök igazságait. Tanuljatok a nagy reformátoroktól buzgón ragaszkodni Krisztus zászlójához és azért ha kell, legyetek készek a legnagyobb áldozatokra is!

A mai kor sok sivárságot táplál kebelén. A közöny, a világi érdekek, üres külsőségek ápolják az emberi szellem szabad szárnyalását. Napjainkban, uralkodási viszketegbõl, merõ önzésbõl, egyes egyházak vezetői az evangélium világosságát újból sötétséggé változtatják; a szeretet jegyében gyûlölséget árulnak, az egyetértés helyett osztályharcot, viszályt és türelmetlenséget predikálnak. És mert kezükben sok vagyon van, mellettük tekintélyes érdekszövetségek állanak és mert harci jelvényük nem a Krisztus, hanem a pápa zászlója; ezért minden felé, de utóbbi idõben fõként szegény magyar hazánkban sok kárt tesznek az élõ hitben és gátolják az egészséges közszellem szabad fejlõdését.

De vajjon ezért mi kétségbe essünk? Nem, édes fiaim! Mig mi a reformatió emlékezetén lelkesedni tudunk; mig ifjú lelkeket a szellem istenének és a hazaszeretet eszméjének magasztos ideálja lelkesíti, mig fiaim szeretitek az örök szépet és igazat, szeretitek evangélium szerint református magyar egyházunkat és ennek javát munkálni készen vagytok, szellemét átöröklitek, addig kétségbeesésre nincs okunk, addig diadallal fog lengeni hazánk felett a Krisztus szellemi zászlója!

Ha a kovász megposhasztja a tésztát, megkel az; ha mi a tömeget jó példánkkal irányítjuk, lelkesedik az bizonyny! és akkor a szent úgy gyõzelme el nem maradhat, ha millió ördög áll is az igazság útjába. Valanint beszívjuk a levegõt és az éltet mindnyájunkat, úgy éltet az igazság is. A reformatio Isten ajándéka, az evangélium tanítása Isten lelkének közlése; legyetek azért édes fiaim az evangéliumnak apostolai: tudásban, lelkesedésben és egykor majd künn hivatásotok mezején, az élet cselekedeteiben. Ha hívek lesztek és leszünk mindnyájan; mondom, ne féltsük anyaszentegyházunkat, hazánkat, azt a világ meg nem gyõzheti, mert erõs várunk lesz Istenünk! Ugy legyen!

Péchy Árpád,
ev. ref. pap.

Irodalom.

A magyar birodalom története. Ilyen címû két kötetben megjelenõ új munkának első füzetét fekszik elõttünk. Szerzõje Acsády Ignác, kiadója az Athenaeum. — Mikor új munkának nevezzük, akkor nemcsak megjelenése idejére gondolunk, ha nem arra a szellemre, arra a felfogásra is, mely benne megnyilatkozik. Nem kell az olvasónak sokat lapoznia

a munka eddig megjelent részében és meggyőződik, hogy Acsády könyve semmiféle eddig megjelent magyar történethez nem hasonlítható. Egyikből sem domborodik ki olyan élesen, hogy ezt a nemzetet a benne kialakult néposztályok összessége tartotta fenn, hogy dicsőségében ép oly része van a munka bajnokainak, mint kardforgató vitézeinek. Acsády az első, ki a földművelő jobbágyot, az ipar és kereskedelem uttörőit és felvirágoztatóit a szellem, a gondolat hőseit az őket megillető helyhez juttatja a magyarság ezredéves történetében. Egyiknek sem kevez a másik rovására, mindegyik egy-egy színe a képnek, melyet a magyar históriáról fest, egy-egy színe, mely a többihez simul és valamennyivel nagy harmóniába olvad össze. Nem csak azt mutatja meg Acsády, hogy mint küzdött a magyarság fenmaradásáért, hanem azt is, hogy mint használta fel a kivívott eredményeket, mint illesztett minden megszerzett követ államiságának mind magasabbra emelkedő épületébe. Megrajzolja a magyar nemzetet a harctéren, meg otthona meghitt körében, magánéletének legjellegzetesebb vonásaiban. Majd szervező, majd fentartó, majd alkotó geniuszát csodálatja meg velünk, a nélkül, hogy a szempontok sokfélesége, a világítás, a színek változatossága és különfélesége megzavarná történeti képének egységét. Valóban az egész magyar nemzet története ez, nem csak felfogásában juttatván kellő helyet a nép minden rétegének, hanem feldolgozása módjában is megemlékezően róluk. Mert mindenek egyforma élvezettel olvassák, a tudósok, a munkában feldolgozott óriási anyagnál, az eredeti kútfő tanulmányok sokaságánál fogva a laikusok pedig előadása, világossága és könnyedsége folytán. Ragyogó nyelve, stílusának emelkedettsége soha sem válik a könnyű megértés akadályává. — A munka értékét, a szélesebb körű olvasó közönség szempontjából, növeli aránylagos rövidsége, a kiállítás fénye, a szöveg közé szorított illusztrációk sokasága és a mű rendkívüli olcsósága, a mennyiben egy-egy füzet ára 60 fillér, az egész negyven füzetes munkának bolti ára pedig fűzve 24 korona lesz.

Különfélék.

Zsinatelőkészítő rendes konventi ülést hívtak össze Kun Bertalan és br. Bánffy Dezső konv. elnökök e hó 25-ére Budapestre. A megelőző napokon ugyanott az egyházi adóreform tárgyában kiküldött bizottság fog ülészní dr. Bartók György püspök elnöklése és Kenessey Béla előadása mellett. E bizottság tagjai még: dr. Darányi Ignác, Kovács Albert, gr. Tisza István, Széll Kálmán, Cziike Lajos, Fekes István.

„Orvos, gyógyítsd meg magad!” A „Székely Nemzet” a sepsi-i egyh. megye közelebbi közgyűlése alkalmából Szász Ferencz tollából hosszabb cikket közöl, melynek alaphangja: „Szomorú az a közöny, számba nem vétel, nem törődömség, melyet társadalmunk tanúsított e testülettel szemben s a melyet tanúsított maga a papság is, saját testületével szemben.” — Hasonlóan egy világi ember panaszkolta szemrehányóan, hogy a széki egyh. megye Bonczhidán tartott egyházi értekezletén a megye papságából ötön (5) vettek részt csupán, a kik szerepeltek. Hogy van ez a dolog? Jól van?! Orvos!.....! — (Egy pap.)

Kibúcsuzás. Irsay József Kolozsvárra megválasztott lelkesű most tartja búcsuzóját az ördögkereszturi körlelkészségből. Okt. 26-án Kis-Esküllőről, nov. 2-án M.-Fodorházáról búcsuzott. Oda vonult az egész vidék a kis templomba, hol a gyülekezet éneke után Ferenczy Nusika énekelt szépen harmonium kísérettel, majd a pap búcsuzott Csel. 20, 18—19 alapján. Szem nem maradt könnyezetlen, hisz nemcsak jó papjuk, de valóságos atyja volt a népnek. Aztán 17 esztendő öröme, bánata, küzdelme, sikere kapcsolta össze. Ugyanakkor 100 drb. Ref. ünnepi „Vasárnap” számat osztott ki hivei közt, mindenikben egy-egy Kálvin-képpel. Isten segítse a jó papot, buzgó munkást új gyülekezetében is hasonlókra!

Egyházi ügyeink tárgyalásának nyilvánossága. Valóban nem érdemlenők meg a protestáns nevezet, ha egyházi ügyeink tárgyalását bármily széleskörű nyilvánosság elől elvonni akarnók. Életünk világosságot, nyilvánosságot követel. Ez az egészséges fejlődés követelménye. Azt az igazságot, melyet egyházunk képvisel hirdetniünk kell még a

háztetőkről is. És helyesen teszi mindenikünk, ha azon lapokban, melyekkel összeköttetése van, vallásunknak, egyházunknak igazságát, nemzeti és kulturális érdemeit, érdekeit hirdeti, védi s ezeknek híveket toboroz. E tekintetben valóban, nem tudunk eléggé buzditani a fokozottabb tevékenységre. — Hanem a mi házi, belső ügyeinknek megbeszélésére, az eszmék tisztázására, javaslatok objektív, komoly latolására, a melynek nemcsak az a célja, hogy párttöbbséget csináljon, hanem az, hogy komoly tanulmányból folyó argumentumokkal meggyőzzön másokat is: legalkalmasabb helye mégis csak egyházi lapjaink. Valóban lehangoló dolog, hogy tisztán belkörü intézkedésekre vonatkozó javaslatok ellen a politikai lapokban foly az ágitáció, míg az arra illetékes egyházi lap számára alig akad egy-egy komoly tanulmány. S mégis vádaskodnak némelyek a lap kizárólagossága miatt. Jól van ez így?! — Gondolkozunk róla!

A sárospataki theol. ifjuság a mult években a debreczeni testvér akadémián tett látogatását folytatva, azután a mi kolozsvári theol. fakultásunk meg látogatását vette tervbe. Az utazási költségek megszerzésére nézve már is megtétettek az előkészületek. Életrevaló gondolat, hogy a theol. akadémiák növényedékei szorosabb, személyes ismeretségbe lépjenek egymással s otthonukban keressék fel egymást, hogy viszonyaikkal is kölcsönösen megismerkedjenek. Mi a magunk részéről előre biztosítjuk a sárospataki theol. akadémiát arról, hogy a legszívesebben látjuk, várjuk őket s rajta leszünk, hogy fényes multu egyházunk itteni emlékeivel is megismerkedhessenek. Hozza Isten!

Az alsósófalvi ev. ref. egyház anyaegyházzá alakulásának 100 éves jubileuma. Nem annyira a külső viszketegség, mint inkább a belső melegség érzete hozta össze azon népes gyülekezetet, mely e hó 26-án az alsósófalvi immár öreg templom falai között valláskülönbség nélkül egybegyűlt, hogy hálát rebegjen az ég Urának azon gondviseléséért, a melyben mostanig részesítette s egyuttal könyöröggön a jövőben való gondviseléséért is. Öröm volt látni, hogy telt meg a nagy templom hallgatóközönséggel, öröm volt látni a vidékiek meleg érdeklődését, a melyet tanúsítottak a 100 éves fennállás emlékével kapcsolatban tartott „Udvarhelymegyei ev. ref. egyházi értekezlet” sóvidéki fiókköre közgyűlése iránt. A közgyűlés különben a mily egyszerű, de annál magasztosabb, lélekemelőbb volt. A templom bejárata is már elárulta, hogy itt nem mindennapi dolog készül, a templom belsejének a díszítése pedig valóban impozáns volt. D. u. 2 órakor megkondultak a harangok és a harangok hívó szavára özönlött a tengernyi nép a templomba. A tulajdonképpeni ünnepi aktus Márton Árpád küsmődi h. lelkesű talpraesett ünnepi beszédével vette kezdetét s végső szavainak elhangzása után Csizsér Zsigmond ért. egyh. elnök lépett az emelvényre és szívből jövő, de szívhez is szóló elnöki megnyitóját tartotta meg. Bőjthe Béla titkári jelentésében kiváltképen az értekezlet célját és működési körét festette. Majd az egyházmegye kiváló főjegyzője ifj. Péter Károly tartotta a nála megszóított precizitással megírt egyháza történetének felolvasását, mely láthatólag mély benyomást keltett a jelen voltokban. Végezetül Csizsér Zsigmond elnök záró szavai után az ünnepi aktus véget ért. Ez alkalommal nem hagyhatom dicséret nélkül Péter Károly önzetlen munkálkodását az ünnepély minél impozánsabbá való tételében, egyuttal azon nemes ambíciójáért, melylyel mindenkor igyekszik a népben a vallásos hitet megtartani s abban megerősíteni. Adja Isten, hogy anyaszentegyházunknak sok ily mély tudású és vaskezü apostola legyen, mint Péter Károly.

(Egy jelen volt.)

A széki ref. egyházmegye bonczhidai értekezlete. Az egyházmegye papsága és a vidék intelligenciájának élénk érdeklődése mellett folyt le október 26-án Bonczhida községbe összehívott egyházmegyei egyházi értekezlet.

Az értekezletet 10 órakor ünnepélyes istentisztelet előzte meg, melyen *Gyárfás Albert* bethleni lelkésznek, az értekezlet egyházi elnökének fenkölt, magasztosult érzelmekkel áthatott imája után az ünnepi egyházi beszédét *Z. Kiss Sándor* rettegő lelkész tartotta. — A Pál apostol szellemétől áthatott magas szárnyalású beszéd nagy hatást gyakorolt az ájtatos gyülekezetre. Nagyban emelték az ünnepélyes hangulatot a bonczhidai dalárda szépen előadott énekarabjai is.

Az istentisztelet végeztével a templomban, a gyülekezet jelenlétében kezdetét vette az értekezlet.

Schilling Ottó királyi közjegyző, az értekezlet világi elnöke, tartalmas megnyitó beszédében rámutatott arra a jótékony hatásra, melyet az egyházi értekezletektől az egyháztársadalmi élet terén várhatunk. Azután *Gyárfás Albert* egyházi elnöknek adta át a szót. A jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után *Csiki József* bonczhidai áll. isk. tanító szép szavai következtek, mire *Szász Béla* m. décei lelkész tartotta meg érdekes felolvasását: „Beszélgetések a belmissió” czimen. Rámutatott arra a rendkívül mozgalmas és sokoldalú egyháztársadalmi életre, a mely a külföldi protestáns államoknál, főként pedig az angoloknál a belmissió egyletek, társulatok jótékony munkája nyomán fakad, óhaját fejezve ki a magyar nép szellemében irányított hazai belmissiói munkásság iránt. A nagy tetszéssel fogadott felolvasás után *Bartók Béla* bonczhidai lelkész, rövid egyháztörténeti visszatekintés után, egyházközsége beléletét ismertette. — Felolvasása folyamán hálisan emlékezett meg az egyház jótékony főúrának és t. pátronusának gróf *Bánffy Györgynek* sokoldalú érdemeiről, ki nagynevű őseinek nyomán egyháza anyagi ügyeit is szíven viseli.

A tanulságos értekezlet végeztével a lelkész lakására gyűltek össze az értekezlet tagjai, majd a bonczhidai vendéglő díszes helyiségében közeledőre gyülekeztek. Itt a fiatal főúr, dr. gróf *Bánffy Miklós* vendége volt az egész társaság. A vendéglátó főúr nemcsak megnyerő, szíves, közvetlen modorával, hanem minden iránt őszintén érdeklődő társalgásával emelte a hangulatot. — Az első pohárköszöntőt ő maga mondotta vendégeit éltetve.

Este jótékony célú táncmulatság követte az értekezletet. A szépen sikerült programnak méltó befejezése volt ez. Itt már a délutáni vonattal Kolozsvárról s a vidékről érkezett fiatalság vette át a szerepet s dicsérettel állotta meg a helyét. A szép és kedélyes mulatságnak csak reggelre volt vége, a mikor kevés pihenőre újból a lelkészlakra gyűlt a társaság. Majd köszönetet mondva a lelkész urnak s kedves feleségének vendégszereteteért s a mulatság rendezése körül tanúsított buzgalmaért, egy kedves nap emlékével oszlott szét a jókedvű társaság.

Hivatalos rész.

4285—1902. sz. KÖRLEVÉL

valamennyi nt. esperes aához és a püspöki egyházközségek tt. Tanácsaihoz.

Az 1898 évi XIV. tcz. végrehajtása rendjén, a papi fizetések megállapítása körül, bizonyos elveket és eljárási formákat állapított meg a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium és e felállított elvek és alakosságok szigorú figyelemben tartásával járt el minden egyes papi javadalom számbavétele és azok alapján a fizeteskiegészítési összegek megállapítása körül.

A papi javadalmak 10 évről 10 évre eszközözlendő revidálását szintén a fentti rendszer szerint fogja a miniszterium megejteni és ekkor ismét előállhatnak azok a nehézségek, formai akadályok, melyek a fizetés rendezést a most befejezett eljárás során, igen sokszor hátráltatták, zavarták és sok esetben károsan befolyásolták.

Hogy ennek eleje vétessék és hogy általában a papi díjlevelek külalakja tekintetében az egyébként is óhajtott egyöntetűség és rend végre meglegyen: igazgatótanácsunk megfelelő díjlevél mintát készített és azt az esperesek véleményeinek meghallgatásával és tekintetbe vételével kinyomatta, kimondván határozatilag, hogy minden papi

díjlevélnek e megállapított úrlapon leendő újbóli kiállítását, még ez év folyamán eszközölteti.

Fölhívjuk ennél fogva a czimben jelzett esperes aait, illetve egyházközségek előljáróságait, hogy utasítsák az összes egyházközségek előljáróságait, miszerint az egyházmegyei nyomtatvány kezelőktől mielőbb szerezzék be, kellő számban, a díjlevél blanquettát és állítsák ki azon a díjleveleket, melyek ezután 4 egyenlő eredeti példányban esperesi felülvizsgálat és a tényleges állapottal való összehasonlítás után, a jelenleg érvényben álló díjlevél hiteles példányával együtt, *f. évi december hó 15-éig* egyházmegyéenként egyszerre, de összefoglaló kimutatás kapcsán, fölterjesztendő ig. tanácsunkhoz, felülvizsgálat és jóváhagyás végett.

A díjlevél úrlapok melyek tartós okmánypapírra vannak nyomtatva, darabonként 10 fillér árért, ig. tanácsunk kiadóhivatalától rendelhetők meg az egyházmegyei nyomtatvány kezelők által.

Kolozsvárt, 1902. október hó 30.

Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

4473—1902 sz. KÖRLEVÉL

valamennyi t. lelkész aaihoz.

Az 1900 évi XVI. és az 1902 évi XIV. t. cikkek által, az országos gazdasági munkás- és cseléd-segély pénztár megalkotásával, úgy emberbarát, mint gazdasági s társadalmi szempontból kiváló fontossággal bíró intézmény létesített, mely egyrészt az elszerecsélt munkásoknak s azok hátramaradt családjaiknak nyújt segélyt s ilyenformán őket az erkölcsi elzüllesztől menti meg; más részről pedig a munkásokat a takarékoskodásra reá szoktatja s a cselédeket gazdájukkal szemben előnyösen befolyásolja, a mennyiben azok tudván, hogy gazdájuknak módjában áll őket az intézmény jótéteményeivel jutalmazni, igyekeznek magukat hűségesen viselni, csak hogy a segélypénztár jótéteményeit, gazdájuk áldozatkészsége útján, maguknak is megszerezhessék.

Miután végül az intézmény előnyös befolyást gyakorol a folyton elégedetlenkedő alsóbb néposztályban szociális tekintetben is, felkérjük tiszt. lelkész aai figyelmét ezen segélypénztárra s szíveskedjenek odahatni, hogy hi-veik közül minél számosabban lépjenek a gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztár tagjai sorába s ily módon biztosítsák azok részére az intézmény áldásait.

Kolozsvárt, 1902. október hó 29.

Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

Sz. 1326—1902 PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *Uzon* egyházközség ev. ref. felekezetű „Tatrangi” népiskolájánál eltávozás folytán ürességben levő egyik tanítói állásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: az iskola pénztárából, havonkénti előleges részletekben, évi 800 korona készpénz. 120 korona lakbér illetmény vagy természetben lakás.

Kötelessége az iskolaszék által reábizott osztályoknak tanítása, vezetése a meghatározott órákon, ugyanezen osztályokban az egyházi ének tanítása és a nyári félév alatt minden osztályban a testgyakorlat tanítása. Az állás a megválasztás után azonnal elfoglalandó.

Pályázati határidő: 1902. nov. 25.

Folyamodványok Nt. Vén Mihály esperes aához küldendő Békfalvára (Háromszékvárm.)

Kolozsvárt, 1902. okt. 31.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök.

4617—1902. TUDOMÁSUL.

Az érettségi vizsgálati utasítás 5. §. értelmében f. é. december hónapban tartandó javító és pótló érettségi vizsgálatok helyéül összes erdélyi ev. ref. főgymnasiumainkra nézve a szászvárosi államilag segélyezett ev. ref. főgymnaziumot, idejéül f. é. december hó 13. napját jelöltük ki.

Kolozsvárt, 1902. november hó 1.

Dr. Bartók György,
elnök.

Dr. Sárkány Lajos,
tanügyi előadó.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések
bérmentve küldendő, az ev. ref. theol. fakultás
épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre

12 kor.

félévre

6 kor.

Br. Bánffy Dezső, erdélyi ev. ref. egyház- kerületi főgondnoknak

az 1902. évi november hó 8-án kezdődött egyházkerületi közgyűlésen
elmondott megnyitója.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

„Megnehezült az idők járása felettünk!” Aggódva nézünk körül; látjuk a sötét mult
vészes árnyait előtünedezni már-már feledett óduiból; érezzük, hogy tenni kell! Érezzük,
hogy valamit tenni kell! és mégis tanácstalan állunk; tanácstalan, mert szinte hihetetlen
előttünk, előttünk, kik mindig a hazafias nemzeti szabadelvűség zászlóvivői voltunk e hazá-
ban, kik a vallási és felekezeti békés türelmesség áldást terjesztő légkörében nőttünk fel,
hogy jöhet idő, midőn hitünkért, annak szabad gyakorlataért, ősi, régi törvényekben bizto-
sított vallásjogainkért, az 1848-ik évi XX. t.-cz. 2-ik §-ban is biztosított vallások közötti
egyenlőség és viszonyosságért aggódnunk kell!

A lelkemet átható komoly aggodalom indít arra, hogy mai napra összehívott köz-
gyűlésünk megnyitása alkalmával néhány bevezető szót szóljak, nem azért, hogy az abban
elmondottakat szives tanácskozásuk tárgyává tegyék; szólok csak, hogy hangot adjak aggo-
dalmaimnak, hogy előadjam, mi szivemen fekszik, hogy elmondjam: jó lesz vigyázni!

Harmincz évvel ezelőtt voltam szerencsés a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés-
nek először tagjává lehetni, azóta úgy is mint közgyűlési tag, úgy is mint igazgatótanácsos
és a megtisztelő, kitüntető bizalom folytán már tizenhét éve, mint egyházkerületi főgond-
nok, sőt nyolcz év óta mint rangidősebb főgondnok veszek részt egyházkerületünk ügyeinek
intézésében. Tőlem telhető erővel és odaadással igyekeztem szolgálni a kerület, egyházunk
érdekeit jó és rossz napokban. Láttam belső küzdelmeket, láttam az ellentétek erős össze-
tűzését és habár azon harcok hátrányait sajnáltam is, mégis hittem, hogy azok, mint belső
bajok, megnyerik a maguk orvoslását itt bent, a mi körünkben. Ugy hiszem, e tekintetben
nem is csalódtam; az utolsó évek békés működése, belső anyagi bajaink bár lassú, de
fokozatos rendezése megnyugtató, ha a kívülről jövő áramlatok vészt jelző tünetei nem
mutatkoznak.

Innet, az elnöki székből, szólanom kell tehát; intő szavamat kell felemlenem arra,
hogy félretéve belső ellentéteinket, egy lélekkel, egy érzéssel, egy törekvéssel azon legyünk,
hogy az ár el ne sodorjon.

Evek óta tartózkodtam már, innet az elnöki székből, a főtiszteletű egyházkerületi
közgyűlések alkalmával hosszabban, megnyitóval fogadni és üdvözölni a kerületi közgyűlés
tisztelet tagjait. Egy időben úgy tartottam, hogy azon különösen exponált politikai állásban,
melyet betöltöttem, nem helyes, hogy egy felekezet részleges gyűlésén nyilatkozatokat
tegyek, melyek esetleg félre, vagy politikai czélzatokra kimagyarázhatók lehettek volna.
De az idők sem voltak még oly komolyak.

Az utolsó években hasonlóan tartózkodtam szólani, mert a megzavart politikai helyzetben láttam, sőt éreztem, hogy bármily tárgyilagos nyilatkozatom, pártpolitikai célokra félremagyarázthatatik, pedig mindenekfelett szükségesnek tartom, hogy egyházi életünkbe az országos politika, a politikai pártok taktikai érdekküzdelméi be ne vonassanak.

Most szólanom kell, nem azért, mint már mondani bátor voltam, hogy valamely határozatukat kikérjem, de azért, hogy aggályaimat kifejezésre juttatva, figyelmüket felhívjam.

Szükség van a figyelemre! Avagy mi protestánsok nem nézhetünk-e aggodalommal a jövőbe, ha nagy katolikus gyűlésen ellenmondás nélkül hangzik el mintegy a felhívás Magyarország rekatholizálására?

Nem a sötét múlt vészes árnyainak felhívása ez? Nem szellemidézés a szabadelvű nemzeti, hazafias irány ellen ez? Ellenére a vallási jogokat biztosító törvényeknek, nem sérelme az 1848-ik XX. t.-cz. 2-ik §-ban biztosított egyenlőség és viszonyosságnak?

Az egyenlőség és viszonyosság megsértését látjuk naponta.

Nemzeti ünnepélyünknel — legközelebbi példa mutatja itt Kolozsvárt — a nem katolikus egyház szolgálival nem áll egy sorba a boldogult királynénk nevére szentelt zászló megáldására sem, állítólagos hitelvi okoknál fogva, a katolikus egyház főpapja; és mi elég gyengék vagyunk eltűrni, hogy a győzelem még is az övé legyen. Sikerül neki a többi egyházak lelkészei, sőt püspökei kizárásával, előre külön végezni a megáldó szentelést, részünkre csak a főherczeg jelenlétében utólagosan maradván némi külsőség, melyet a kormány tagjai megbotránkozás és meglepetés nélkül néznek végig. Ez csak egy példa; de általában jogosult az aggodalom és feltétlenül jogosult azon megindult mozgalom, mely azt kívánja, hogy az 1848-ik évi XX. t.-cz. 2-ik §-a értelmében *a vallásfelekezetek között a tökéletes jog, egyenlőség és viszonyosság elvei az egész vonalon őszintén és igazságosan végrehajtassanak*. Szükséges ez, mert a nemzet története bőven tanítja, hogy a nemzet által hozott és királyok által megerősített törvények végre nem hajtásából, vagy részrehajló és félremagyarázó alkalmazásából mindig veszedelmes bonyodalmak keletkeztek. Pedig az ezelőtt 54 évvel hozott törvény tényleg még ma sincs végrehajtva, sőt az erejében és még mindig élvezett elsőbbségében és felsőbbbségében bizva, sok esetben a hatalom szárnyai alá rejtőzve, a magát államvallás színezetében öltöztetni akaró erősebb fél, tervszerűen gördit nehézségeket az 1848. évi XX. t.-cz. teljes végrehajtása, illetve a tökéletes egyenlőség és viszonyosság létrejötté elé. Szomorú dolgok ezek is; ha egész sora a bizonyító példáknak nem állana előttünk elhithető sem volna.

A gyászos múlt időkben, midőn a lelkiismereti szabadság, a hit érdekében folytatott küzdelmek harcaiban veszték el őseink és hunczoltattak gályarabságra hitelveink hirdetői, akkor, azon szomorú napokban, ha végre még is egyszer és máskor, itt-ott sikerült jogaink és vallásunk biztosítására törvényekkel is biztosított ígéreteket nyernünk, mindig úgy volt, hogy akadtak hazafiasan, szabadelvűen gondolkozó, azért azonban igazán hithű katolikusok, kik jogaink védelmére szállottak sikra; kik átértették, átértették szükségét annak, hogy az alkotott törvények végrehajtassanak, részrehajlóan ne alkalmaztassanak és a keletkezhető bonyodalmak elkerültesse.

Ma is, midőn megnehezült az idők járása felettünk, azt remélem, hogy akadni fognak hazafiasan gondolkozó, igaz hithű katolikusok, kik hazafias, szabadelvű szellemtől áthatva, maguk lesznek azok, kik a törvényben biztosított egyenlőség és viszonyosság érdekében intő szavukat felemlik.

Mégis, ez alkalommal ezen elnöki székéből szólva, nem tagadom, némi tartózkodás vesz erőt rajtam; érzem helyzetem nehéz voltát, átértem kötelességemet, mely szólni készlet, mint ezen egyházkerület vezető főgondnokát, mint a magyarországi ev. ref. egyház conventje világi elnökét; de politikai multam, vezető politikai állásomtól való visszalépésem által alakult viszonyok, felette nehézzé teszik helyzetem. Tudom, érzem, hogy az országos politikát az egyházi életbe bevinni nem szabad; magam hirdetem, hogy felekezetek szerint elkülönítve, politikai pártokat alkotni hazafiatlanság, de másfelől nem tartom megengedhetőnek — mint a vádat már ismételten felhangzani hallottam és nem mindig indokolatlanul — hogy egyházi vezérférfaink, politikai tekintetekből, felekezeti érdekeinket háttérbe szorítani engedjék. Avagy nyugodtan elnézhető az, hogy az „erdélyi püspöki“ czim kérdése, erélyes és törvényeken nyugvó felszólalásunk daczára, ibis-redibis módon lett megoldva, mely megoldás talán rosszabb, mindenesetre pedig sérelmesebb, mint maga az alaprendelet, mely kérdésre vonatkozólag különben, a képviselőházi tárgyalás alkalmával tett ígéretnek megfelelően most, az utolsó napokban, a miniszter válaszolván, tetszetősnek látszó kijelentésekkel akarja, mindenesetre azonban eredmény nélkül, az elkövetett sérelmet enyhíteni.

Az új-tordai református clerus-alap, mely mint neve is mutatja, másra mint református célra fordítható nem lenne és melyet még 1630-ban Bethlen István, erdélyi kormányzó

adományozott, mely adományt I-ső Rákóczy György megerősített és melyet Apafi fejedelem még kibővített, ma rendeltetésétől elvonatik. Szinte hihetetlen, de tény, hogy ezen alap jövedelmei ma a római katolikus lelkésznek adatnak ki, míg szemben ezen és ehhez hasonló sok más esettel azonban a patronátus czime alatti önkénykedések a protestáns hiveknek szerfeletti megterhelését vonják maguk után; a dologi terheknek önkényes magyarázata, az azok alapjáni kiméletlen végrehajtások állanak egyfelől és másfelől a patronusi jogoknak egyszerű elkobzása, a nem katolikus lakosoknak és községi képviselőknek a patronátusi joggal járó cselekvényektől való törvényellenes eltiltása. Tudjuk, hogy politikai községeknek adományoztatott a kegyúri jog; ezt a jogot természet szerint csak azok a szervek gyakorolhatják, melyeket a községi törvény felállít, tehát a képviselő testület, vagy a tanács és pedig csak azon összetételben, melyet a törvény kötelezőleg előír, ezen jog gyakorlástól vallása miatt senki ki nem zárható, mégis a törvénynyel ellenkezőleg, országszerte az az eljárás követtetik, hogy a képviselő testületnek protestáns, vagy általában nem katolikus tagjai, felsőbb rendelet alapján, jogaik gyakorlatától eltiltatnak; így van ez például: Eperjesen, Besztercebányán, Csabán, Breznóbányán, Debreczenben, Körmöcbányán, Gölniczbányán. Hol itt a törvényben biztosított egyenlőség és viszonyosság?

Avagy, hogy csak a sülysápi példát hozzam fel a sok, különböző természetű sérelmes eset közül — elmondom, hogy ezen vegyes vallású községben — az ugynevezett canonica visitatiók adatai alapján — hol hajdan a község tartotta a katolikus papot, tanítót, kántort és harangozót, ott ma is községi szerződés címén behajtják a protestáns hiveken azokat a járulékokat, melyekről már az 1790—1-ki 26. t.-cz. 6. §-sa, de újabb törvények is azt mondják, hogy azokat protestáns hivek fizetni nem tartoznak. Lehet-e ez? Megfelel-e ez a tökéletes egyenlőségnek és viszonyoságnak, miután széles e hazában *protestáns* egyházi célokra katolikusok nem adóznak?!

Nem türhetők sem anyagi, sem politikai, sem társadalmi kivánságok ott, hol jog-egyenlőség és egyenlő teherviselet van, ezért a törvényben biztosított tökéletes egyenlőség és viszonyosság azt követeli, hogy a milyen előnyben részesíti az állam a katolikus egyházat, ugyan olyanban részesítse a többi törvényesen bevett felekezeteket is; a milyen terheket viselnek a nem katolikusok, olyanak rovassanak a katolikusokra is, a milyen társadalmi kitüntetésekben részesülnek a kath. püspökök, ugyanolyanokban részesüljenek a nem katolikusok is.

Lehetne végtelen hosszúra nyújtva folytatnom a példákat, melyek mind azt igazolnák, hogy mennyire nincs végrehajtva a törvényben biztosított tökéletes egyenlőség és viszonyosság.

Indokolásul szolgálna ez mind arra, hogy: hajtassék végre őszintén és igazságsan az 1848-ik XX. t.-cz. 2-ik §-a, és mentessék fel a nem katolikus polgárság — mely az autonómiával járó költségekkel úgy is tulságosan meg van terhelve — minden jogtalan adóztatás alól; jogtalan pedig minden adóztatás, mely régi elavult kiváltságokon és előjogokon alapszik és így ellenkezik az ország újabb jogrendjével és törvényeivel. De tekintve a mai különös egyházpolitikai állapotokat, különösen azt, hogy ma egyetlen vallásfelekezet sincs megelégedve állapotával; hogy a katolikus egyház autonómiát, szabad vagyonnekezelést, sőt esetleg püspök-jelölési jogot is kíván, hogy a zsidók új egyházi alkotmányt óhajtanak, a keleti szerbek egyházi szervezetük megalkotását kívánják és a protestánsok pedig az 1848. XX. t.-cz. 3-ik §-nak is végrehajtását sürgetik, tekintve azt is, hogy a kormány a mai helyzetben egyiknek sem képes eleget tenni, én úgy vélem, az látszik leg helyesebbnek, hogy aprólékos tatarozás helyett a már Deák Ferencz által követelt „*állam és egyház közötti viszony rendezése*“ vétessék foganatba, természetes, mint azt Deák is kívánta, kellő előkészítés alapján.

Engedje meg nekem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogyha mindjárt már is hosszúra kezd nyulni ezen elnöki megnyitóm, mégis Deák Ferencznek 1873. jun. 28-án a képviselőházban elmondott beszédjével, részben abból idézve is, foglalkozzam. Deák helyeselte az akkori vallás- és közoktatási miniszternek azt a javaslatát, hogy bizottság küldessék ki, mely az állam és egyházköztöti viszonyoknak a lehetőségig való szabályozása kérdésével foglalkozzék. Nehéz kérdés ez, mondja, „az állam és egyház közötti viszonyok egész Európában a legnehezebb kérdések közé tartoznak“, példa erre, mint mondja, Poroszország is. Az állam és egyház közötti viszonyra nézve ő két rendszert ismert, az amerikai és az európai. Az amerikai azon elvből indult ki, hogy az állam a cultus dolgába minél kevesebbet avatkozzék; csekély eltéréssel a cultusokat az állammal szemben úgy tekintti e rendszer, mint assotiatokat és valamint minden assotiationra nézve, ha azok tanai, vagy eljárása a statusra veszélyesek lehetnének; az ellen felszólal, úgy jár el a cultusokra nézve és egyebekben szabad kezet engedve.

Az európai rendszer ettől tetemesen eltér, folytatja Deák és kifejtve a keresz-

tyénség felvétele és az állami alakulással kapcsolatos történelmi multon alapuló helyzetet, eléadja, hogy a keresztyénség érdekei összeszövődtek a státus minden intézményével és annak gyökerei mondhatni minden állami intézménnyel összenőttek. „Igy lettek az államvallások és azok intézményei hatalmasakká”, folytatja Deák. Majdnem minden államban volt egy vallás, melyet a többiek felett a fejedelmek kegyeltek, ápoltak, kitüntettek és védelmeztek. Így alakultak az államvallások. Magyarországon is, folytatja Deák, századokon át folyt a belháború a kath. uralkodó vallás érdekében, míg végre 1848-ban a kath. vallás megszűnt államvallás lenni, törvényileg egyenlővé tétetett a más felekezetekkel, de hatalma és az ebből eredő és az állam újabb intézményeivel is összeszőtt érdekei, tényleg még ma is uralkodóvá teszik. Deák az amerikai és a Magyarországon is érvényben volt és daczára az 1848-iki törvényeknek, még most is hatályban levő európai rendszer közül előnyt ad az amerikai rendszernek, azonban számít történelmi multunkkal, de mégis a célt, az „egyenlőséget és viszonyosságot” feltétlen szem előtt tartandónak mondja.

Ezekre tekintettel — de egyebekre is, melyekkel, hogy hosszú ne legyen és a közvetlen ide ez alkalommal nem tartozókkal ne foglalkozzam, egyebeket mellőzve — járul hozzá a javaslatba hozott bizottság kiküldéséhez, mindenek felett, hogy a változott viszonyokhoz képest tisztába hozassék az állam és egyház közötti viszony. Szóba hozza az egyházi javak elvétele kérdését, nézete azonban nem az elvétel, hanem csak a számba vétel. Meg kell különböztetni, mondja, mik az egyház valóságos tulajdonai, melyek a maga culturalis céljaira rendelve, azok sértetlen hagyandók; „rendezni és arányosítani kell a kérdést.” Kiterjed a kath. autonomia kérdésére is, melyet igen helyesen is megalkotandónak tart. Elmondja végre, hogy ezen kérdésben nagy óvatossággal kell eljárni, a leggondosabb óvatosságnak kell az erélylyel és józan észszel párosulnia, mert a kérdés könnyen elmérgesíthető. Felesleges lesz aztán keresni: ki kezdte? Ha elhibázzuk a lépéseket, nehezen lehet a hibát helyrehozni. Ugymond: a „világtörténelem sokszor bizonyítja, hogy kicsiny okokból nagy szakadások lettek.” Miért? Mert hozzájárul a magán érdek, az indulat, a szenvedély. Egyik a másikat tüzelte és az olyan ember, ki vallási dolgokkal nem is törődött, a legdühösebb vallási háborúnak harczosa lett. „Kerülni kell a vallási háborukat, mert e téren nemcsak a fegyveres háború, hanem a tollal és szóval folytatott háborúk is veszélyesek.”

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Bocsánatot és elnézést kérek, hogy Deák Ferencz beszédével hosszasan foglalkoztam, de tennem kellett, hogy reá mutassak, miszerint már harmincz évvel ezelőtt bölcsek szavak hangzottak el, erélyesen és okosan hangoztatván ezen nagy kérdések rendezésének feltétlen szükséges voltát. De ma is ott vagyunk, a hol harmincz év előtt; az egyenlőség és viszonyosság rendezve nincs, a törvényben biztosított jogok csak részben vannak végrehajtva; a Deák által gyászosnak jelzett felekezetek közötti ellentét, hogy ne mondjam vallásháború, már vivja toll és szó-harczát.

Rendezni kell tehát mind e kérdéseket; hiszem is, tudom is, hogy illetékes tényezők most már eljöttek látják az utolsó órát; a rendezés remélem el sem marad, de arra szükséges, hogy mi, kik ma magunkat — és méltán — a mellőzötteknek tartjuk, ne nézzük tétlenül a helyzetet, hanem jogaink, törvények által is biztosított igényeink kielégítésére fel-emeljük szavunk. Szükséges, hogy míg egyfelől még eme kérdésekben sem visszük be az országos nagy pártpolitikát egyházi életünkbe, addig mindnyájan, de vezérferfiaink is, belásák, hogy országos, vagy pártpolitikai tekintetből felekezeti érdekeinket áldozatul hozni, vagy második helyre helyezni nem szabad.

Ebből a szempontból kell állást foglalnunk az 1848-ik t.-cz. 3. §. végrehajtása kérdésében is. Ezen 54 év előtt alkotott törvény 3. §. sem nyert még teljes végrehajtást; az állam által a felekezetek részére, különböző czimek alatt és ujlág alkotott törvények alapján nyújtott segélyek nem tekinthetők az 1848-ik évi XX. t.-cz. 3. §-a tökéletes végrehajtásának. Tekintettel a sok nehézségre, sőt állami általános közérdekekre is, úgy hiszem, itt a fokozatosság elvének alkalmazása el volna fogadható, de a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság szem előtt tartásával. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a törvény szigorú és betűszerinti végrehajtásának követelésével nem szabad azon gyanút meggyökerezni engednünk, hogy a nagy katolikus egyházi vagyonnak az állam általi elvételére gondolunk; törvényen alapuló igényeink kielégítésének követelése mellett éppen első sorban a többségben levő katolikus tényezőket és államférfiakat kell megnyugtani az iránt, hogy nem a vallásfelekezetek közötti béke megbontására törekszünk, nem is a kath. egyházi és iskolai célokra szánt alapítványokat eredeti rendeltetésüktől elvonatni kívánjuk, de éppen hazafias, szabadelvű és igazságos kath. tényezők közreműködésével, úgy mint régi országgyűlésein történt, az érvényben levő törvényeknek akarunk, az ők törvényt tisztelő segítségükkel, Deák Ferencz szellemében, érvényt szerezni, minek következtében elérnők azt, hogy a tökéletes egyenlőségnek és viszonyosságnak megfelelő méltányos és törvényszerű elbánásban részesüljünk, hogy az állam az 1848. XX-ik t.-cz.-ben lefektetett elvek alapján jóvátegye a

lezajlott szomorú multnak hibáit és tényleg léptesse életbe a jogegyenlőség és viszonyosság nagy és sérthetetlen elveit.

Ha a múlt századokban jónak mutatkozott kath. egyházi és iskolai czélokra országos vagyonból alapítványokat tenni, a 20-ik századnak el kell ismerni az újabbkor jogos követelményét, mely a haza más vallású polgárai részére is arányos mértékben kész egyenlő jogot és igazságot szolgáltatni.

Az ujkor nem ismerhet büntetendő eretnekeket, sem vallásos meggyőződésük miatt lefokozott alsóbb rendű teherviselőket, hanem csak egyenjogú honpolgárokat. Sajnosan tapasztaljuk, dacára az 1895. évi a vallás szabad gyakorlatáról szóló XLIII-ik t.-cz.-nek, hogy a kath. vallásra áttért egyének előnyben részesíttetnek, állásokba helyeztetnek el, míg a protestáns vallásra áttért egyének, kivált ha azok papok, vagy tanítók voltak, nyíltan mellőzöttek. Neveket említeni ez alkalommal nem akarok, de tények ezek, melyekkel szemben szinte kedélyesnek látszik, hogy egy nem is magyar születésű kitért szerzetes Kassán nyert alkalmazást, állami intézetnél, mint ev. ref. hitoktató.

A jogegyenlőség és viszonyosság elvének, de az 1848-ik XX. t.-cz. 3. §-nak megsértése nyilvánul abban is, hogy a vallás-oktatás terén mindenütt kedvezve van a katolikusoknak. Törvény ellenére állami kath. vallástanárok vannak alkalmazva és javadalmuk állami költségvetésből fedezve, míg a nem katolikusok sok kérés és közbenjárás után nyerik csak meg, hogy vallásoktatóik némi csekély jutalomban részesüljenek. Apró elhullatott morzsák ezek; ez nem a törvénnyel biztosított tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság.

Ezen szomorú helyzettel szemben helyes, ha törvényes jogainkra hivatkozva, ha bizva abban, hogy törvénnyel biztosított jogaink kivívására nem állandunk egyedül, de velünk lesz az ország szabadelvű, hazafiásan gondolkozó katolikusága is, fel kell állítanunk jogos és méltányos kívánatainkat. Kivánnunk kell az állam és az egyházak közötti viszonyoknak rendezését és a fennálló jogviszonyokhoz való alkalmazását.

Kivánnunk kell, az 1848. XX. t.-cz. 2-ik §. értelmében, a törvényesen bevett vallásfelekezetek között a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság nagy és sérthetetlen elveinek őszinte és igazságos megvalósítását.

Kivánnunk kell, hogy midőn saját autonómiánkhoz hiven ragaszkodunk, a tökéletes egyenlőség és viszonyosság nagy elvére tekintettel, az önkormányzati jog minden törvényesen bevett vallásfelekezetnek megadassék, természetesen az állam magasabb érdekeinek sérelme nélkül, és úgy, hogy az állami dotatio és teljes autonomia között látszólag mutakozó incompatibilitás kikerülhetése érdekében, mindenek előtt az egyházak vagyoni kérdése az egyenlőség és viszonyosság elvei szerint rendeztessék és megszüntetessék azon sem a méltányossággal, sem az osztó igazsággal meg nem egyeztethető állapot, hogy egy ugyanazon hazának polgárai, a kik egyenlően viselik az állam terheit, a javak osztásánál megkülönböztetessenek, némelyek gazdagon teljes állami ellátásban részesíttessenek, mások pedig kegyelem kenyérre szorítottassanak nyílt sérelmére az 1848-ik XX. t.-cz. 3-ik §-nak.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

„Megnehezült az idők járása felettünk.“ Aggódva nézünk körül és kérjük, vajjon remélni lehet-e, hogy törvényben biztosított jogaink kivívása érdekében felemelt szavunk nem hangzik-e el hiában? De bármiként legyen, úgy, miként az idők alakultak, úgy miként a nem is hazai földön megindult áramlat nem kényszerít, résen kell lennünk, ügyelnünk és követelnünk. A törvényben biztosított jog nem veszhet el, e jogért azonban küzdeni kell, meg kell értenünk és meg kell értetnünk mindenkivel, hogy „ha győz a hazátlan klerikalizmus, oda a protestantizmus, ha pedig elvész a protestantizmus, ki biztosít arról, hogy nem vész el a magyarság is“

Teendők első sorban az 1848-ik évi XX-ik t.-cz. 2-ik és 3-ik §§. érdekében szállani sikra; azonban ha azt akarjuk, hogy törekvésünk eredményes legyen, magunk között kell tisztába jönnünk a felett, hogy mit és miként akarunk. Ezért láttam szükségesnek már szeptember hó végén, az ágostai evangélikusokkal minket közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött együttes bizottság ülésén, javaslatba hozni az együttes eljárást. Remélem, hogy a még e hóban összeülő egyetemes konvent is elfogadván az együttes eljárás helyességét, már legközelebből megkezdhetjük tanácskozásainkat és magunk között megállapodásra jöven, jogosan és eredményesen követelhetjük a kormánytól, hogy végre az 1848-ik évi XX-ik t.-cz. határozott rendeletének eleget téve, a törvényesen bevett összes hitfelekezetek meghallgatásával, az országgyűlés elé kimerítő javaslatot terjesszen.

Bocsásson meg nekem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy türelmét ilyen hosszú időre vettem igénybe. De szükségesnek láttam szólni, szólanom kellett, habár nem kétlem, támadásoknak leszek kitéve és félre- és elmagyarázásoktól sem leszek megkímélve, de aggódva látom a viszonyokat alakulni és sajnálva észlelem, hogy saját körünkben sem

hiányzik éppen a vezetők irányábani bizalmatlanság, pedig ily nagy és kényes kérdésben bizalom nélkül eljárni nehéz. Nem tagadom, hogy fordulhattak, sőt talán fordultak is elő esetek, hol felekezeti érdekeink pártpolitikai tekinteteknek estek némileg áldozatul, nem tagadom, hogy mint már mondtam, viselt magasabb politikai állásom a határozott állásfoglalásban engem is feszélyez, mert mint szintén már mondtam, mindenek felett óhajtom, hogy országos pártpolitikát egyházi életünkbe be ne vigyünk, hogy felekezeti pártok alakulását elő ne segítsük, de végre is szólanom kellett, mert itt az ideje, talán az utolsó órája az állásfoglalásnak. Állást foglalni, jogainkat érvényesíteni törekednünk kell, határozottan, cél- és öntudattal, de mint Deák Ferencz mondotta: „az erélylyel és józanésszel párosulnia kell a leggondosabb óvatosságnak“. A törvénnyel biztosított jog velünk, velünk az igazság, velünk az Isten! Ki ellenünk?

Végre főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, szabadjon néhány szót közvetlen magunkról, a mi ev. ref. egyetemes egyházunkról is szólanom. Egyházi életünk hathatósabb fejlesztése érdekében is remélnünk lehet, hogy már a jövő évben egyházi zsinatunk összejöhet; alkotmányunk revíziója fogja ennek főtárgyát képezni, remélni akarjuk, hogy az újabb alkotások hathatós eszközei és előmozdítói lesznek azon vallásos belső lelki életnek, mely feltétlen kell, hogy erősödjön, ha százados multunkra hosszú, századokra terjedő jövőt akarunk következni látni. Hiszem, hogy törvényeink revíziója hathatós előmozdítója lesz azon igaz, hű, szívós ragaszkodásunknak hitünkökhöz, mely fenntartott a multban, mely eredményezte, hogy bármily erős viharok között megálltunk, mely összetartotta a hiveket, büzdította, lelkesítette lelkészeinket. Szükségünk van erre, mert midőn a megnehezült idők járása, az anyagi gondok terhei kettősen veszélyeztetnek: a szívós, erős calvinista kitartás, a lelkészek buzgó cura pastoralisa kell, hogy őrt álljon, ha elbukni nem akarunk. — De elbukni nem fogunk!

A mai napra egybehívott egyházkerületi közgyűlésünk tárgysorozatával is igen fontos, életbevágó, erdélyi ev. ref. egyházkerületünk bel-életét behatóan érdeklő kérdések kerülnek eldöntés alá. Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy az igazgató-tanácsot azok előkészítésénél más, mint a jól megfontolt és mérlegelt közérdek nem vezette. Szeme előtt tartotta a folyton haladó idő újabb és újabb követeléseit, az egyházi közkormányzat naponta fokozódó bonyolultabb és nehezebben kielégíthető igényeit. A főtiszteletű egyházkerület bölcsességétől függ, hogy félretéve kisebb helyi, vagy személyi tekinteteket és érdekeket, de félretéve, ily nehéz időkben mindig csak gyengítő hatással bíró belső torzalkodásokat is, oly megoldásokat hozzon létre, melyek egyházkerületünk, egyetemes egyházunk, calvini hitünk érdekeinek legjobban megfelelnek.

A mai napra egybehívott közgyűlését az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek, ezennel megnyitottnak jelentem ki.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

1902. november 8-án.

Első nap.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ez évi közgyűlése, — a mely az erdélyi magyarságnak, a fejlődési kor országgyűléseire emlékeztető s gondolkozását, aspirációit hatalmasan kifejező és nyilvánító gyűlése, hol az erdélyrészi magyarság intelligenciájának és vezető egyéniségeinek tulnyomó nagy többsége vesz részt 300-at meghaladó képviselővel — ma nyílt meg Kolozsvártn a theol. fakultás disztermében.

A jelenlevők száma azonban sokszorosán meghaladta a gyűlési tagok nagy számát is. A közélet más vallású s különösen protestáns előkelőségei nagy számmal vettek részt a hallgatóság soraiban, mert, már az előző nap délutánján elterjedt városszerte a hír, hogy a közgyűlés vezető elnöke *br. Bánffy Dezső* nagyobb szabású s a protestáns egyházak közjogi helyzetét érintő elnöki megnyitót fog tartani.

Pont 10 órakor jelent meg a közgyűlési teremben a főgondnoki kar élén *br. Bánffy Dezső*vel és *dr. Bartók György* püspökkel.

A közönség hatalmas éljenzéssel fogadta őket. Majd a püspök gyönyörű imája emelte égbe a lelkeket. Hálát adva Istennek szent vallásunkban és anyaszentegyházunkban birt áldásáért, a segedelemért, melylyel annyi századok irtó küzdelmei közt is fenntartotta, sőt növelte s növeli ma is: esdve kérve, hogy jobbjával védje, pajzsával oltalmazza a most kezdődő súlyos megpróbáltatásai között is vértézve tagjait élő, erős hittel, kitartó, munkás szeretettel, lankadatlan hithűséggel; mostani tanácskozásaiban bölcsességgel, mérséklettel, a közjó iránti lelkesedéssel.

Az áhitatos buzgósággal telt lelkeket aztán *Br. Bánffy Dezső* elnök megnyitója vitte egyik érzelm hullámból a másikba.

Bámulatos ennek a férfiúnak egyéni hatása, hogy ne mondjam, varázsa az erdélyi magyarságra általában. Mint politikust is — daczára a nem hiányzott eltéréseknek — mindenki becsülte s becsüli még ma is tántoríthatatlan hazafisága, ritka erős magyar-

sága miatt. Nem csoda. Csak az erdélyi magyarság érzi igazán, hogy mit jelent a kormányon az erős magyarság érzése, érvényesítése. De Bánffy Dezső br. erős magyarsága erős kálvinistasággal párosult. Mint politikus is megtanulta becsülni az ev. ref. egyház nemzetfenntartó erejét, értékét. Azért ha egyházáról szól, mindenki tudja, hogy benne nem a felekezetiesség beszél, hanem a nemzetén, fáján, hazája jövőjén rajongással csüngő magyar; a felvilágosodás, a szabadelvű gondolkodás erős harczosa. Ha egyházáért aggódik: a magyar nemzetet, magyar hazát félti.

Hatalmas beszéde, melyet lapunk elején egész terjedelmében közlünk (sajnos egy pár sajtóhibával) — első soraival: „Megnehezült az idők járása feletünk“, a mély megdöbbenés moráját keltette. Nem mintha minden tag nem tudta, érezte volna ezt, hanem azért, hogy ezt a szüksézt, nagy önmérsékletű Bánffy Dezső is szükségesnek látja nyilvánosan konstatálni. Mindenki érezte, hogy itt nem szó hangzott el; itt *cselekedet történt*. A szó itt cselekedet.

Méltatni e beszédet, annak fontosságát, súlyát, erejét: most képtelenek vagyunk. Sokkal inkább betölti lelkünket az az érzelm, sokkal teljesebb lelkünk azzal a hangulattal, melyet e beszéd — még a br. Bánffy Dezső gyors felolvasásában is, mely alatt oly gyorsan váltották fel egymást a megdöbbenés, mély szomorúság, a nehéz feladatok sulya, de egyben önbizalom, erőnk, igazságunk erejének érzete, hithűségünk, férfiaságunk, buzgalomunk kihívása — mindnyájunkban keltett.

Méltatására ismételtén visszatérünk. Most csak alaphangját jellemezzük. A megdöbbenő példák egész sorozatát hordta fel bizonyítására annak, hogy a fél-századnál régibb 1848. XX. t.-cz.-ben biztosított felekezeti jogegyenlőség és viszonyosság, nemcsak végrehajtva nincs, — de a mi lassanként belőle megérlelődött s átment az a társadalom köztudatába és az intézményekbe: azok is napról-napra jobban pusztulnak, vesznek, eltűnésével, sokszor hallgatólagos beleegyezésével, nem egyszer titkos, sőt nyilvános támogatásával épen azoknak, kik a törvény felett őrködni, azt védeni hivatva volnának. A róm. katolicizmus újra egész államvallás jellegével lép fel és érvényesül, míg a protestantizmus s követői valóságos, néhol tervszerű elnyomással kezeltetnek.

Szomorú példák hosszú sora után, felteszi a kérdést: *hogyan lehet ezt megoldani? Az állam és egyház közt viszony új, alapos rendezésével. Ugy a mint azt már 30 év előtt Deák Ferencz bölcsessége ajánlotta.* Ezzel részletesen foglalkozik.

Minő hordereje van e kérdés felvetésének s esetleges helyes keresztülvitelének: azzal majd foglalkozunk. Most csak ennyit: végleg biztosíthatná az állam részére a felekezeti békességet, megoldaná a nemzetiségi kérdés legsajgóbb sebének, elmérgesedett kelevényének dorgát. Bánffynak reménye van, sejti, hogy illetékes tényezők erre hajlandók, készek lesznek. Ha úgy volna?!

Addig is az erkölcsi elnyomatásban, anyagi nyomorúságban szenvedő protestantizmus s a benne rejlő nagy nemzeti erők biztosítására *követelnünk kell az 1848. XX. t.-cz. 2-ik és 3-ik §-ának komoly, őszinte és*

becsületes végrehajtását, — a szellemi vonatkozásokban úgy, mint az anyagiakban. Az első mindjárt, a másodikat fokozatosan, de nem kevésbé igazságosan és alaposan. *Nem áhítozunk kath. alapokra, csak azt kívánjuk: mérjen az állam ugyanazon mértékkel másoknak is, — nekünk is.*

Ez törvényben biztosított jogunk; — az államnak kötelessége. Ezt sürgetnünk, követelnünk kell. — *Együtt az összes protestánsoknak, azonos eljárással, vállalt erővel.* Erre az előlépések megtételére, az együttes működés kilátásában van: bizonyosnak látszik.

De, — a mint kívánjuk, hogy a politikába felekezeti velleitások ne érvényesüljenek: ép' úgy meg kell kívánnunk minden igaz, hithű protestánsból, hogy esetleges pártpolitikai érdekből egyháza érdekeiben meg ne alkudjon, fellépésében magát ne korlátoztassa és ne befolyásoltassa. És nemcsak kívánjuk, de bizonyon reméljük, hogy hithű kath. testvéreink törvénytisztelete is támogatásunkra lesz ez oly jogos, igazságos és méltányos törekvésünkben, mint volt — hazánk javára — a múltban is.

Bánffy br. a nála szokásos s őt oly nagyon jellemző őszinteséggel megvallja, hogy őt is feszélyezték egy bizonyos mértékig s ma is feszélyezik elfoglalt magas politikai állásai; de végre is, elérkezni látja az utolsó órát arra, hogy lelkiismerete vádolása nélkül tovább hallgatni nem lehetett. Bátoran szembe néz a következményekkel. Tegyen úgy mindenki! Velünk az igazság, velünk az Isten: ki ellenünk?

Ime, a futólagos áttekintés a beszéd felett. Mintha Bethlen Gábor fejedelem hangját hallottuk volna megcsendülni lelkeinkben az utolsó szavaknál! „*Ki ellenünk?!*“

Elemi erővel tört ki a lelkesedés viharja s a perczekig zugó tapsban éljenzésben, mely a termet betöltötte: éreztük, ott volt az egész magyar protestáns világ tetszészaja, lelkesedése, elhatározása, munkakészsége. — Szívünk azért dobogott fel oly hatalmasan, hangosan, mert éreztük azt a visszhangot, mely ezen, a magyar protestantizmus és magyar nemzeti érzés kijelentésszerű megnyilatkozását tartalmazó beszédre kél Szlavoniától Máramarosig, Pozsonytól Brassóig. Kél és növekszik, mint az áradat, mint az orkán; nem; mint a Szentléleknek fuallata, mint ama pünkösztől szélnek zendülése és nyomában kelnek a kettős tüzes nyelvek, melyek tanítanak szólni — ah, hogy oly sokáig idegen nyelveken, a közegyetértés nyelvén minden protestáns embert e hazában. Nemcsak; minden igaz hazafit, minden jogot, igazságot szerető embert; minden lelket, ki szereti hazáját, fáját, nemzetét, ki haladást óhajt, világosságot kíván, Isten uralmát, akaratát várja szemben az emberi uralommal, hatalommal, gőggel. nemzeteket megvető, hazát megtagadni kész világuralomra való törekvéssel; beszéljenek ezek az emberek bármely nyelvet, valljanak bármely hitet, dolgozzanak a szántóföldön, a műhelyben, iskolában vagy a nemzet sorsát intéző törvényhozásban. — Oh, ha szállva ezekre, szállva különösen ez utóbbiakra, kinyitná füleiket a magyar protestantizmus jajjainak meghallására; szemeiket a

magyar haza — ah, talán halálosan! — vérző sebeinek meglátására; megnyitáná értelmüket az igazság, az éltető, az egyént, népet és nemzetet megtartó igazság felismerésére; szívüket az ily nagy czélokért való lelkesedésre s megindítaná kezüket a munkára: a megtartás, a felemlés, a békesség, szeretet, az élet és virágzás nagy munkájára!

Bánffy Dezső br. felemlítette — finom érzékét, gondos figyelmét hogy semmi sem kerüli el! — azt a bizalmatlanságot, melyet a protestáns egyházak hivei s szolgálai utóbbi időkben a vezetésre hivatott tényezőkkel és testületekkel szemben érezni és kifejezésre juttatni is kezdték. E bizalmatlanság dudája *ma* gyökerestől kiszáradt, ki veszett. Az a taps, az az éljenzés és minduntalan elemi erővel nyilvánuló lelkesedés, mely beszédjét oly sokszor félbeszakította és követte, nem az udvariasságból fakadt, hanem az igazság, az őszinte bizalom viszhangja volt az igazságra, az őszinte nyíltságra.

Egy ember, egy ősz férfi, kinek egész szép hosszú élete az igazság kutatásában, szolgálatában telt el idáig; egy ember, ki kiváló ősök hosszú sorozatáról reá maradt drága örökségénél: királyhűségénél, honszerelménél, kálvinista hithűségénél soha sem tartotta kisebb jelentőségűnek az igazság páratlanul szerény, de mindig óriási súlylyal bíró védelmét és azt, hogy emberméltóságát soha meg ne sértse azzal, hogy — meggyőződése nélkül — másoknak: akár egyeseknek, akár testületeknek kedvét keresse, ki soha sem futott a népszerűség délibábja után; egy ember kit a legfelsőbb kitüntetés ép a legnemesebb tulajdonságaiért tüntetett ki méltó elismeréssel, de a ki soh sem feledte s annyszor ki is fejezte annak érzetét, hogy minden emberi megítélésen túl, ő egykor a Legfőbb Birónak Istennek fog számolni életéről, cselekedeteiről; egy ilyen ember, kit minden jóknak és igazaknak tisztelete, szeretete környez: ő *dr. gróf Kuun Géza* fejezte ki ezt *Bánffy Dezső* bárónak.

Kell-e több bizonyítás?! Ime olvassátok — oh, ha hallhattátok volna belső megindulástól remegő hangját is; az őszinteség, az igazság, a meggyőződés hangját: fogtátok volna-e valaha elfeledni?! — mint nem feledjük mi — olvassátok oly egyszerű s oly sokat mondó szavait:

Főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés!

Mélyen tisztelt egyházkerületi közgyűlés! Azon imént hallott nagyszabású esemény, (Éljenzés), igen fontos esemény számba menő beszéd benyomása alatt, melyben a Nagymélt. Elnök ur (Éljenzés) erélyesen, okosan, helyesen fejezte ki mindazt, a mit mi egyenként, külön-külön és összeségünkben érezünk, mint egyházkerületi gyűlés érezünk, a midőn rámutatott azon leginkább égő sebekre, melyek leginkább fájnak és rámutatott azon közkívánásokra, melyek mindnyájunkat áthatnak: szabadjon kifejeznem és azt hiszem, a mélyen tisztelt egyházkerületi közgyűlés megengedi, hogy

mindnyájunk nevében szólva (Élénk helyeslés, éljenzés) kifejezzem azt, hogy a közérzést ez a nagyszabású beszéd a legékeesebben szólóan, nagy erővel fejezte ki és ezért a Nagyméltóságú Elnöknek a leghálásabb, legmelegebb köszönetünket fejezzük ki. (Élénk éljenzés) Indítványozom, hogy ezen beszéd feledhetetlen örök emlékezetül az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvébe iktattassék tanuságul minden következő időknek, hogy a mikor kellett, a mikor szükség volt rá, a vigyázó szó kiejtetett és a vigyázó szó intelmül szolgál arra nézve, a mi a jövőben teendő, a mittünk kell. (Zugó helyeslés.)

E nyilatkozat valóban mindnyájunk — az egész magyar prot.-mus — nevében szólt. A beszéd pedig feljegyeztetik emlékezetül az utódoknak; de feljegyeztetik élő betűkkel a most élőknek szíveibe, hogy legyen termékenyítő forrása, minden ez irányu törekvéseknek.

Megalakulás után — melyről jövő számunk szól — a *Püspöki jelentési* olvasta *dr. Bartók György*, s az egész délelőtti ülés ezzel ünnepélyes, magasztos hangulatban véget ért.

Az egész város telve a mai nap *eseményével*. Legyünk rajta, hogy ez a felséges, ünnepélyes hangulat az egész gyűlés során megtartassék s mikor egyeknek kell lennünk kifelé — meg ne hasonljunk egymás között! Nagy idők előestvéjén állunk, legyünk méltók hozzá!!

Nagy Károly,
szerkesztő

Hivatalos rész.

4447—1902. sz. KÖRRENDELET

valamennyi egyházközségünkhöz és kollégiumok előjárásaihoz.

Az egyházközségi és kollégiumi költségvetések túllépéséből gyakran származott nehézségek lehető megakadályozása céljából, szükségesnek tartjuk figyelmeztetni összes egyházközségeink és iskoláink előjárásait, hogy a jövő 1903. évi január hó 1-től kezdve oly irányu nyilvántartásokat vezessenek be, melyek alapján az illető évre megállapított költségvetés túllépése feltétlenül kizárható legyen.

E nyilvántartásnak a költségvetés összes czimeit kell tartalmaznia és e czimek alá minden egyes utalványozás és kifizetés azonnal bejegyzendő, ha pedig a vonatkozó czimlet alatt előirányzott összeg már kifizettetett, az esetben, az egyházközségekben a lelkész, kollégiumoknál pedig az inspektor professor az új utalványozást azonnal függeszse föl és az előirányzott összeg kimeritetttségét a presbyteriumnak, illetve a kollég. előjáráságnak haladéktalanul jelentse be, hogy a fennforgó szükséghez képest póthitel engedélyezése iránt előterjesztés legyen tehető.

Az egyházközségek költségvetésénél szükséges póthitel engedélyezésére, az egyházmegyei számvető véleményének meghallgatása után, az esperes, nem sürgős esetekben: az egyházmegyei tanács illetékes, míg a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek, kollégiumok és önálló alapítványok póthitelét az igazgatótanács engedélyezheti.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1902. október hó 24-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
titkár.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Az elnöki megnyitó.

Bánffy Dezső báró sohasem vágyakozik „szónoki” babérokra. Ezt mindenki tudja róla Magyarországon. És a ki nem tudná, annak megvallja ma ő maga is. Éveken át kitért még az elől a rendes alkalom elől is, hogy közgyűléseinken ugynevezett megnyitó beszédek mondjon s a megnyitó beszédekben kijelentéseket tegyen.

Pedig ezek kétségkívül mindig az egész ország érdeklődésére, figyelmére, az igaz, hogy a mint ő tudja, sokak félremagyarázására is — számíthattak volna. De ő nem a szó, hanem a tettek embere. Az volt, az marad. Vajha a hadsereget is a vezér szelleme éltetné, mozgatná.

Mégis most nagyszabású megnyitó beszédet olvasott fel. Szokatlanul közlékeny lett. Beszéde tartalmában, terjedelmében eltér, közgyűléseink régibb hagyományait nézve is, a rendestől.

A ki őt ismeri, nem a szónokot, hanem a saját, egykori, szálló igévé lett kijelentése szerint, a „tettekkel tényező” keresi s föl is ismeri e beszédben.

Zászlóbontás volt ez — fenyegető nagy veszély láttára. Olyan, mint volt a Bocskayé, a Bethlené. Harczrahívás — a hogy a viszonyok ma követelik — a vallások közötti egyenlőségért és viszonyosságért. De nem vallásháborút indít. Attól épen óv a saját belátásával; óv a Deák Ferencz bölcs intéseinek idézéssel is. Háborút a jogért, igazságért, szentesített törvények alapján készülni indítani.

Ismeri és jól megkülönbözteti az ellenséget. Az nem a katolikus magyarság. A magyarság — magyarság, hiában katolikus. Az ellenség: a hazátlan klerikalizmus, „a nem is hazai földön megindult áramlat” fuvója. És „ha győz a hazátlan klerikalizmus, oda a protestánsizmus; ha pedig elvesz a protestánsizmus, ki biztosít arról, hogy nem vesz el a magyarság is?” Ilyen ellenséggel lesz dolgunk. Van is már.

Ok a háborúra elég: Jogtalan kath. egyházi adózások, a melyeknek terhét, sok helyt, nem katolikus polgárságnak is rogyásig viselnie kell; míg „széles e hazában protestáns egyházi célokra katolikusok nem adóznak.” — Patronátus czime alatti önkénykedések protestánsokkal szemben; másfelől a patronusi jogoknak egyszerű elkobzása, a nem katolikus lakosoknak és községek képviselőinek a patronátusi joggal járó cselekvényektől való törvényellenes eltiltása. — Mellőző, kisebbitő, kitagadó elbánás a nem katolikus egyházak szolgáltaival — nemzeti ünnepélyeknél, az országos kormány tagjainak jelenlétében és elnézése mellett is. — Katolikus vallásra áttért egyének

előnyben részesítettnek, állásokban helyeztetnek el. Mig a protestáns vallásra áttért egyének, kivált ha azok papok vagy tanítók voltak, nyíltan mellőztetnek, vagy legfőlebb csufságunkra alkalmaztatnak (állami ref. hitoktatóul). — A katolikus vallásoktatás a tanintézetekben anyagi és erkölcsi kedvezményeket élvez; a nem katolikus vallásoktatás legfőlebb kegyelem-morzskákat ha kap. — Rekatholizálás foly minden eszközzel az egész vonalon. — Megannyi casus belli. „Megnehezült az idők járása felettünk.”

Vannak-e szövetségesei a felkelő vezérnek? Már szeptember végén az ágostai evangélikusokkal minket közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött együttes bizottság ülésén javaslatba hozta az együttes eljárást. Legközelebből, további tanácskozások nyomán egyesült erővel fogják megtenni az első hadmozdulatokat. — Aztán reméli azt is, hogy lesznek majd hazafiasan gondolkozó, szabadelvű, igaz hithű katolikusok is, kik hazafias szellemtől áthatva, maguk lesznek azok, kik a törvényben biztosított egyenlőség és viszonyosság érdekében intő szavukat szintén fölemelik.

Számbavette hát a segítő hadakat.

Hol a hadállása? Az 1848. évi XX. törvénycikk terepén. A nagy időknek, a korszakalkotó nemzeti szabadelvű erőfeszítés korának ez a szilárdan megépített erődítménye mind a védekezés, mind az előnyomulás műveleteire egyedül alkalmas, biztos pont.

Haditerve pedig ez. Nem fogjuk télenül nézni szorongatásunkat. Egyházi életünkbe semmiesetre sem visszük be, még ezekben a fenforgó küzdelmi kérdésekben sem, az országos nagy pártpolitikát. Másfelől azonban, mindnyájunk között vezériférfiainknak is át kell látniok, hogy országos vagy pártpolitikai tekintetből felekezeti érdekeinket áldozatul hozniok, de még csak második helyre tenniük is — nem szabad. Ez a készenlét és menetirány. — Mi lesz tovább? Mindenekelőtt követelni fogjuk, hogy az egyházak vagyoni kérdése az egyenlőség és viszonyosság elvei szerint rendeztessék, s megszüntetessék azon, sem a méltányossággal, sem az osztó igazsággal meg nem egyeztethető állapot, hogy egy ugyanazon hazának polgárai, a kik egyenlően viselik az állam terheit, a javak osztásánál megkülönböztessenek, némelyek gazdagon teljes állami ellátásban részesítenek, mások pedig kegyelemkenyérre szorítottanak. Ha a múlt századokban jónak mutatkozott a kath. egyházi és iskolai célokra országos vagyonból alapítványokat tenni, a huszadik századnak el kell ismernie az újabb kor jogos követelményét, mely a haza más vallásu polgárai részére is arányos mértékben kész egyenlő jogokat és igazságot szolgál

tatni. — Aztán, tovább, kívánnunk kell, hogy midőn saját autonómiánkhoz hiven ragaszkodunk, a tökéletes egyenlőség és viszonyosság nagy elvére tekintettel, az önkormányzati jog minden törvényesen bevett vallásfelekezethez megadassék, természetesen az állam magasabb érdekeinek sérelme nélkül. — Ez irányban, szövetségeseinkkel összekötöttségben, jogosan és eredményesen követelhetjük a kormánytól, hogy végre az 1848. évi XX. t.-cz. határozott rendeleteinek eleget téve, a törvényesen bevett összes hitfelekezetek meghallgatásával, az országgyűlés elé kimerítő javaslatot terjesztszen.

Végül: kiadja mára a napiparancsot az erdélyi reformátusok hadseregének: Midőn a megnehezült idők járása, az anyagi gondok terhei kettősen veszélyeztetnek: a szivós, erős kálvinista kitartás, a lelkesek buzgó cura pastoralisa kell, hogy őrt álljon, ha elbukni nem akarunk. De elbukni nem fogunk! — ez a vezéri jelszó. — És *nekiünk* kijelentette a vezér, hogy a törzskar szem előtt tartotta a folyton haladó idő újabb és újabb követeléseit, az egyházi közkörmányzat naponta fokozódó bonyolultabb és nehezebben kielégíthető igényeit. Az egyházkerület bölcsességétől függ, hogy félretéve kisebb helyi, vagy személyi tekinteteket és érdekeket, de félre téve, ily nehéz időkben mindig csak gyengítő hatással bíró belső torzalkodásokat is, oly megoldásokat hozzon létre, melyek egyházkerületünk, egyetemes egyházunk, kálvini hitünk érdekeinek legjobban megfelelnek.

— Ezt a napi parancsot *mi* megértettük, föllogtuk-e eléggé? Hallottuk, visszhangoztattuk, tovább adtuk, ismételtük, hivatkoztunk rá elégszer; de a vezérnek mégis aligha telt benne teljes öröme. Meg kell vallanunk, hogy hadseregünk végzett ugyan *fáradtságos* mozdulatokat, de ma még nehezezsken fegyverezhető *nép felkelésnek* bizonyult, a mely a fegyverzajra önként, a maga körében is rögtönöz szükségtelen háborusdi gyakorlatokat.

Váró Fereucs.

A diaconissa kérdéshez.

(Folytatás és vége.)

A diaconissa pályát egyuttal létkérdésnek is tekintem, egy vezető csatornának a létért való küzdelem hullámtorlódásai között, olyan téren, a hol a nő egyénisége aaptalanságainak megfelelőleg érvényesülhet tisztelet, becslés és dignitásban is. Tehát fontos kérdés ez sociologicus tekintetben is kívált ma, a midőn a tanítói s más hivatali pályákra özönlő nők számának alig csekély részét képesek a képző intézetek befogadni s még csekélyebb részének bir kenyeret, tisztességes kenyeret adni a társadalom.

Es mert az intézményt csakis az egyház keretében vélem helyesen felépíthetőnek, azt tartom, hogy az existenciát is az egyháznak kell alkalmazottjaival páratlan arányban fixíroznia, biztosítania legalább is oly kiméretben, a mint azt tanítóival és kántoraival szemben teszi. Az existencia biztosítása alatt az egyház pénztárából kiszolgáltató évi fix fizetést értek, a mely a tisztességes megélhetés mértékéig az ápolási díjaknak bizonyos százalékával a stóla mintájára pótolva lenne. Szerény, de gondtalan megélhetésre, tisztességes álláshoz mért ragaszkodásra telnie kell, sőt tekintve a szolgálat nehéz, egészségrontó voltát, a mely könnyen munkaképtelenséget vonhat maga után, még némi megtakarítást is. Mert én intelligens, a műveltebb társadalmi osztályba illő, ehez tartozandó, jó társaságban forgó diaconissákat óhajtnék látni és semmi esetre nem cseléd népséget.

Hogy aztán mily módon kelljen ezt biztosítanunk, az a részletkérdések közé tartozik. Mindenesetre le-

hetőleg minden egyháznak kell erre jövedelmi alapot teremtenie, a mi, tekintve azt, hogy az ápolási díjak az egyház pénztárába folynának be s nagyrészen az egyházat illetnék, nem is volna oly nehéz. Alapra van az egyház kerületeknek is szükségük, a melyből a kiképzést eszközölhessék. Ez a dolog sarkpontja, e körül fordul meg az egész kérdés.

S azt hiszem, hogy most, a midőn már a katonakórházakban is kezdenek tért foglalni az apácák, nagyon is elérkezett a cselekvés ideje, már itt az ideje annak, hogy megkezdjük az alapozó munkát s folytassuk azt méh szorgalommal.

Ez iránt kellene már megindítanunk a mozgalmat s ha az anyagi rész biztosítva lesz, csak akkor kezdeni meg a kiképezést és a kibocsátást oly mértékben, a hány ápolónő részére nyílnék biztos megélhetés. Azt hiszem, hogy mihelyt a tehetősebb egyházak bejelentik a finanszírozás megtörténtét már megkezdhető lesz a kiképzés. S mert a példa vonz, nyomon fogják követni az alapvetésben a többiek is, s aztán hirtelen lendületet fog venni a terjeszkedés. De szilárd jövedelmi alap nélkül, elhamarkodva semmi esetre se kezdünk. Inkább várjunk még pár évig, csak hogy biztos legyen a talaj, mert az elhamarkodás csalódásra vezet, az intézmény életképességébe vetett hitet semmisíti meg.

S ha már az anyaszentegyház vállalja, neki kell vállalnia, a betegápolók kiképzésének s fizetésének eszközölését, ha az anyaszentegyház áldoz azért, hogy hitfelének tisztességes megélhetést, becsült állást biztosítson, csak természetes, hogy a diaconissákkal szemben bizonyos magán- és örökösödésjogi követelményeket kell biztosítania magának legalább is a szerzett vagyon egy részére magtalanság esetére. A mi nagy szépségünk parancsolja ezt így.

A diaconissák kvalitása tekintetében meg kell kívánnunk egyelőre legalább is 1—2 polgári közép osztály sikeres végzését, kellő társadalmi rutint, előnyös testi és lelki tulajdonságokat, gyöngédséget, szelidséget, lemondó természetet és hivatottságot; később azonban, ha az intézmény fejlődik, a tanítónő képzőkbe való belépéshez szükséglenő egyenlő előképzettséget, mert a betegápolónak, ha az intézményt mintaszerű színvonalra akarjuk, pedig erre kell juttatni, sok tanulni valója lesz ám.

A kiképzés lenne elméleti az intézetben és gyakorlati valamely kórházban.

A tanfolyam egyelőre 2 év, később 4 év lehet.

Az elméleti kiképzésben a főszólyt természetesen a műszaki tárgyakra kell helyezni, e mellett azonban ki kell terjeszteni az általános műveltségre és a hazafias nevelésre is, főként pedig a hittanra. Es ezek mellett még meg kell tanulniok az egyszerű, de izléses ruhakészítést is, hogy egyuttal jó gazdasszonnyá is legyenek nevelve.

Soknak látszik ez. De ha a tantervet az államhatalomtól függetlenül mi állapítjuk meg, kevés szóval is sokat taníthatunk; non multa, sed multum.

A tanfolyam végeztével természetesen oklevelet kap a növendék, a mely esetleg nagyobb kórházakban felügyelő ápolónői állásra is képesíti s ez igen tisztességes existencia.

A diaconissák erkölcsi és társadalmi niveau-jára nézve azt tartom, hogy erre a pályára első sorban a jobb családok gyermekeit válasszák ki s annak idején gondoskodjunk részükre oly társadalmi körrel, a mely például a férfi nemből az orvost megilleti.

Ebből a szempontból igen üdvös volna az egész intézmény fejevé, mintegy erkölcsi anyjává a magasabb társadalmi körök valamelyik előkelő, vallásos, egyházas nevelésű tagját megnyerni annak idején. Ha jól tudom, a magyar országos vörös kereszt-egylet ápolónő-képző intézetének főnöke egy grófnő.

Ezekben kívántam a vázát, gerinczét adni a

kérdésnek. A szervek, az idegek, a vér a részletek által fognak belé teremni. Minél többen gondolkozunk e felett az igazi áldást, erős egyházi kapcsolatot, nagy erőt képviselő kérdés felett, minél többen cselekszünk, minél többen hordjuk szorgalmasan össze a homokszemeket, minél körültekintőbben rakják majd a hivatottak egymásra a köveket, annál hatalmasabb, annál szilárdabb lesz az épület.

Megindulhat a vita. Szóljon hozzá kiki a kérdéshez, vitassuk meg, ha kell, alaposan, de a mi fő: *tegyünk is.*

Nekem csak az a kérésem, hogy ne halogassunk tovább, sőt *siessünk!*

Dr. Kovács Áron.

Az igazgató-tanács évi jelentése.

I.) Közigazgatási rész.

(Folytatás.)

Az adminisztráció gyorsítása és pontosabbá tétele céljából összegyűjtötte ig.-tanácsunk, főtiszt. Püspök aa. indítványára, a közigazgatás és kormányzás minden ágára vonatkozólag kiadott összes körrendeleteket, utasításokat és irányadó szabályzatokat és „*Rendeletek Tára*” czimen kiadatta e gyűjteményt közhasználatra. Reméljük, hogy e segédkönyv felhasználása folytán nagy mértékben apadni fognak azok a tájékoztatatlanságon alapuló apróbb hiányok és mulasztások, melyek a közigazgatás óhajtott gyorsaságát és pontosságát lépten-nyomon akadályozták.

Meg fog maradni azonban, bizonyára, ezután is az apróbb hibák és mulasztások egy kisebb csoportja, az t. i., mely az emberi gyarlóságnak róható föl és miután ezek megtorlására, megszüntetésére a mi fegyelmi eljárásunk szabályai, részben hosszadalmaság, részben pedig bírói szervezetünk nehézsége miatt, célra nem vezetnek: komolyan kell foglalkoznunk azzal a tervvel, hogy a fokozatos felsőbb hatóságok, illetve hatósági jogokkal bíró személyek részére, mérsékelt határig bár, de a *rendbirságolási jog*, felelősség kizárásával, föltétlenül megadassék.

3. A *belmissziói* állomások működése, körlelkészeink buzgalma, legnagyobb részben kielégítő és munkálkodásuk hatása évről évre meghozza óhajtott gyümölcsét, úgy felekezeti, mint főként magyar nemzeti szempontból. Sajnos, hogy az általános lelkeszhiány miatt még mindig üresen áll a pulyoni, noszolyi, kidei és pelei körlelkészi állomásunk, de a theologiai tanfolyam hallgatói számának öröndetes gyarapodása kilátást nyújt arra, hogy immár rövid idő alatt megszabadulunk a paphiány nyugtató hatásától.

Az osztrák területen fekvő *bukovinai andrásfalvi* egyházközségünkkel fennállott összeköttetésünk zavartalan fenntartásában, ez év folyamán, akadály merült fel azáltal, hogy az ottani lelkész; *Szász János* aa. kétségbevonta igazgatótanácsunk rendelkezési jogát a Magyarországon való könyöradomány-gyűjtés kérdésében és e miatt kénytelenek voltunk ellene illetékes osztrák főhatóságánál jelentést tenni. Nevezett lelkész aát u. i. feleletre vonta igazgató-tanácsunk a miatt, hogy főhatóságunk engedélye és ellenőrzése nélkül hogyan indított országos könyöradománygyűjtést Magyarország területén? E felhívásunkra adott válaszában kijelentette, hogy erdélyi egyházkerületünkkel szemben magát semmiféle függő viszonyban állónak el nem ismeri. Erre igazgatótanácsunk felfüggesztette az évi 200 korona országos közalapi segély folyósítását és a Bukovinszky-alapítvány kamatainak kiutaltatása körüli közbenjárását, tudatván az egyház presbitériumával, hogy további

segélyező pártfogását csak az esetekben tartja fenn, ha az egyház alkalmat és módot nyújt igazgatótanácsunknak megfelelően érvényesíteni azt a befolyást, melyet az egyetemes konvent intézkedése alapján, a fennálló pártfogói és segélyezői viszonyból kifolyólag érvényesítenünk kell. Ha ily irányú föltételünk nem teljesítettik, az esetben kénytelenek leszünk az egyetemes konventhez jelentést tenni a segély megszüntetésére nézve, annál is inkább, mert éppen a konventtől vettük megbízatásainkat arra nézve, hogy a nevezett külföldi egyházközséggel szemben a fennebb jelzett befolyást mi gyakoroljuk.

4. Az 1898. évi XIV. t. cz. alapján folyamatba indított *lelkészi fizetésrendezést* immár teljesen befejeztnek nyilváníthatjuk, sőt az idén már az 1300 koronáig való kiegészítésben részesültek lelkészeink, tehát a törvényben biztosított fokozatos emelkedés is kezdetét vette.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kibocsátott utálványozási szabályzat értelmében, tényleg félévi előleges részletekben és pedig január és július hó folyamán ki is utaltattak igazgatótanácsunkhoz a félévi kiegészítési összegek, a melyeknek lehető gyors szétosztása tekintetében azonnal intézkedtünk ugyan, de mindennek dacára sürü egymásutánban oly irányu panaszos cikkek jelentek meg a politikai lapok hasábjain, melyek a hivatalos ügykezelésben való járatlanságnál fogva, igazgatótanácsunkat szándékos késedelemmel, sőt a járandóságoknak kamatozás végett való visszatartásával vádolták. Az ily alaptalan panaszok megszüntetése végett körrendeletet adott ki igazgatótanácsunk, tudatva benne az érdekelteket, hogy jövőre a kongruát, a miniszteri utálványozás határidejétől eltekintve, állandóan csak február és augusztus hónapok első napjaira folyósítja.

A fizetés-kiegészítési eljárás során, tájékoztatlanosság miatt, elmaradt volt a brassói és csikszeredai körlelkészi állomások javadalmainak kipótoltatása és az idevonatkozólag kissé elkésetten beadott kérésünket a miniszterium el is utasította, ám de igazgatótanácsunk ismételt előterjesztéssel élt, úgy ebben a kérdésben, mint más sérelmesnek és a kongruátörvény szellemével meg nem egyezőnek vélt határozatok ellen, sőt tervbe vette igazgatótanácsunk újabb memorandum fölterjesztését a miniszteriumhoz, kérve abban különösen az egykor önálló, de az anyagi viszonyok kényszerítő hatása alatt ideiglenesen társult egyházak restaurálása céljából szükséges kiegészítési összegeknek folyósítását.

5. Egyházkerületünk pénzügyi helyzetét, *vagyonai állapotát* a múlt évi számadás és jövő évi költségvetés megtekintése, illetve tárgyalása rendjén lesz alkalma közgyűlésünk minden tagjának megismerni, a mutatkozó hiány eredete, jelentősége és esetleges mérséklése kérdésével pedig a múlt évi közgyűlés által kiküldött hét tagu bizottság foglalkozik.

E jelentés rendjén is megkívánjuk azonban már említeni, hogy pénzügyi helyzetünk, a közelmúlt néhány évhez viszonyítva, határozott javulást mutat és véleményünk szerint a javulás állandó és fokozatos leendő. A lendület egyfelől a szigorú takarékoságban, másfelől pedig a budapesti bérházak és részben az értékpapírok jövedelmezőségének emelkedésében leli indokát.

A számadási és költségvetési hiány apasztására, közvetve, tekintélyes mértékben fog szolgálni a *Gecse-féle* alapítvány 1903. évi január 1-től esedékessé váló 12000 korona kamata és a b. e. *Radák báró* hagyományaként rendezésre kerülő 120,000 korona tőke jövedelme, mint hogy a néhai Báró özvegyének, mint a hagyatékok hasznélvezőjének, ez év folytán bekövetkezett elhalálozásával, gróf Teleki József aa. lépett a hagyatékok hasznélvezetébe, kivel báró Bánffy Dezső, főgondnok aa. szíves közbenjár-

rásával, olyértelmű egyezség megkötése van folyamatban, hogy annak alapján a fentjelzett 120.000 korona, utóöröklési jogunkról való lemondásunkkal szemben, már 1903. január 1-én tulajdonunkba jutna.

Már a múlt évi közgyűlésnek volt szerencsénk bejelenteni, hogy vett utasításunk értelmében eladóvá tettük volt az egyházkerületi közgyűlésnek *m. n.-zsombori* birtokát és szeszgyárát, amely törekvésünk ez év folyamán sikerült is, a mennyiben a szóban forgó birtoknak és szeszgyárnak Brunner Jakab részére, 150,000 korona vételáron való eladása folyamatban van. Ez a vételári összeg megfelel a szakértő becslő bizottság által megállapított értéknek és bár egyházkerületi közalapunknak a kérdéses ingatlan, a befektetéseknek és elmaradt haszonnak beleszámításával, sokkal magasabb összegben állott, mennyiben 150,000 forint, mindazonáltal az ügylet nyereséggel fog zárulni azért, mert a *zsombori birtokkal* egyidejűleg és együttesen vásárolt *kolozsvári bérházaknak* az igazságügyi kincstár részére történt kedvező eladása, — mely már a múlt évi közgyűlésnek be volt jelentve, a birtok eladásánál szenvedett számadási veszteséget teljesen ki fogja egyenlíteni.

Megkísérelte a Simó Lajos, egyházkerületi főgondnok aa. elnöklete alatt évégből kiküldött bizottság az egyházkerület tulajdonában levő értékpapírok eladását, avagy konverzióját is, de e tekintetben eddig sikert elérni még nem lehetett.

A központi *pénzkezelés decentralizálását* célzó elv keresztülvitelét ez évben is szolgálta igazgatótanácsunk azáltal, hogy indokolt esetekben tekintélyes összegű tőkét utalt ki az egyházközség betétjéből, birtokvásárlás, építkezés és adósságtörlesztés céljára, de egyuttal gondoskodott arról is, hogy az egyházközségek kebléi kezelése alá került, avagy már azelőtt is ott állott tőkék a lehető leggondosabb ellenőrzés alatt álljanak, mely cél biztosítása érdekében körlevélileg elrendelte, hogy az egyházi tőkéknek, mely pénzintézetbe való bevétele, évről-évre újabb presbiteriumi tanácskozás és névszerinti szavazás tárgyát képezze, hogy ezáltal egyfelől az illető pénzintézet szilárdsága állandóan nyilván — a presbiteriek vagyoni felelősségének tudata ébren tartassék.

6. Igazgatótanácsunk általánosabb érdekű intézkedései közül föl kell még említenünk a következőket:

a) B. e. Tisza Kálmán, volt egyházkerületi főgondnok és konventi elnök aa. elhalálása alkalmából rendkívüli ülést hívtunk össze, melynek határozata folytán az érdemekben gazdag férfiú ravatalára, egyházkerületünk nevében, koszorút helyeztünk, a temetésén egyházkerületünket tekintélyes küldöttséggel képviseltettük és a gyászoló családhoz részvét-íratot intéztünk.

b) Darányi Ignác, dunamelléki új főgondnok aához, az állása elfoglalásáról szóló hivatalos értesítés vétele alkalmával, meleg hangú üdvözlő íratot intéztünk.

c) Oszinte örömmel üdvözlöttük Péter Károly, orbai és Visky Pál szilágyszolnoki esperes aait is, papi szolgálatuk 40 éves jubileuma alkalmából.

d) Főlemeltük tiltakozó szavunkat az *udvarhelyvármegyei* közigazgatási bizottság és alispáni hivatal részéről eszközölt hatásköri túllépés ellen, autonómikus jogkörünk megvédelme érdekében. A nevezett közigazgatási bizottság u. i. a kiskalambfalvi egyház kántori javadalmának megállapításába óhajtott, az állami iskolai tanító, — ki egyuttal felekezeti kántor, — panasz alapján beavatkozni, míg az alispáni hivatal egy járási szolgabírórt rendelt ki, előzetes egyházhatósági engedély nélkül, a nagysolymosi egyház *anyakönyveinek* megtekintésére, avégből, hogy a lelkész idevonatkozólag kiadott jelentésének valósága ellenőriztessék. Maga a lelkész azonban megtagadta

az anyakönyvnek fölmutatását, a mit igazgatótanácsunk *helyeslőleg vett* tudomásul.

e) A kongrua rendezés teljes befejezésével sok tekintetben szükségesnek látta igazgatótanácsunk az összes *papi díjleveleknek* egyöntetű alakban leendő újbóli kiállítását és általában az 1898. évi 14. t.-cz. által teremtett helyzetnek, megfelelő okmányokban való kitüntetését, miért is czélszerű díjlevél-mintát készíttetett és azt az összes esperesek véleményének meghallgatása és figyelembe vétele után kinyomatta, elrendelvén az összes díjleveleknek emez úrlapon leendő kiállítását, minek következtében most már külalak tekintetében is meglesz az egység, a mi egyfelől az áttekintést és nyilvántartást könnyíti meg, másfelől pedig az első 10 év lejártával végrehajtandó kongrua-reviziónál fog nagy könnyebbségre szolgálni.

7. A múlt évi egyházkerületi közgyűlés különös meghagyásainak teljesítéséről az alábbiakban van szerencsénk beszámolni, de mielőtt ezt tennők, kötelességszerűen tudomására kell hoznunk a főtiszt. egyházkerületi Közgyűlésnek azt a sajnos tényt, hogy az 1900. évi közgyűlés 25. jkvi számú határozata alapján, a magyar országgyűléshez intézett *sérelmi panaszunkra*, melyben az erdélyi róm. kath. püspök hivatalos címzése tárgyában kiadott vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet hatályon kívül helyezését kértük, *mai napig sem kaptunk választ*.

a) A múlt évi 13. illetve 59. jkvi számú határozattal kiküldött hetes bizottságról már említettük, hogy munkálkodása folyamatban van.

b) Külön előterjesztésünk lesz a múlt évi közgyűlés 35. jkvi számú határozatában nyert ama megbízásunk felől, mely a kollégiumi számadások egyöntetűvé alakítását célozza.

c) A 47. sz. határozattal a lelkeszi könyvtárak szervezési szabályzatának elkészítésére voltunk utasítva és a megbízásnak eleget téve, a tárgysorozat rendjén lesz szerencsénk a szabályzatot bemutatni.

d) A tanárok közgyűlési tagsági viszonyainak szabályozása és ezzel kapcsolatosan az egész egyházkerületi közgyűlési szervezet módosítása tárgyában, az 52. jkvi számú határozat alapján és

e) a tanárválasztási szabályzat módosítása tekintetében az 57. jkvi határozat alapján, szintén külön előterjesztéseink lesznek.

f) A 62. jkvi szám alatt nyert utasítás alapján körlevélileg elrendelte igazgatótanácsunk, hogy lehetőleg minden iskolában maguk a lelkészek tanítsák a hittant és hogy lehető kedvező eredmények elérhetése céljából minden osztályban heti két órán foglalkozzanak a vallástanítással; végül

g) A 63. jkvi számú határozatnak megfelelően, átiratokat intéztünk a testvérkerületek elnökségeihez az iránt, hogy az egyetemes egyházat, avagy az egész protestántizmust érdeklő határozataikat, közös működés biztosítása céljából, jövőre egymással közölni sziveskedjenek.

8. Az egyházas buzgóságból eredő áldozatkész-ségnek elismerésre méltó jeleivel ez évben jelentékeny mértékben találkoztunk és a kegyes adakozók neveit a közgyűlés színe előtt felolvasandó püspöki jelentés föl fogja említeni.

9. Az egyházkerületi közgyűlés tagjai közül elhaltak a múlt év folyamán: br. Kemény Béla, udvarhelyi egyházmegyei főgondnok, Szalánczy Lőrincz, szebeni ehmegyei főgondnok, Ujvári Cz. József, volt verese egyházi lelkész és széki egyházmegyei képviselő, Herepei Árpád udvarhelyi egyházmegyei képviselő, Benedek Sámuel erdővidéki képviselő, Borbáth Pál szebeni egyházmegyei képviselő, Parádi Kálmán igazgatótanácsos aa. és Domján István s.-szentgyörgyi tanár aa. Üresen hagyott helyeik betöltése iránt részben már megtörténtek az intézkedések, rész-

ben pedig a főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés választása által fognak az utódok kijelölteni.

II.

A főtiszteletű egyházkerületi Közgyűlés utólagos jóváhagyásától föltételezetten tett intézkedéseket a következőkben soroljuk fel.

1. Kiosztottuk az idei rendszeres államsegélyt és báró Baldácsy-alapítványi járulékot, az első számú mellékletben látható módon, a lehető legsürgősebb szükségekre tekintettel.

2. Megerősítési záradékkal láttuk el a 2. számú mellékleten felsorolt díjleveleket.

3. Megerősítettük a fogarasi, sepsi-szent-györgyi és nagyenyedi egyházközségek szervezeti ügyviteli szabályzatát, valamint a szilágyszolnoki egyházmegye házszabályait.

4. Jóváhagytuk az aldobolyi, kibédi és bálványosváraljai egyházközségekben végrehajtott kepeváltásokat.

5. Felhajthatlanság okán törlésre engedélyeztünk a nagyenyedi egyházközségnél 1062 korona 60 fillér rovatal — és 352 korona 20 fillér domesztikai hátrálékot; a segsiszentgyörgyi egyháznál 247 korona 70 fillér egyházközségi és 47 kor. 20 fillér közalapi rovatait; végül a kolozsvári kollegiumnál 11 kor. 20 fillér bérhátrálékot.

Tisztelettel kérjük emez intézkedéseink jóváhagyó tudomásul vételét és ezzel be is fejezett jelentésünk kegyes elfogadását

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsának Kolozsvárt, 1902. évi október hó 18-án tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
titkár.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

Második nap.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület (vasárnap) folytatta évi közgyűlését.

Délelőtt 9 órakor nyitotta meg br. Bánffy Dezső elnökölő főgondnok a közgyűlést, a mely most is népes és élénk volt. Kenessey Béla főjegyző felolvasta az első napi gyűlés jegyzőkönyvét. Dr. Dózsa szászvárosi tanár beadott sérelmi panaszát kiadták a Nagy Lajos elnöklete alatt működő sérelmi bizottságnak.

A fölvavatandó 16 ifju paphoz dr. Bartók György püspök intézett ezután lelkes és szép buzdító beszédet, melyben a szikla-szilárd hitre, önzetlen munkásságra, apostoli buzgóságra serkentette a kibocsátandó lelkészeket.

Br. Bánffy Dezső elnök a közgyűlés folytatását hétfőn délelőtt fél 10 órára tűzvé ki, a gyűlést bezárta és a tagok az ifju papok fölvatásának végzésére a farkas-utczai nagy templomba vonultak.

Papok fölvatása.

A délelőtt fél 20 órakor kezdődő istentisztelet keretében folyt le az ifju papok fölvatása és hivatalukra való kibocsátása. A farkas-utczai nagytemplom ez alkalomra színültig megtelt az áhítatos hívők sokaságával.

A gyülekezet éneke után dr. Bartók György püspök mondott magasan szárnyaló imádságot. Majd dr. Kecskeméthy István theol. tanár tartott egyetemes határu, gyönyörű egyházi beszédet, melyben az élő hit erejével és lelkesedésével fejtegette a Krisztus

követésének szükséges voltát, a papi hivatás magasztosságát és a protestantizmus feladatait. A beszéd után az ifju papok, szám szerint 16-an, az Ur asztala körül csoportosultak és letették az esküt, mire az esperesi kar éneke és püspök ur kibocsátó beszéde és záró imája végezte be a megható szertartást.

Tisztelegések.

Isteni tisztelet után az esperesi és főjegyzői kar tisztelegett dr. Bartók György püspöknél, kihez Kenessey Béla egyházkerületi főjegyző, theol. igazgató intézett szeretettel tolmácsoló üdvözlő szavakat.

Innen az esperesi és főjegyzői kar Kenessey Béla főjegyzőhöz ment, hol Sándor János esperes tolmácsolta a kerület lelkészeinek szeretetét és nagyrabecsülését a buzgó és nagy tevékenységű főjegyző iránt.

A fölvavatott ifju papok külön tisztelegtek dr. Bartók püspöknél és Kenessey főjegyzőnél.

*

Harmadik nap.

Délelőtt fél 10 órakor nyitotta meg br. Bánffy Dezső főgondnok a közgyűlést, melyen a tagok most is csaknem teljes számban vettek részt.

A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása után elnök előterjeszti br. Kemény Kálmán főgondnoknak távolmaradását kimentő távirati értesítését.

A Simó Lajos főgondnok elnöklete alatt működő tanárjelölő bizottság a nagyenyedi főgimn. természetrajz-földrajzi tanszékére dr. Sziládi Zoltán, dr. Sáring János, Szakács Odön tanárokat, a kolozsvári főgimnázium vallásstanári tanszékére Tárkányi György és Biró Sándor lelkészeket, a marosvásárhelyi főgimn. történelem-földrajzi rajz tanszékére Dekáni Kálmánt és Marusán Dánielt jelölte, a kolozsvári főgimnázium földrajz-természetrajzi tanszékére Szobó Imre volt egyedüli jelölt. A választásokat a közgyűlés délutánra rendeli el.

Ezután Bodor Géza esperes terjeszti elő a következő indítványt:

Mondja ki a közgyűlés, hogy Kossuth Lajos iránt érzett hazafias kegyeletének kifejezést ad azzal, hogy minden politikai vonatkozás mellőzésével, születésének jelen századik évfordulója alkalmából, dicső emléket a honszerelcm magasztos érzületével fölleve-níti s örök emlékezetül jegyzőkönyvében ennek helyet szentel.

Fölöslegesnek tartja indokolni indítványát, mert annak indokolása minden magyar szívében benne van. Kéri a közgyűlést, hogy egyhangulag járuljon hozzá.

Fogarasi Albert Bethlen kolleg. tanár hozzászólása után, ki a részletesebb indokolást szintén feleslegesnek mondja, a közgyűlés egyhangulag elfogadja a Kossuth-emlékére vonatkozó indítványt.

Hosszabb vita indult meg az esperesi vizitáció módosítására vonatkozó igazgatótanácsi előterjesztés fölött, mely a kanonika vizitációt 3 évenként intenzívebbé és sikeresebbé kívánja tenni. Több esperes hozzászólása után a közgyűlés általánosságban elfogadja az ig.-tanács előterjesztését kibővítvén, azt a vallásitanításra vonatkozó esperesi kérdőpontok fölvételével.

Az erdélyi püspök czim kérdésében érkezett miniszteri választ dr. Kádár János titkár ismertette. A leirat fölemlíti, hogy az ev. ref. egyetemes konvent a kérdés tovább tárgyalását nem tartja szükségesnek. A historikus kérdésben a történelmi források tanúságára hivatkozik, melyek számos törvényben, köztük az 1848-dikiban is feltüntetik az „erdélyi püspök” czimzés használatát. E tárgyban kiadott rendeletről távol állott, hogy a valláseggyenlőség és felekezeti viszonyosság legkisebb megsértését czélozza. E fölől most is megnyugtatóan igyekszik az egyházkerületet.

Az igazgatótanács a miniszteri leirattal szemben javasolja a következő határozati javaslat elfogadását:

Az egyházkerületi közgyűlésnek a magyar országgyűlés képviselőházához intézett kérvényére adott miniszteri választ *kielégítőnek*, az erdélyi róm. kath. püspök hivatalos czimzése tárgyában kiadott miniszteri rendelet a magyarországi protestánsokon elkövetett sérelem orvoslására alkalmasnak és a vallás-egyenlőség törvényileg biztosított elvével megegyezőnek egyáltalán nem tekinti, minthogy azonban *ez idő szerint* a sérelem orvoslásának további útja nem áll módjában: a képviselőházhoz intézett kérvényében hangsúlyozott tiltakozásának teljes fenntartása mellett e kérdés fölött egy *jobb jövő* reményében és annak kijelentésével, hogy emez állandó nyílt jogsérelem tárgyat képező kérdés illetően elintézése mellett a felekezetek közötti áldásos béke megzavarásának vádjá az egyházat nem terhelheti, napirendre tér.

Sűrű tiltakozás hangzott fel a leirat olvasása közben és többször zajos ellentmondások hallatszóttak. Heves fölshóllások és tiltakozások indultak meg és számosan siettek szólásra jelentkezni.

Bartha Lajos esperes volt az első felszólaló, ki sajnálatát fejezi ki, hogy bár a miniszter elismerni látszik hogy tévedett, még sem akarja megjavítani tévedését. Oly álláspontot foglal el a miniszter, mint *Pilátus*. Fájlalja, hogy a konvent felületesen bánt ezzel a kérdéssel. Az erdélyi orsz. képviselők sem támogatták az egyházkerület előterjesztését. Ezek a legelszomorítóbb jelenségek. A protestánsizmus erősödése a magyar haza és szabadság erősödésének emeltyüje. Hangsúlyozza, hogy a béke megbontásáért vád a kerületet, protestánsokat nem érhet. Elfogadja az igazgató-tanács javaslatát, mert az orvoslásnak más módja ugy sincs.

Nagy Károly az elintézés más formáját javasolja. Az igazgató-tanács javaslatát azzal a hozzáadással ajánlja elfogadásra, hogy föliratban értesítsék a magyar országgyűlést a minisztertől kapott ezen válaszlól való felfogásról. A föliratnak az országgyűléshez való benyújtására a közgyűlés országgyűlési képviselő tagjait kériék föl, *Simó* Lajos status-kurátor előljárásával.

Dézszy Gyula nem a vallás-egyenlőség elvéért, de a hatalmi érdekért való harcot lát a püspöki czim illetén miniszteri eldöntésében.

Somodi István megbotránkozással veszi a miniszter választ. — Czimeket a miniszter nem osztogathat. Ezért válasza törvényellenes, rendelete törvénytelen.

Dr. Kecskeméthy István felszólalásában fájdmát fejezi ki, hogy nem az élő jog szerint, hanem a levéltárak aktáiból akarják kormányozni, az országot. Kerülgetőnek és habozónak mondja a miniszter választ. *Somkerek* Miklós, *Nagy Domokos*, *Bodor* János szintén tiltakozó felszólalásai után *Bánffy* Dezső br. főgondnok felvilágosításul megjegyzi, hogy bár kétségtelen a konventnek e kérdésben elfoglalt lanyha magatartása, de nem mulaszthatja el fölemlíteni azt sem, hogy többek, úgy boldogult *Szilágyi* Dezső is, határozottan kijelentették, hogy itt jogsérelemről van szó. Mint megnyitójában is említette, vezérferfiaink sokszor vannak politikai pártállásuknál fogva feszélyezve, bizonyos kérdéseinkben erős állást foglalni. Ez történt itt is és pártpolitikai álláspontból kellett napirendre térnie a konventnek e kérdés felett. De az erdélyi konventi tagok megtették kötelességüket.

Tóthfalusi József az ország közvéleménye elé akarja vinni a kérdést.

Fogarasi Albertet nem nyugtatja meg a javaslat. Az elfogulatlan katolikusok sem tartják helyesnek a miniszteri választ, sem a felekezeti béke, sem törvénelmi indokból. A békebontás vádját a miniszter

rendeletére kell háritanunk. Az ifjuság oktatása szempontjából is káros e rendelet. Ő is a közvélemény elé akart appellálni és pártolja *Nagy Károly* javaslatát.

Székel György orsz. képviselő beismeri, hogy a képviselőknek jogosan tehetnek szemrehányást e kérdésben, de a helyzet akkor annyival nehezebb volt, mert az egyházi főhatóságok nem nyújtottak támogatást. Most azonban igéri, hogy szívvél-lélekkel fogják támogatni. (Taps.) *Nagy Károly* indítványához járul.

Többek hozzászólása után egyhangulag elfogadják az igazgató-tanács javaslatát, megtoldva azt még *Nagy Károly* javaslatával, hogy az országgyűlés elé terjesztik a válaszlól való felfogásukat.

Ezután *Menyhárt* András, a szavazatszedő-bizottság elnöke beterjeszti az egyházkerületi állandó bizottsági és igazgatótanács tagóságokra beérkezett szavazások eredményét. A jelentés értelmében br. *Bánffy* Dezső megválasztottaknak jelenti ki: az igazgatótanács ügykezelés megvizsgálására: *Somodi* István, *Csiszár* Gyula, *Biró* András tagokat. Az egyházkerületi pénztár megvizsgálására: gróf *Bethlen* Balázst, *Hory* Bélát, *Zeyk* Gábort, *Szathmáry* Ákost. A számadások felülvizsgálására: *Dr. Kolosváry* Sándort, *dr. Sárkány* Lajost, *Gáspár* Jánost, *Szathmári* Ákost, *Vásárhelyi* Boldizsárt. Igazgatótanácsosok lettek: *dr. Vályi* Gábor, br. *Bánffy* Ernő, *Sándor* János, *Incze* Gerő, *Herczegh* Lajos, *Váró* Ferencz. A fegyelmi bíróságba beválasztottak: Br. *Bánffy* Ernő, *Hory* Béla, *dr. Vályi* Gábor, *Menyhárt* András, *Somkerek* Miklós, *Balogh* Károly, *Simon* Ferencz, *Váró* Ferencz, *Deési* Gyula. Az udvarhelyi egyházmegye főgondnokává lett: *dr. Gyarmathy* Dezső, algondnokává: *dr. Ráczkövy* Sándor. A nagyszebeni egyházmegyében főgondnok br. *Bánffy* Kázmér, a nagyenyedi kollegium algondnoka *Gáspár* János.

Az egyházmegyék kikerítésének kérdését vették ezután tárgyalás alá. Az ig.-tanács erre vonatkozó javaslata fölött a részletes vitát a délután 4 órakor folytatandó gyűlésre halasztották.

(Harmadik nap. Délután.)

A közgyűlés délutáni folytatását pontban 4 órakor nyitotta meg báró *Bánffy* Dezső elnöklő főgondnok.

A közgyűlés folytatja az egyházmegyék kikeresítésére vonatkozó javaslat tárgyalását. Az adminisztrációs nehézségek elhárításának szüksége hozta szőnyegre ez ügyet, melynek fölvetését és czélszerű megoldását maguk az egyházmegyék már több ízben sürgették. Az ugynevezett püspöki vizsgálat alatt álló, tehát az egyházmegyékhez nem tartozó egyházak azonban nem szívesen mondanak le eddigi helyzetükről és különállásukat szerzett jognak tekintik. Ez megnehezíti az egyházmegyék kikeresítésének kérdését, melynek a magyarországi viszonyok szerint való rendezését viszont az egyetemes konvent óhajtandónak mondotta. Ily körülmények között a több oldalról jövő kívánságoknak engedve, az igazgató-tanács egy javaslatot terjesztett a közgyűlés elé hosszas és gondos munkálatok alapján, az egyházmegyék meghallgatásával.

Még a délelőtti gyűlés végén előterjesztette e javaslatot *Kádár* János titkár s nyomban animosus vita kezdett megindulni fölötté. A javaslat általánosságban való elfogadásának vitája áthúzódott a délutáni gyűlésre is, melynek folyamán *Mezei* Albert szólal föl elsőnek és örömmel üdvözlí a javaslatot, mely haladást jelent már annyiban is, hogy legalább néhány püspöki egyháznak beolvasztását sikerül általa keresztül vinni. Ennyit is szívesen fogad, de tovább kíván menni és indítványozza, mondja ki a közgyűlés, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak kivétel nélkül beolvasztandók az egyházmeg-

gyékbe. Az igazgató-tanács javaslata pedig adassék ki egy bizottságnak átdolgozás végett oly utasítással, hogy az egész kerület legfeljebb 10 egyházmegyére osztandó be.

Somody István szerint az igazgató-tanács maga elismeri, hogy az általa javasolt megoldás nem végleges. De most nem az az idő van, mikor kísérletezni lehetne. Indítványozza, hagyják a régiben mindaddig a dolgot, míg az igazgató-tanács e kérdésben végleges megállapodásra juthat. Áramlat van Magyarországon is, hogy a nagyobb egyházak önállósításra töreksszenek. A nagyobb intelligenciával bíró egyházközségek más szerepre vannak hivatva, mint a jelentéktlenebb községek. Indítványozza, hogy az igazgató-tanács javaslatainak keresztülvitelét alkalmasabb időre halasztásák el.

Dr. Bartók György püspök hivatkozik arra, hogy maguk az egyházkerületek sürgetik a kikerekítést. Az igazgató-tanács ezért terjesztette elő most is a javaslatát. Ez tehát alkalmas idő. Kötelezték magukat a zsinat előtt való szervezkedésre. Az előtte szóló javaslata pedig ismét csak halogatni akarja a kérdést. Minden maradhat úgy, a mint van, csak a kolozsvári egyház nem, mert állapota tarthatatlan és szétzúlik. Állandóan utasítják a közgyűlésen az igazgató-tanácsot a működésre s mikor idején javaslatával, akkor visszautasítják. Elveket adjanak legalább az igazgató-tanács elé, a melyhez alkalmazkodjék. Mezei indítványában látja ezt, de Somodyban semmi iránymutatás nincs, csak halogatás. Ajánlja az igazgató-tanács előterjesztett javaslatainak általánosságban való elfogadását.

A zárszó rendjén Mezei Albert bizonyítja, hogy a magyarországi nagyobb egyházközségek nem privilegizált önállósításra, csak a parochiák szaporítására töreksszenek.

Somody István pedig megjegyzi, hogy ha a kolozsvári egyházban nincs rend, azért nem ők felelősek. A püspök az egyház vezetője. A világi elem érdeklődése hozott némi rendet, de ennek is kedvét szeghetik az ilyen nem várt kijelentések. Az igazgató-tanács javaslatait azért utasítja vissza, mert félmunka.

Dr. Bartók György püspök kijelenti, hogy nem kívánja a kolozsvári egyház bekebelezését, csak azt mondta, hogy így, a mint most van, nem maradhat. Hogy pedig ő igazgatná a kolozsvári egyházat, arra nézve azt feleli, hogy Somody nem ismeri, úgy látja az egyház szervezetét. A püspök itt csupán negyedik pap. Ajánlja e javaslatainak a részletes tárgyalás alapjául való elfogadását.

A közgyűlés egyhangulag elveti Somody elutasítást kívánó indítványát. Mezei Albert indítványának azon részét, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak az egyházmegyébe bekebelezendők, a közgyűlés nagy szótöbbséggel elfogadja és az igazgatótanács javaslatainak részletes tárgyalását kívánja.

A részletes tárgyalás rendjén a vajdahunyad—zarándi egyházmegye javasolt kikerekítését változatlanul elfogadják. A nagyenyedi egyházmegyénél az eredeti tervezetet elfogadják, mellőzve a külön tordai egyház alakítását. A hozott határozat szerint, Nagy-Enyed is beolvad ebbe az egyházmegyébe. A kalotaszegi és kolozsvári egyházmegyékre vonatkozó javaslatot változatlanul elfogadják a kolozsvári egyházközség beolvasztásával. Dési egyházmegyébe bekebelezték Dési püspöki egyházat, Szilágy, szolnoki, széki, nagy-sajói görgényi, marosi, Marosvásárhely bekebelezésével küllői, nagyszebeni, udvarhelyi, Székely-Udvarhely bekebelezésével, erdővidéki, sepsi, Seps-Szent-György és Ilyefalva bekebelezésével és orbai egyházmegyék kikerekítését megállapítják.

Somody István indítványára elhatározták, hogy

az igazgató-tanács állapítsa meg a szabályzatot, mely a bekebelezett püspöki egyházak helyzetét az egyházmegyével és kerülettel szemben megjelöli a bekebelezés foganatosítása előtt.

Ezután Menyhárt András a szavazatszedő-bizottság elnöke terjeszti a választások eredményét. Megválasztottak: a kolozsvári főgimnáziumnál vallás-tanári állásra Tárkányi György 117 szavazattal, Bíró Sándor 76 szavazatával szemben. A nagyenyedi kollégiummal természetrajzi-földrajzi tanszékre dr. Szilády Zoltán, a kolozsvári kollégiumnál term.-földrajzi tanszékre Szabó Imre; a marosvásárhelyi főgimnáziumnál történet-földrajzi tanszékre Dekáni Kálmán. Az udvarhelyi egyházmegye algonodnok állására Somogyi István.

Báró Bánffy Dezső elnök a közgyűlés folytatását másnap fél 10 órára tűzve ki, a gyűlést bezárja.

Negyedik nap.

Másnap délelőtt fél 10 órakor nyitotta meg br. Bánffy Dezső főgonodnok a közgyűlést, mely még akkor is látogatott volt.

A múlt napi gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után a theologiai tanárok és központi tisztviselők nyugdíj-ügye került szóba, melynél elfogadták az igazgató-tanács javaslatait a theol. tanárok 30, a központi tisztviselők 40 évi szolgálat után való nyugdíjazásának és 5 évi szolgálat után való özvegyi nyugdíj igényének elvével. A gimn. ének-tanárok nyugdíj-ügyét ezzel kapcsolatban megoldandónak mondták ki.

A tanárválasztási szabályzat tárgyalásánál Zeyk Dániel főgonodnok veszi át az elnöklést. Az igazgató-tanács javaslata a tanárválasztás módoszataira és a tanári minősítésre vonatkozik. Több oldalról való hozzászólások és javaslatok után dr. Bartók püspök felszólalására, a ki nem látja még teljesen kiforrotttnak a véleményeket ez ügyben, Zeyk Dániel elnök jelenti, hogy az igazgató-tanács a javaslatainak a tanárválasztás módosítására vonatkozó részét visszavonta.

A minősítésre vonatkozó igazgató-tanácsi javaslatot többek hozzászólása után elfogadják.

Br. Bánffy Dezső újból átveszi az elnöklést.

Sárkány Lajos dr. tanügyi előadó ismerteti a Kolozsvárt felállítandó felsőbb leányiskola ügyét. Az igazgató-tanács kidolgozta a szeretetházzal kapcsolatos polgári leányiskola szervezését, a melyből a felsőbb leányiskola fejlesztendő lesz és az iskola céljaira már telket is vásárolt. A közgyűlés elfogadja az előterjesztést és további eljárás végett kiadja a szeretetház állandó választmányának.

Dr. Kádár János titkár előadja az egyházkerületi közgyűlés szervezetének módosítására vonatkozó igazgató-tanácsi előterjesztést. A javaslat a világi elem, kivált a tanárok számának csökkentését óhajtja a közgyűlés tagjai sorában. Altalában a közgyűlés tag-számát kevesebbiteni kívánja. Az eddigi szabályzat szerint ugyanis minden kollegium valamennyi rendes tanára tagja a közgyűlésnek is. A többi protestáns kerület szervezetéhez közelebb vinni a velők unioba lépett erdélyi kerület szervezetét, célja az igazgató-tanács javaslatainak az egyházi és világi elem paritásának alapján.

Főként a tanárok részéről talált heves ellenzésre a javaslat. Zajzon Ferencz indítványt nyújt be, hogy a napirendről vétessék le a reformjavaslat. Hosszadalmas beszédben szól ellene Fogarasi Albert, szerzett jogokra, a különleges helyzetre hivatkozva.

Mezei Albert nyug. kuriai bíró szólal fel ezután. Örömmel üdvözl — ugymond — a javaslatot, mert közeledést jelent a magyarországi szervezethez. Nem válik előnyére szervezetünknek, hogy nagyon megnöveltük a tagok számát. Utal arra az anomáliára, hogy a képviselői alapon szervezett közgyűlésben a

tanárok nem képviselőileg, hanem testületileg vesznek részt. Nemcsak a közgyűlésen lehet buzgólni az egyház ügyeért. Az új javaslat alapján ő is kiesik a tagok sorából, mégis pártolja, nem tagsági joga iránti közönyből, de a közérdek szempontjából. Különös, hogy a tanárok nem akarják ezt átlátni. A protestáns egyházi rendszer alapja a község, nem a kerület. Míg az egyházmegyei élet pang, alig talál résztvevőre: a kerületi mozgalmak élénke. Pedig a kerületi gyűlések nem arra valók, hogy országgyűlés-szerű vitákat inszcenirozzunk, szónoki babérokat keressünk, hanem hogy rendszeresen, egyenletesen munkálkodjunk. A szerzett jogokról nem lehet beszélni, mikor szervezésről van szó, mert ez lehetetlenné tenné mindig a reformot. A főrendiház sem lett volna így reformálható. Hajlandó közeledni a magyarországi szervezethez, mert látja, tapasztalja, hogy az jó és gyakorlati. Nem érti miért félnek úgy a paritástól. — Ha megteremtették az egyházmegyénél, miért nem akarják a kerületnél. — A zsinati törvény eltérés engedő szakasza nem arra való, hogy távolodjunk, hanem, hogy igyekezzünk annak keretében közeledni. Mert effelé lát lépést a javaslatban, ajánlja annak teljertalmu elfogadását. (Élénk taps és éljenzés.)

Szólásra még többen lévén feljegyezve, elnök a vita folytatását a délutáni gyűlésre halasztja.

Különfélék.

Br. Bánffy Dezső egyh. kerületünk főgondnoka nagy odaadással és türelmes kitartással vezette hosszú tanácskozásainkat. Alig egyszer-kétszer biztára az elnöklést. Pedig igaza volt — egyik megjegyzésében — a mi tanácskozásainkat nem könnyű dolog vezetni. Parlamenti érzéke sokat cserben hagy s ha a tárgyalást vezető elnök a rendes mederbe tereli, kész a hatalmaskodás elleni panasz. Ugy vagyunk vele; mindig másban keressük a hibát. — Legyen elnöklő főgondnokunknak e helyen is egyházi ügyeink vezetése körüli nagy buzgalmaért egész egyházkerületünk nevében kifejezve őszinte köszönetünk. Isten tartsa meg sok-sok éveken át őt nekünk!

Egyházkerületi közgyűlésünk öt napi munkálkodás után szerdán estve véget ért. Hosszu idő még oly gazdag tárgysorozat mellett is, mint a minő a mostani volt. Igaz, nagykérdések is voltak szőnyegen, melyekhez szólani, sokaknak lelkén feküdt. Mégis, — mintha kevesebb szóval is élhetnénk. A Kölcsény szónoki remekeit jó hogy tanuljuk, de *tanácskozásaink* során tán felesleges volna utánna indulni. Talán többet kellene adnunk az érvek sulyára, mint a hangulatkeltesre. — Am azt is hisszük, hogy az időkihasználás tekintetében is gyakorlatiasabbak lehetnénk. Pl. a megalakulásnál a névsorolvasás helyett előre íveket lehetne körözni, melyekre a megjelent tagok feliratkozzanak, szombat délután tárgyalni lehetne, ha az előleges értekezleteket — melyeken ugyanis kevesebben vesznek részt — a megelőző nap délutánjára tennék stb. Fontoljuk meg ezeket, mert itt az idő ugyancsak — pénz. Aztán a gyűlés végén így nagyon megcsappan az érdeklődés.

Az egyházmegye kikerekítésének és rendezésének nehéz kérdése, mely 1872 óta napirenden volt, végre megoldatott s mondhatjuk, közmegnyugvásra. A régiék mind megmaradtak; a gyengébbek megerősítettek. Új alakult egy: a kolozsmegyei, az eddigi kolozs-kalotai és széki egyh. megyék egy részéből. Az új beosztás 1904. január 1-én lép életbe.

Püspöki vizsgálat alatti egyházközségeink közigazgatási különállását közgyűlésünk megszüntette s bekebelezte azon egyházmegyékbe, melyeknek területén fekszenek. Egy elavult különlegesség szűnt meg

ezzel. De sulyuk, vezető szerepük, anyagi és szellemi erőik bizonyára új lendületet ad az egyházmegyei életnek. Gondnokaik egyh. megyei gondnokokká lesznek s így továbbra is vezető szerepben folytatják munkásságukat egyházunk javára.

Igazgató-tanácsunk fele részben újra választott: dr. Vályi Gábor, br. Bánffy Ernő, Sándor János, Herczeg Lajos a régi tagok újra megválasztottak, egyhangú elismerésül eddigi buzgó működésüknek. Új tagok lettek: Váró Ferencz tanár és Incze Gerő főgondnok, kikben hivatott, lelkes munkásokat nyert a tanács. Gratulálunk!

Új gondnokokká választottak: Gáspár János algondnokká a nagyenyedi kollegiumhoz; dr. Gyarmathy Dezső főgondnokká az udvarhelyi e. megyéhez; dr. Ráczkő Sándor és Somogyi István algondnokokká ugyanoda: br. Bánffy Kázmér főgondnokká a nagyszebeni egyh. megyéhez. Vannak köztük új és régi erők, sokban kipróbáltak, sokra hivatottak. Egyházunk világi buzgó tagjainak ezt a legnagyobb kitüntetéssel adhatja: gondozóivá teszi legfőbb intézményeinek. Sok kötelességet ró rájuk ennek gondja; hisszük, jó gondozók, hűséges őrállók lesznek mindenkor. Ugy legyen!

Új rendes tanárok. A csak most lefolyt egyh. kerületi közgyűlésen rendes tanárokká választottak: Tárkányi György vallásnővérnek a kolozsvári kollegiumhoz; dr. Szilády Zoltán természetrajz-földrajzi tanszékre a nagyenyedi; Szabó Imre ugyanazon tanszékre a kolozsvári, és Dékányi Kálmán a történelem-földrajzi tanszékre a m.-vásárhelyi kollegiumhoz. Az egyházkerület bizalma mind kiváló, érdemes és sok reményre jogosító ifjú erőkre esett, kik bizonyára be is fogják váltani a hozzájuk fűzött reményeket. Isten adjon nekik erre erőt, kegyelmet!

Geréb Márton, az itteni ev. ref. kollegium tanárát a cultusminister 4600 koronával nyugdíjazta. Sokáig élvezze a derék tanár a jól megérdemelt nyugalmat!

Hivatalos rész.

Sz. 1384—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgegyi egyházmegyébe kebelezett *magyarpéterlaki* első osztályu egyházközség lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom összes értéke 3000 korona, melyből 1273 kor. 34 fillér dézsmakárpótlás, 320 kor. papnéz váltság, 15 hold 949 négyszög tagosított szántó, 1453 négyszög-öl rét, kepe és stóla, e két utóbbi 1186 kor. értékben, conversio-többlet 15 kor.

Megjegyzések: Elválasztandó lelkész köteles, a be-költözés napjától számítandó 5 évig — úgy, a mint az a nyugalmazott lelkészek mellett szokásos — félfizetéssel szolgálni, úgy, hogy mindenféle javadalom megosztatik egyház és lelkész között. Az elválasztandó lelkész öt év elteltével teljes fizetésbe lép elő; tehát az állomás rendes papi állomás.

Az is megjegyeztetik, hogy a félfizetéses átmeneti idő alatt, a még fennálló képzési rendszer megváltoztatható, s a kepe megváltható lesz.

Pályázati határidő 1902. nov. 27. Kellően fölszerelt folyamodványok nt. Csekme Ferencz esperes aához (Gyergyesszeg, u. p. Sároemberke) küldendők.

Kolozsvárt, 1902. nov. 12.

Dr. Bartók György,
püspök.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
fél évre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Br. Bánffy Dezső elnöki beszédének hatása.

Szegezzük le azokat a nyilatkozatokat, a melyek a Br. Bánffy Dezső elnöki megnyitója nyomán keltek részben e nyilatkozatról magáról, részben az ő személyéről, részben az egész hazai protestántségről. Jó lesz ez, nemcsak az utókornak, de jó a jelennek is. Sokat okulhatunk belőlük.

A klerikális lapok (Alkotmány, Magyar-Állam) a beszédet „a protestánsok bűjtogatásának” nevezi, melynek célja „osztokodásra ösztönözni a kath. vagyionon.” A protestánsok gyengülését az egyházpolitikai törvényeknek tudja be „saját hibájuk” mellett, hogy „az egyháztól elszakadva elernyedtt bennük a keresztényen hit.” Aztán kath. sérelmeket állít szembe a protestánsok „vélt” sérelmeivel, hogy t. i. ők fizetik a prot. papok kongruáját, míg őket az állam mellőzi. Hogy első sorban a Bánffy személyét kárhoztatják — természetes. A protestáns főkurátori politika — mondják — Komáromtól-Kolozsvárig az, hogy az államot a katolikus egyház üldözésébe hajtsa bele. De ennek vége. Az ország abszolút többsége katolikus s már kezd ébredni, hogy tovább maga ellen ki ne használhassák.

A rejtett klerikalizmus szolgálatában álló „Magyarország” már két cikkben is foglalkozik a megnyitóval. L. M. cikkező „Felekezetiesség és fajszeretet.” Szerinte Bánffy mikor a „felekezeti harsonába fúj „a bécsi politikának agense, hogy a tömörülni kezdő nemzeti erőket megosztva felekezetek szerint Bécs annál könnyebben rabszjira fűzhesse a magyart. Ez a Bánffy célja. Fel ne üljetek protestáns „testvérek” e bárányszőnyegre bujt farkasnak.” A tagadhatatlanul megnőtt kath. öntudat a protestánsokkal szemben nem agresszív. Hogy „az egyházak vagyoni kérdése az egyenlőség és viszonyosság alapján rendeztessék.” ez szocializmus vagy kollektívizmus. Ha a protes-

tánsok ezt próbálnák meg: biztos a vereségük és „mi sem állanánk utját annak, hogy a nyers erőviszonyok érvényesüljenek s a numerikus és gazdasági tulsúly diadalt arasson.” — Értjük, értjük e fenyegetést s csak azon a nagylelkűségen vagyunk felettébbvaló csodálkozásunk, hogy L. M. ha „lehetne” a prot. egyházi és iskolai célokra adná „azt a sok pénzt, a mit a közös hadügyminiszter új ágyukra és fel-emelt létszámra visz el.” Igazán megható!

Ugyancsak a „Magyarország” hasábjain Bartha Miklós már jogosultnak találja „Ev. ref. szempont” cz. alatt vezércikkkezni. Hogyne, hisz’ neki ev. ref. szeméi vannak, azoknak a pontja pedig lelke egész dühével: Bánffy Dezső. Hanem azért tud ő objectív szempontokból is nézni. Ime, elismeri, hogy a felekezetiesség fenyeget. Egyfelől *Prohászka* „a művelt elme”, másfelől *Bánffy* „a parlagon maradt tehetség.” Elismeri, hogy „megnehezült az idők járása a prot.-ok felett.” De hogy ez egyháznak valami sérelme volna: nem igaz.

„Nem igaz, hogy az ev. ref. egyház bármely joga a közhatalom által csorbítottatnék. Nem igaz, hogy a jogegyenlőség és viszonyosság egyházunk kárára és sérelmére valamely vonalon megtámadtatott volna. Nem igaz, hogy az erdélyi katolikus egyházmegye püspökének ilyen vagy amolyan czime egyházunk szabadságának, jogainak, érdekének sérelmét képezné. A riadó konkrét esetei egytől-egyig csupa merő lappaliák. Legkevésbé igaz, pedig az, mintha egyházunk vezérférfiai (Darányi Ignác és Hegedüs Sándor) felekezeti érdekeinket politikai tekintetektől háttérbe szorítani engednék.”

Igen Bartha Miklós szerint ez — mind nem igaz. De igaz az, hogy egyházpolitikai törvényekkel *Bánffy* hozott a protestánsokra minden csapást és igaz az, hogy az erdélyi ref. egyházban tágitani kell az önkormányzati szervek működését, mert ez szállította le a hitbuzgóságot. — Nó és Bartha Miklós csupán

ebben látja a bajt. Abban, hogy az állam az elgyötrött s mondhatnám kiszípolyozott protestántizmust fakarddal párviadalra állítja a felhizlalt és minden fegyverrel ellátott katholicizmussal s fatalis nyugalommal nézi, hogy mint teszi tönkre azt, kinek hasonló fegyverzetéről gondoskodni tartoznék: ebben Bartha Miklós nem lát semmi helytelent. Pilátus csendesen mosogatja a kezét s készíti a keresztfá feliratát. Jól esik neki; legalább így is a „kereszt”-tel foglalkozhatik, a mely oly dicsfényben ragyog a Kaas Ivor által vezetett menet élén, különösen azoknak, ki „e jegy alatt” térhetnek vissza a parlamentbe.

A „Budapesti Hírlap” is, hogy tagadhatná meg magát? Ennek is alaptónusa: „Bánffy panaszkodik prot. sérelmekről, a ki a kath.-mus megtörésére (!) olyan egyh. politikát csinált, a mely hátrafelé sült el?” Különben az egész — írja — politikai manőver. Mert az 1848. XX. t.-cz. végrehajtása, ha lassan is, foly. Lassúságának oka dologi és nem felekezeti.

Az „Egyetértés” és „Magyar Szó”, valamint a prot. egyházi lapok becsületes őszinteséggel adóznak elismeréssel Bánffy férfias, bátor és nyílt szókimondásáért, hogy „a mi a protestáns lelkeket eddig keserűséggel töltötte el, az most a legmagasabb egyházi szék-ből is nyíltan kimondatott.

Végre a megnyitóra adott feleletnek kell tekintenünk Majláth kath. püspök status-gyűlést megnyitó beszédét is. Mert annak készült. Egy nagy *mosakodás* ez az ellene hangzott vádak ellen. „Annyira tisztetem a lelkiismereti szabadságot, annyira becsülöm mások tiszta és őszinte meggyőződését, hogy nem tudnám azt lelkemre venni, hogy abban háborgassam, nyugtalanítsam vagy attól eltántorítsam.” Ő nem térít. Ha tenné is, „a szó és szeretet fegyverével”, mi veszedelem sem volna benne, mert hazánk addig volt hatalmas kifelé, erős befelé, míg az ötszázad óta tartó testvérharcz (értsd: prot.-mus) meg nem gyengítette. Pénzzel, protekcióval senkit nem térített. Szomorúan látja ugyan, hogy más felekezetűek levélben olcsó pénzért felajánlják neki meggyőződésüket. De e leveleket elégeti s feltételhez kötő áttérni akarókkal szóba sem áll. — A Kárpát-egylet zászlója szentelésénél is egyháza világos törvényeinek engedelmeskedett, melyek szigorú büntetés alatt tiltják, hogy „közös egyházi funkciót végezzen.” A békés együttélés és együtt működés feltételeit keresi polgártársai-val s ha sejtette volna, hogy a „helyes” püspöki czimzés kérdése oly háborúságot okoz prot. testvéreinek: a rendeletet soha sem provokáltam volna, annál kevésbé, mert miniszteri rendelet nélkül is az voltam, vagyok és leszek, a mivé Krisztusnak helytartója és az apost. király együttes kinevezése tett: *Isten kegyelméből erdélyi püspök.*“

Ime a szemelvények. Csak azért gyűjtöt-

tuk össze, hogy lássa mindenki, mily szükség volt végre a Bánffy nyilatkozatára. Mindenfelől ellenség környezi a protestántizmust. Ideje, hogy ébredjünk; ideje, hogy vigyázzunk. Ideje, hogy érdekeink védelmét olyan emberekre bizzuk, a kiknek van érzékük azok iránt. Magunk pedig lássunk a dologhoz.

A Wlassics kegyelméből „erdélyi püspök” nyilatkozataira pedig közelebbről lesz egy pár szavunk.

C.

Dr. Bartók György püspök évi jelentése.

(Felolvasta a ker. közgyűlésen 1902. nov. 8-án.)

Nagyméltóságu Elnök Ur,

Főtiszteletű Egyházkerületi közgyűlés!

Midőn egyházkerületünk közgyűlési tagjai ismét tanácskozássra gyűltek, hogy anyaszentegyházunk anyagi és szellemi életének emelése érdekében a teendőket megszabják, működése irányát megjelöljék: tisztebelő folyó kötelességeim közé tartozik, hogy visszapillantást vessek a múlta és az elvégzett munkáról, egyházkerületünk egy évi életműködéséről megtegyem jelentésemet és elmondjam észrevételeimet.

I 1. A püspöki hivatalhoz tartozó ügydarabok ellátása és az igazgatótanács folyó ügyek intézése vette igénybe időm java részét a lefolyt esztendőben is.

Püspöki hivatalomhoz az 1901. évi november elsejétől a folyó évi nov. elsejéig összesen 1592 ügydarab érkezett; köztük *fegyelmi* ügy 16, melyekből elintéztet nyert 11; elintézés alatt 5 darab. A nem fegyelmi ügydarabok (1576) közül e hó 1-én elintéztetlen marad 5 db.

A fegyelmi eljárást nagyon sok esetben éppen lelkészársaim ellen emelt panaszok miatt kellett alkalmazni és elmarasztaló ítéletet mondani azok fölött, kiknek a kötelességteljesítésben, a feddhetetlen életben, mint példaadóknak kellene a hivek előtt tündökölni, mert ők nemcsak az ige hirdetésével, hanem életük odaadásával is tartoznak a Krisztus mellett bizonyosságot tenni. És ha a só ízét vesztí: vajjon vissza nyeri-e ismét?

Óhajtom és óhajtom is, hogy fegyelmi bíróságunknak, lelkészek ellen emelt panaszok miatt, minél ritkábban kelljen bírói széket ülni. Egyesek botlásai és hibái az egészre vetnek árnyat és el nem tűrhető, hogy a lelkészi kar erkölcsi integritásán egyesek megtorlatlanul csorbát ejtsenek.

Keveseknek hibái, mulasztásai azonban nem gátolhatnak abban, hogy azoknak, a kik hiven teljesítették a rájuk bízott munkát, egyházaikat anyagilag és szellemileg építeni igyekeztek, elismeréssel adózzak, és főleg az esperesi karnak mondjak köszönetet, a kiknek működése egyházkerületi közigazgatásunknak ugarszólvá a tengelyét képezi. — Az ő éberségük és erélyük nemcsak a felügyeletükre bízott egyházközségekben teremt rendet és biztosítja mindenütt a haladást, hanem úgy az igazgatótanácsnak, mint a püspöki hivatalnak munkáját is fölöttébb megkönnyíti.

A kik az oltár körül forgolódnak, az oltárról veszik el részüket. Esperesi karunk is az oltár körül forgolódik, de részét az oltárról nem vette el; az egyházpoltikai törvények megalkotása óta ugyaszólvá ingyen végzi a munkát, melylyel e. megyéje megbízta. De talán immár nincsen messze az idő, midőn úgy az esperesi, mint a jegyzői kar működését a

végzett munka arányában legalább némi tisztelet-díjjal honorálhatja e. kerületünk.

Örömmel hozom közgyűlésünk tudomására, hogy *Sándor János* nagyenyedi, *Péter Károly* orbai, *Viski Pál* szilágyi esperes és *Révay Pál* sepsi-szentgyörgyi lelkészársaim ebben az esztendőben ünnepelték lelkipásztori működésük 40, illetőleg 30 éves fordulóját. A kegyelem Istene adjon erőt nekik, hogy a Krisztus igéje, a melyet hordoznak, ezután is gyönyörűséges legyen.

2. *Igazgató-tanácsunk* működéséről ennek előterjesztéséből a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés minden irányban kellő tájékozódást szerezhet. Azonban, mint a folyó ügyek intézője, tartozom itt is bizonyosságot tenni arról, hogy ennek tisztviselői kara és alkalmazottjai odaadással, pontossággal és szakismerettel végezték teendőiket. Egyébiránt itt állunk a Főtiszteletű közgyűlés színe előtt és a közgyűlés minden egyes tagjának joga van rá, hogy eljárásunk és működésünk fölött ítéletet mondjon; mi a jogos és objektív bírálat elől el nem zárkózunk, sőt óhajtjuk, mert csak ez teremti egészséges közszellemet, a különböző életszervek harmonikus működése csak eként lehetséges.

Igazgató-tanácsunk, mint azelőtt, úgy a lefolyt évben is főfeladatának ismerte, e. kerületünk meg-ingott vagyoni egyensúlyának helyreállítása érdekében minden lehetőt megtenni. Azonban jelenlegi jövedelmeink mellett, minden takarékoság és minden gondosság dacára sem lehetünk az egyensúlyt fenntartani képesek. Mégis bizalommal tekintek a jövő felé, mert a közigazgatási államsegély megnyerése érdekében a konvent útján a magas kormányhoz benyújtott kérésünk annyira jogosult, hogy annak teljesítése felől — bármilyen mostohák az idők — nem lehet kétségünk, csak bennünk ne hiányozzék az erkölcsi erő, jogaink érdekében hallatni szavunkat.

Igazgató tanácsunkat és egész e. kerületünk nevelés- és oktatásügyét a *Parádi Kálmán* ig. tanácsos halálával súlyos veszteség érte; benne egy munkás és valódi szakíerfiu hagyta üresen helyét. Igazgató-tanácsunk azonban a *dr. Sárkány Lajos tanár* személyében megtalálta a férfit, a ki a távozó félbenmaradott munkáját mint helyettes tanügyi előadó nemcsak nagy buzgalommal, de teljes szakértelemmel és kiváló munkabíró erővel folytatta tovább.

Az általa szerkesztett *tanügyi jelentés népnevelésünkről, középiskolai oktatásügyünkről*, valamint a *lelkész-képzés* ügyéről megadja a szükséges felvilágosításokat. Csupán annak jelzésére szorítkozom, hogy még meglevő felekezeti népiskoláink továbbfejlesztésére szükség az eddiginél nagyobb gondot fordítanunk és a népnevelés ügyét hatályosabb felügyelet és ellenőrzés szempontjából is a középiskolai oktatástól elválasztva külön szakelőadóra bízunk, mert az iskolaügy mai fejlettsége mellett egyetlen tanügyi előadó, ha még oly munkabíró erő is, a rá váró teendők halmazát feldolgozni és ellátni nem lehet képes. A teendők ezen összezsúfolása vagy a népnevelés vagy a középiskolai oktatás ügyének, vagy mind a kettőnek kárára válik.

Középiskoláinknak vagy kollegiumainknak a multban *alma mater* volt a neve. Gondot kell fordítanunk reá, hogy ezt a nevet a változott viszonyok között is megérdemeljék és a szó valódi értelmében vett protestáns nevelő intézetek maradjanak mindvégig, a melyekben nemcsak a tudást mérlegelik sokszor túl-hajtott szigorral, sőt inkább a tanuló lelki erőinek harmonikus kifejtésére, az egyéni jellem kialakítására fektetik a súlyt. Nem vádat emelek, hiszen a mi kollegiumaink a hasonlóknál mindig első helyen állnak, de e téren reformoknak érzem szükségét és erre akarom a figyelmet irányítani, mert fájdalommal szemlélem, hogy anyaszentegyházunk szegényebb sorsu

gyermekeire nézve a tanulói pálya fölöttébb meg van nehezítve, azok pedig, a kik a középiskolai tanfolyamot elvégezték és az életbe lépnek, ennek harczában elhullanak sokszor még az erősebbek is, — mert nem volt meg bennök a kellő erkölcsi tartalom — lelkükből hiányoztak az eszmények, melyek egyeseket és nemzeteket az erkölcsi bukástól megóvni képesek.

A *lelkipásztorok* kiképzésének ügye a többi egyházkerületekkel közös intézkedés tárgyát képezi. Épen azért a zsinattartás küszöbén és most nem akarok róla e helyen szólni.

Nagyenyedi tanítóképző intézetünk a fejlődés útján van és a rendszeresített tanszékek rövid időn betölthetők lesznek.

A *kolozsvári állami tanítóképző* ref. vallásu ifjainak „*kántorképesítő*” vizsgáján *Zsigmond Ferencz* helybeli kántor aaval személyesen vettem részt. Vizsgára állott hét ifju, kik közül hat nyert képesítést. Ezek oklevelét aláírtam. A *dévai állami tanítóképző kántorképesítő* vizsgáin *Szöcs Sándor* dévai lelkész képviselte egyházkerületünket. Itt is heten állottak vizsgára és nyertek képesítést.

Igazgatótanácsunk intézkedett, hogy a *székelyhereszturi állami tanítóképző* intézet kántorképesítő vizsgáin, a hol a tanuló ifjak tulnyomó része ref. vallásu, egyházkerületünk színtén mindig képvisel-tessék.

II. Áttérek immár jelentésem azon részére, melyben *egyházmegyénk* s ezekben egyes *egyházközségeink* anyagi haladásáról, hit és erkölcsi életéről részint a püspöki vizsgálat rendén szerzett személyes tapasztalatok, részint e célra beszerzett és a püspöki jelentéshez csatolt adatok alapján kell szólanom.

És itt legelső sorban azokról a veszteségekről kell megemlékeznem, melyek egyházkerületünket, illetőleg ennek gondnoki és lelkési karát egy esztendőnek a leforgása alatt sujtották.

B. Kemény Bélát, udvarhelyi egyházmegyénk és *Szalánczy Lőrinczet*, szebeni egyházmegyénk főgondnokát e. kerületünk vezető sorából kiragadta a halál. Nevüket, hitbuzgóságukat és hűségüket e. kerületünk évkönyveinek emléklapjain fogja megörökíteni a há-lás kegyelet, hogy az igazak emléke velünk marad-jon mindörökké. A protestáns puritán jellemnek, a nemes odaadásnak, a lankadást nem ismerő szorgalomnak, a kitartó munkának példányképe mind a kettő.

Adja Isten, hogy a kik helyükbe lépnek: nyerjen e. kerületünk azokban is hasonló buzgalmu vezetőket.

Még gazdagabb aratása volt a halálnak lelkipásztortársaim között. Összesen *husz* lelkész ajkán némult el az evangélium beszéde, hogy még nagyobb legyen, mint eddig vala, azon egyházközségeink száma, a hol hiveink pásztor nélkül maradtak. — Midőn elhalt lelkészársaim emlékének kegyelettel adózom kérem istent, hogy elhalt családjukat vegye gondviselő szárnyai alá, hozzánk pedig küldjön új munkásokat országba építésére.

1. Folyó évi május 24-től 31-ig terjedő napjain *küküllői egyházmegyénk* már rég tervbe vett vizsgálatát tartottam meg *Kenessey Béla* e. kerületi fő-jegyző és *Nagy Károly* theologiai tanár részvételével, a ki a megjelenésben gátolt *Bartha Lajos* e. kerületi közgyigazgató aát helyettesítette. Megvizsgáltunk összesen 14 egyházközséget: *Dicsőszentmárton*t, *Mikefalvát*, *Héderfáját*, *Szászbonyhát*, *Küküllőszéplakot*, *Balavásárát*, *Kiskendet*, *Nagykendet*, *Kőrödszentmárton*t, *Egrestőt*, *Harangláb*ot, *Szászcsávást*, *Vámossal-falvát* és *Szőkefalvát*, valamint az *e. megyei levél-tárt* is *Dicsőszentmártonban* és a *számvevői hivatal*t *Sámuel Aladár*, *balavásári lelkész*nél. Ugyanezen alkalommal felszenteltük a *mikefalvi* és a *sővényfalvi*

anyaegyházközségek, valamint az *abosfalvi* leányegyházközség új templomát és a *szászbonyhai* egyházközség templomának újonnan épített tornyát.

Midőn örömmel jelzem, hogy a megvizsgált egyházközségek közül a *balavásári* a *bonyhai*, a *nagykendi* és a *kiskendi* egyházközségekben lelkesztársaim hivatalát és ügykezelését a legpéldásabb rendben találtuk: azt sem hallgathatom el, hogy egyebütt a lelkészek hivatalos irodái működésében mindenütt észleltünk több vagy kevesebb kifogásolni, kívánni valót.

Egyik helyen nincs családkönyv, nincs vagyonteltár, nincs meg az ingatlanok telekkönyve, a klenodiumok leltára sincs kellő pontossággal összeállítva; arra is van eset, hogy a lelkésznek nincs igtatója, postakönyve. Másik helyen az anyakönyv vezetése rendetlen; konfirmáltak, a ki- és áttértek nevei sincsenek bejegyezve, a tankötelesek nyilvántartása hiányzik, a szegény- és árvaügyre gond nem fordítottik.

Lelkesztársaimat erről a helyről is kérem és figyelmeztetem a lelkeszi szolgálattal együtt járó irodai köteleességek pontos teljesítésére. A melyik lelkész egyházközsége anyagi ügyeire gondot nem visel és lelkeszi irodáját rendben nem tartja: az olyan köteleességeit hiven és odaadással a lelkiekben sem teljesítheti.

Az egyházmegyei *levéltárból* az esperesi Iktatókönyv hiányzik; e. megyei számadások nincsenek teljes rendben. Az e. megyei özv. árvai gyámintézet tőkéje mintegy 14,000 korona; egy özvegy osztaléka 40 korona. — Egyházi értekezlet megalakult, de működését nem kezdette meg.

Számvevő irodáját teljesen rendben találtuk, de megütközéssel kellett tapasztalnunk, hogy költség-előirányzatát 4 e. község, számadásait 25. e. község nem terjesztette be.

(Folytatása következik.)

Az Igazgatótanács évi jelentése.

2. Tanügyi jelentés az 1901—2. iskolai évről.

A lefolyt év mély gyászt, pótolhatatlan veszteséget hozott egyházkerületünk tanügyére. A múlt évi közgyűlésünk idején betegeskedett s 1902. április 7-én meghalt Parádi Kálmán egyházkerületünk nagytehetségű, fáradhatatlan buzgó tanügyi előadója. — Élete delén érte őt a súlyos betegség, munkássága, tettvégya teljességében szőlította el a végzet. De az a 25 év, a melyet, mint tanügyi előadó egyházkerületünk szolgálatában töltött, eltörülhetetlen nyomokat hagy tanításunk és egyházi nevelésünk történetében. Erre az időre esik iskoláink szervezetének, tantervének teljes átalakulása, erre az a lázas munkásság, mely a mai rendezett állapotokra vezetett s melyben Parádi Kálmán mintaszerűleg töltötte a részére jutott irányadó, vezető szerepet. — Legyen emléke áldott, példaadása termékeny az utódoknál, az ifjú tanárnemzedéknél.

A lefolyt évet, melyről tanügyi jelentésünk szól, a csendes, sikeres munkásság jellemzi. Főiskolánk, a theologia fakultás növekedő számu tanítványokkal s internátusában egyházunk szellemében erősödő tanárjelöltekkel felel meg feladatának, gymnasiumaink az új konventi és állami tantervek életbeléptetésével, új modern iskolai épületek létrehozásával haladnak a fejlődés útján, tanítóképző-intézetünk az 1900. évben megállapított új szervezet életbeléptetése útján halad, népiskoláink részben fejlődnek, erősödnek, részben az államnál, a községnél keresik a fejlődés eszközeit.

Ebben az évben az elfogadott gyakorlat szerint nem terjed ki jelentésünk részletesen a népiskolai

nevelésünk állapotaira; a felsőbb hatóságok elvi jelentőségű határozataival mellett különösen a fő- és középiskolák nevezetesebb mozzanatairól emlékezünk meg.

Egyházi hatóságainkat élénken foglalkoztatta az egyetemes zsinat előkészítése.

A Kun Bertalan püspök és báró Bánffy Dezső főgondnok elnökleite alatt működött zsinati bizottság az egyházkerületek véleményeinek meghallgatása után az egyetemes konvent elé terjesztett javaslatainak a tanügyet érintő részeit a következőkben szövegezte meg:

1. „Szükségesnek tartjuk, hogy a vallásoktatás kérdése úgy az állami, mint a községi iskolákban, valamint a katonai reál, vagy más kath. jellegű iskolákban az egyenlőség és viszonyosság elvei alapján oldassék meg. Nem szorítkozunk itt csupán arra, hogy egyházunk vallástanítói méltányos dotációban részesüljenek, hanem arra, hogy vallástanítóink minden iskolában helyet nyerjenek s egyházunk tanainak tanításától a növendékek el ne vonassanak. Ez irányban fontosnak tartjuk, hogy a vallástan a magántanulókra nézve is kötelező tantárggyá tétessék, az az osztályzat a feljebbvitelnél éppen úgy megkívánassék, mint a nyilvános tanulóknál.

2. Arra nézve, hogy az egyetemeken protestáns fakultás állítsassék, még egyházkerületeink sem foglaltak állást, ide vonatkozó munkálatuk folyamatban van. Elégnek tartjuk, ha a konvent ez ügyet nyilván tartja s a beérkezett vélemények alapján majd érdemileg is foglalkozik vele.

3. Arra nézve, hogy tanáraink, tanítóink az állami és községi tanárokkal, tanítókkal egyenlő kedvezményekben részesüljenek, nem szükséges a zsinatnak tenni lépéseket. Elég, ha ez irányban a konvent figyelme felhívátván, ez a hozzá bejelentett, feltárt és megindokolt ügyben az államkormányhoz fordul s ugyanazonos szolgálatra való tekintetből azokat a kedvezményeket kéri tanáraink s tanítóinkra is kiterjeszteni.

4. A reformáció évfordulójának iskolai ünneppé felvétele iránt konventünk intézkedett. Hogy az a nap október 31-ének változó napokra esése folytán, esetleg hétköznapi megtartandó református ünnepként szenteltessék meg, törvénybe iktatni nem kívánjuk. Azt azonban igenis, hogy e nap október utolsó vasárnapján, alkalmi beszéd tartásával tétessék a gyülekezetre nézve ünneppé, mindenesetre felvétetni kívánjuk nemcsak a közalapról szóló fejezetben, hanem ott, hol ünnepeinkről a lelkészek kötelességei közt szólhatni.

5. A lelkészképzést illetőleg bizottságunk azon véleményben van, hogy a törvényhozás keretébe nem tartozik. A konvent intézkedései körébe tartozik ez s az ezen irányban kifejezett óhajából annak s egyetemes tanügyi bizottságunknak figyelmébe ajánlandó.

6. Tanárok, tanítók, önálló kántorok választásának módjára nézve a törvényben épen úgy szükséges intézkedni, mint a lelkészválasztásról. — Ugy mindazonáltal, hogy míg a tanító- és kántorválasztás a törvény illető szakaszába felvétetik, addig a tanárválasztás szabályozására nézve, tekintettel a fenntartó testületek különböző irányu szerzett, vagy szerződésben is biztosított jogaira, az egyházkerületek hatalmaztatnak fel, hogy főiskoláik s gymnáziumi tanáraik választására nézve, a helyi viszonyoknak megfelelőleg kidolgozott szatályrendeletet készítsenek vagy készíttessenek s azokat megerősítsék. Hogy a felsőbb oktatásügy rendezésére az államkormány zsinatunk által felkéressék, nem tartjuk szükségesnek annyival inkább, mert köztudomás szerint a jogi oktatásra a munkálat a közoktatási kormánytól már folyamatban van.

Utasítandónak tartjuk a bizottságot, hogy az e pont szerint szükséges javaslatot a felterjesztett anyaghoz alkalmazkodva dolgozza ki.

7. A theologiai tanárok nyugdíj-kérdésének megoldása tárgyában a konvent megtette a lépéseket. — Az, hogy theologiai tanáraink a nem állami tanárok részére alkotott nyugdíjintézet tagjai lehessenek, az államkormány részéről nem volt elfogadható. Kilátásban van azonban, hogy közegyházunk ily irányu szükséglete az államsegély felemelésével megoldható lesz. Zsinati intézkedés szüksége tehát ez oldalon fenn nem forog s a konvent bizandó meg azzal, hogy ez ügyet tovább vezesse s juttassa kedvező megoldásra.

8. Több egyházkerület azt a véleményét nyilvánította, hogy az erdélyi egyházkerületnek történelmi alapon kifejlődött mai szervezetét biztosító 8. §-a egyházi törvényeinknek módosíttassék a teljes unio érdekében. Ennek az ohajtásnak a teljesítése igen érzékenyen sújtaná kollégiumainkat, melyek a teljes autonomia alapján fejlődtek, saját külön alapítványaik jövedelmeiből tartják fenn magukat s fenntartási költségeikhez nem járul sem az egyházközség, sem az egyházmegye, sem más jogi vagy magán személyek. Szervezetük sem idomítható a többi egyházkerületek középiskolái mintájára, mert ezáltal elveszítenék kollégiumaink azt a szilárd alapot, a melyen eddig fejlődtek s a melyen tovább kell fejlődniök. Minden módon arra kell törekednünk s arra kell felelnünk majd zsinati képviselőnk figyelmét is, hogy ez E. T. 8. §-a változatlanul fenntartassék már iskoláink érdekében is. Erre nézve a zsinati bizottság is azt mondja, „a törvénykönyvünk 1—9. §-ára adott véleményekben a 8. §-ra mondottakat mellőzendőnek jelentjük ki.”

Ennyi az, a mit a zsinati bizottság az iskolákat közelebből érdeklő ügyekben a folyó évi konvent elé terjesztett, csatolván a törvény módosítására vonatkozólag az egyházkerületekből beérkezett javaslatokat. Az egyetemes konvent az előterjesztést a zsinatelőkészítő albizottságokhoz tette át, melyek közül a „Köznevelés és oktatásügyi albizottság” elnöke Fejes Isván, előadója Radácsi György, tagjai Cseh Ervin, Körmendy Sándor, Váró Ferencz, báró Vay Béla és Dóczi Imre.

A konvent őszi rendkívüli ülésén tárgyalandó és megállapítandó javaslatokat egyházkerületi közlésünk még szintén tárgyalni fogja.

Ugyancsak a folyó év tavaszán tartott konvent az egyetemes tanügyi bizottság előterjesztései alapján tanügyünket sok oldalról érintő revezetes határozatokat hozott, melyek közül különösen megemlítendő:

a) Intézkedést tett, hogy a gymnasiumi évről vizsgálatok mai rendszere és a Rendszabályok, a tanári-karok véleményeinek meghallgatásával revisió alá vétessenek.

b) A szászvárosi főgymnasiumon 375 ezer korona építkezési államsegély iránti kérését pártolólág terjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz.

c) Szabályzatot állapított meg az ev. ref. népiskolai tanítók és tanítónők képesítésére nézve.

d) A kántortanítói nyugdíj igények méltányos szabályozása tárgyában a tanítói nyugdíj-törvény küszöbön álló revisiója alkalmából feliratot intézett a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, egyszerűsített s 30 filléres nyugdíj-járulék megszüntetését.

e) Előterjesztést tett a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz ama sérelmes rendelet ellen, hogy a tanítóképző-intézetekhez ezután nem vehetők fel magántanulóknak leány-növendékek.

Folytatjuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése.

(Negyedik nap. Délután.)

A gyűlés folytatását délután 4 órakor nyitja meg br. Bánffy Dezső főgondnok.

A közgyűlés folytatja a szervezeti javaslat tárgyalását, melynek rendjén Nemes Árpád a tanárok és tanítók érdekében, Szabó Samu a javaslat ellen szólalnak föl. Bartha Lajos elismeri, hogy hiba van a szervezetben s indítványozza, hogy a szervezet reformjának kérdése halasztassék el a zsinat utáni időre. Benedek Károly új javaslatot kíván az igazgatótanácstól. Budai Elek igazgató-tanító, mint a közgyűlésnek egyetlen tanító tagja, felhívja a közgyűlés figyelmét a képviselőt nélkül álló néptanítói karnak az új szervezetben való képviseltetésére.

Boér Elek gondnok szerint az igazgatótanács javaslata nem elégíti ki a követelményeket, mert csupán részleges reformot tervez. A presbyteri elv következetes keresztülvitelével készült javaslatot szívesen fogadná, mert tekintettel az unióra, szükségesnek tartja, hogy a lehetséges szervezeti átalakítások az erdélyi ev. ref. egyházkerületben is keresztülvitessenek, de csak úgy, hogy az egyházkerület régi jogi hagyományai és százados jogfejlődése figyelembe vétessenek. (Helyeslés.) Nemzetiségek közé beékelve, folyton gyengül a magyar Erdélyben és köztük első sorban a kálvinistaság. Birtokosaink, népünk — ugyan — szegényedik, társadalmi életünk visszaesést mutat. Hát megkaptuk-e a politikai unió folytán a magyarországi erős és gazdag magyarság támogatását? — Vigyázzunk, nehogy a magyarországi egyházkerületek szervezetének mi reánk en bloc való alkalmazása folytán, megsemmisítsük régi hagyományainkat s szétépítsük azokat az erős láncszemeket, melyek egyházkerületünket Erdélynek magyar haziságban és nemzeties érzésekben gazdag multjához csatolják és százados egyházi közéletünkben vezetőink és irányítóink voltak! Csatlakozik Bartha Lajos indítványához.

Dr. Bartók György püspök reflektál a felszólalásokra, czáfolva azok kifogásait és erős érvekkel bizonyítja a javaslat czélszerűségét. Helyesli Budai felszólalását, míg a kollegiumok legalább 130 taggal vannak képviselve, a népiskolákat egy ember képviseli. A jelen állapot csak visszafejlődés. Maga az igazg.-tanács védi legjobban az erdélyi kerület speciális érdekeit. Őva int a belső harctól s ohajtja a harmónikus működést. Beszédét nagy tetszés és taps követte.

Több felszólalás és záróbeszéd után br. Bánffy Dezső szavazásra bocsátja Zayzon Ferencz napirendről levételt kívánó indítványát. Névszerinti szavazással a közgyűlés 58 szóval 54 ellenében elveti a napirendről levételt. Benedek visszavonja indítványát.

Nagy szótöbbséggel elfogadják Bartha Lajos azon indítványát, hogy az egyházi törvények végrehajtására vonatkozó kerületi „Utasítás” már most megkezdett átdolgozását az igazg.-tanács a jövő évben kezdődő zsinati törvényhozás befejezésével terjessze be és kívánják, hogy ezen reformban a képviselői rendszer és a felelősség elve következetesen keresztülvitessék.

Br. Bánffy Dezső elnök a gyűlés folytatását másnap délelőtt fél 10 órára tűzvé ki, a tanácskozást bezárja.

(Ötödik nap.)

Tetemesen lanyhább érdeklődés és jóval csekélyebb számú tag résztvevésével folyt a közgyűlés, melyet fél 10 órakor nyitott meg br. Bánffy Dezső főgondnok.

A tárgysorozat rendjén az orsz. tanáregyesület azon kérését, mely a tanári fizetési fokozatok eltörlesztését célozza, pártolólág terjesztik föl a konvent utján a közoktatásügyi miniszterhez.

Határozatilag kimondják, hogy ünnepi legációba ezentul csak theologusok hívhatók ki s e rendelkezés már most karácsonkor életbe lép.

Bari Zsigmond volt lelkész marosvásárhelyi koll. pénztárnok papi jellege érvényben marad.

A hetes bizottság évi jelentését az 1903. évi költségvetéssel tárgyalják Sárkány Lajos előadásában, a mikor br. Bánffy Dezső főgondnok jelzi, hogy a jövő év végén tartandó zsinat előkészítése céljából a konvent intézkedése folytán a kora tavasszal még egy közgyűlés lesz tartandó. A hetes bizottság jelentése fölött ekkor fognak határozni.

A jövő évi költségvetést dr. Sárkány Lajos és Maksay János főszámvevőtől nyert szóbeli felvilágosítások után elfogadják, kimondván, hogy a tavaszi közgyűlésen a költségvetés megvizsgálására és előkészítésére egy állandó számvizsgáló-bizottságot küldenek ki.

Előterjesztik az igazgatótanácsnak a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank kolozsvári fiókjával kötött az egyházkerület vagyonának bankszerű kezelésére vonatkozó szerződést, melynél fogva átadják összes értékpapirjaikat és pénzüket kezelésre. A bank ezzel szemben körülbelül egy millió korona hitelt nyújt folyószámlára.

Pokoly József theol. tanár véleménye szerint, az ig.-tanács nem nyert megbízatást a szerződés megkötésére. A szerződést és életbeléptetést minden indok nélkül nagy sürgősséggel hajtották végre, úgy, hogy mind a központot, mind a vidéket teljesen késztelenül találta. Ezt a sürgősséget csak az indokolná, ha a különböző pénzintézetek közül a legelőnyösebb ezt a gyorsaságot kikötötte volna. Ez nem történt meg, mert az igazgató-tanács más pénzintézetekkel, a Leszámitoló bankon kívül érintkezésbe sem lépett. A Leszámitoló bank helybeli fiókját nem tartja alkalmasnak előnyös szerződhetésre, mert mint fiókinézet, az anyaintézettől függ, önálló működési körrel csak szűk korlátok közt bír és ép azért az egyházkerület érdekeit nem képviselheti elég gyorsasággal, erélylyel és általa a kerület a budapesti központtól tétetik függővé. Sajnálkozását fejezi ki, hogy az „Erdélyi Bank“-kal még csak szóba sem álltak, holott az Erdélyi Bank az egyh.-kerület lombárd-kölcsönének áttelepítésekor igen kuláns eljárást tanusított a kerülettel szemben. Ilyen mellőzés hozzánk, mint erkölcsi testülethez, nem illő. Indítványozza, hogy a befejezett tényre tekintettel az ig. tanács jelentése tudomásul vétessék és jövőre az egyh.-kerületi közgyűlés fenatartja magának a jogot, hogy az egyh.-kerület pénzeinek bankszerű kezelése tekintetében önmaga intézkedjék.

Br. Bánffy Dezső főgondnok mellőzni kívánja a vitát, mert nem volna helyes, hogy a pénzintézetek ügyei így a nyilvánosság előtt összehasonlítás utján szellőztessenek.

A közgyűlés elfogadja az ig.-tanács jelentését, Pokoly tanár indítványával együtt.

A szeretetház elnökévé Lészay Ferenczet egyhangulag megválasztják.

Br. Bánffy Dezső elnök a tanácskozás folytatását délután 4 órára halasztja.

Különfélék.

Igazgató-tanácsi ülés volt e hó 19-én, melyen br. Bánffy Dezső főgondnok elnökolt ismét, ki hacsak teheti Budapestről mindig lefárad ez ülésekre, hogy a kerület minden dolgát az ő közvetlen

részvételével intézhessék. — Az ülés lefolyásáról jövő számunk hoz tudósítást.

A „Kirchliche Blätter“ írja „Egy második Kasper eset“ czimen, hogy Gyulafehérvárt az ottani evang. luth. egyháznál kitérésre jelentkezett Binder István 1884-ben Brassóban született ifju, ki már két év óta tagja és bennlakó növendéke az ottani róm. kath. semináriumnak. Most töltötte be 18-ik életévét. Két év óta jár az ottani róm. kath. gimnáziumba, mint kis-pap. De vallásórára az ev. luth. lelkészhez nem járt. Érvényesek-e ennek a fiúnak a bizonyítványai? Wlassics miniszter ur feleletére volnánk kíváncsiak ez ügyben! — Hanem azért Majláth püspök „becsületére“ mondja, hogy nem térít! — Csakugyan e lapban igen érdekes cikksorozat van a III. kath. nagygyűlésről. Ismertetni fogjuk.

„Közgyűlési káté“ cím alatt szellemeskedik valaki az „Ellenzék“ nov. 15-iki számában A lefolyt közgyűlés „képét“ igéri megrajzolni valaki, a kinek esetleges kimaradása a közgyűlési tagok sorából nagy szellemi és erkölcsi súlyvesztést jelentene. — Írója ugyan nevét nem árulja el, de a sok mély gondolat, mely a kátében jelentkezik, sejtetni engedi, hogy azok osztályához tartozik, a kik a káté szerint „tudnak“ gondolkodni is. Szellemességénél nem kisebb azonban az illetőnek malitiája is, midőn a Püspök urnak olyan nyilatkozatot ad a szájába, hogy „nem szereti a főrendiházat és az arisztokracziát.“ — Nő, nő, tisztelt „gondolkodó ur!“ — az erdélyi egyházkerületi közgyűlés született főrendiházi tagjairól és arisztokracziájáról volt szó, a kik a képviselői elv nagyobb dicsőségére saját személyüket képviselik, — s a kik a tanárok. Valóban látszik, hogy Ön „gondolkodik is“, de csak néha-néha s akkor is — hamisan.

Bethlen Gábor kör. Folyó hó 16-án délután tartotta meg alakuló gyűlését a Bethlen Gábor kör a ref. kollogium disztermében. A termet zsufolásig megtöltö tagokat Ady Lajos az előkészítő bizottság elnöke üdvözölte s a gyűlés megnyitása után meleg szavakkal köszöntö meg Miklós Elemér, a budapesti Bethlen Gábor kör elnökének az alakuló gyűlésen való megjelenését.

Korelnök választásra kerülén sor, korelnöknek a gyűlés egyhangulag Batta Istvánt választotta meg, ki jegyzőknek fölkerlte Görög Ferenczet és Borbély Gyulát. Majd Miklós Elemér, a budapesti Bethlen Gábor kör e. i. elnöke hosszabb szép beszédben fejtette a kör szép célját és irányát, egyszersmind tolmácsolta a budapesti testvér egyesület szíves üdvözlését is.

Az alapszabály-tervezet elfogadása után megalakult a tisztikar a következőképen: Elnök: Gróf Bethlen Pál; alelnökök: ifj. Bartók György, Csoháng János, gróf Haller János, Megyaszy Mihály; főtitkár: Balázs András; titkár: Balogh Ernő; főjegyző: Szánthó Vitus; jegyző: Sz. Gaál Jenő; főpénztáros: Görög Ferencz; pénztárosok: Széll Kálmán, Szathmáry Ákos; ellenőrök: Zilahy László, Szilveszter Béla; könyvtáros: Zakariás Ödön; háznagy: Makoldy Győző.

Bizottsági tagok: jogi karból: gróf Bethlen Kálmán, Barabás Béla, Demeter János, gróf Kun Zsigmond, Kelemen László. Orvosi karból: Kovács Endre, Nagy Zoltán, Vékás Lajos. Tanárjelöltek közül: Batta István, Buday Árpád, Jekely Hermann, Rácz Győző. Theologusok közül: Csiky István, Izsák Aladár, Kádár Geza, Kökössy Mihály, Ravasz László, Veress György. Továbbá ugyancsak bizottsági tagokul választattak meg: dr. Asztalos Kálmán, Biró Sándor, dr. Bodor Antal.

A zsidóság kitérése. A kormányjelentés hat esztendeje immár, hogy az áttérések statisztikáját közli. Ezeket az adatokat az utolsó jelentés adataival összefoglalván kitűnik, hogy hat esztendő óta 2158 zsidó (1067 férfi és 1061 nő) hagyta el vallását. Ezek

közül 1430-an a római katolikus, 78-an a görög-katolikus, 35-ön a görög keleti, 188-an az ág. evan-gélikus, 417-en az ev. ref. és 11-en az unitárius val-lásra tértek. A római katolikus egyház azonban ezzel csupán 1067 lelket nyert, mert 363 római kat-holikussal a zsidó vallásra tért át.

Felhívás adakozásra! Rövid időn 300 éve lesz, hogy *Aranyos-Gyéres* magyarsága az Aranyos folyó és a mezőség szögében letelepedett. Viharban és verő-fényben szilárdul állotta meg helyét. — Pusztító viharok, lombjait szaggató orkánok sokszor végig dulták; de megsemmisíteni nem tudták. A nép állott, mint erős tölgyfa.

Erős gyökeret vetett a haza szent földjébe! Ragasz-kodott a hazához, vallásos hitéhez; bizott Istenében!

Most a három évszázad letelte előtt azon forgatja elméjét, hogy vajjon a jeles időpontot mivel tudná leg-méltóbban ünneppé avatni; hogy az ünnepnek maradandó emléke legyen és buzdítson még sok századokon át sok nemzedékeket hasonló kitartásra.

Ugy gondolkodik a nép, hogy a legméltóbb lesz az ünneplés, ha őt 300 éven át oltalmazó *Istenének dicsé-retére emel új hajlékot: templomot épít.*

Régi, majd harmadfélszázados temploma roskadozó és a mi legfontosabb, igen kicsiny a gyülekezet befoga-dására. Az új templomra égető szükség van. A nép össze-adta filléreit, megpróbálta erejét. De haj! kevés az ösz-szeg a nagy célhoz képest; pedig mindenki lelkesen hozta meg áldozatait, buzgón minden mellék tekintet nélkül, jó-kedvű adakozással. Keze munkáját is felajánlotta, minden nemes áldozatra kész Isten dicséretének új hajlékáért! — De a sok százados önvédelem, törekvés kimerítette az anyagiakban: a lélek kész, de a test sokszor megpróbál-tatott, erőtlenné.

Hozzátok fordul hát és segítő jobbotokat kéri ha-zánknak hű fiai és leányai. A legnagyobb erdélyrészi magyar, a *hattyas Bethlen Gábor erdélyi fejedelem katonáinak utódai* fordulunk hozzátok a lelkesedésben támogatásért.

Az új templom a nagy fejedelem nevét fogja viselni, az ő szelleme fogja abban Istenünk dicséretére buzdítani a kedélyeket: az ő emlékezetének szent ereje építse fel a templomot!

Hozzátok meg áldozataitokat a Bethlen Gábor fejedelem temploma felépítésére!

A legcsekélyebb áldozatért is a leghálásabb nép köszönetét és hazafias elismerését fogjátok kiérdemelni és egyuttal az egész magyar társadalomét is, mert a nem-zetiségektől körülzajlott erősség bástyáit emelitek.

Álljon előttetek a Bethlen Gábor fejedelem emléke, mely minden igaz magyar hazafi előtt szent és érte áldozni hazafias kötelesség!

A legcsekélyebb adományt is, melyet ezen ivre föl-jegyeznek, köszönettel kérjük az aranyos-gyéresi ev. ref. egyház presbyteriumához czimezve küldeni.

Hazafias és atyafiságos tisztelettel maradtunk Aranyos-Gyéresen, 1902. augusztus 10-én.

Miklós Sándor, Bartha Lajos.
jegyző. lelkész.

Ifj. Pataki György,
gondnok.

3153—1901. szám.

Aranyos-gyéresi ev. ref. egyházközségünk fenti ké-relmét atyafiságos szeretettel ajánljuk áldozatrakész és képes kedves hitsorsosaink jóakaratu figyelmébe, áldozat-késztségébe.

Kolozsvárt, 1902. augusztus hó 19-én.

Bartók, (P. H.) Dr. Kádár János,
elnök. titkár.

A debreczeni ref. egyházmegye közgyűlése határozatai között fontos az, hogy kimodta a gyűlés, hogy az állami vagy más felekezeti tanítóképzőkben végzett tanítók a vallástanításból kötelesek két év alatt pótló vizsgálatot tenni az egyházkerület határo-zata értelmében s véglegesítésük iránt csak ennek megtörténte után tehető meg az intézkedés.

Lelekészársaimhoz. Tisztelettel tudatom azon lelekészársaimmal, kik aug. hó végén hirdetett egyházi beszéd kötetemet megrendelni szívesek voltak, hogy a munka kikerült már a sajtó alól s nov. 15-ike után meg-kezdem a szétküldést azoknak, kik az árát már beküldöt-ték. Kérem azokat is, kik még ezt nem tették, legyenek szívesek az ár, 3 koronát elküldeni, mely esetben a mun-kát portómentesen küldöm meg; ellenkezőleg a kissé költ-séges utánvétellel való küldést kell igénybe vennem. Egy-uttal kérem azokat is, kik a Kossuth-emlékünnepekre ki-adott kis beszéd-füzetet megrendelték, de árát még el nem küldötték, hogy a csekély 50 fillér összeget hozzám jut-tatni kegyeskedjenek. — Körmen, 1902. nov. 12. Fülöp József, ev. ref. lelkész.

Köszönetnyilvánítás. A kolozsvári ev. ref. Szeretetház árvái részére adományoztak: Tulokdy Pálné 20 koronát, Bartha Lajos gyéresi ev. ref. lelkész 10 koronát. — Fogadják a nemes szívű adományozók a Szeretetház intéző-bizottságának hálás köszönetét.

Szerkesztői üzenet

Pataki Dénes lelk. Buza. A kepeváltó-alapok az 1875. XXII. t. cz. értelmében tőkekamatadó kötelesek. Az ig-tanács a mentesítésért a pénzügyminiszternél is lépése-ket tett, de 1894-ben onnan is elutasító választ kapott. A m. kir. pénzügyi közig. bíróság döntvényileg is kimondotta ez alapok adóköteles voltát.

Hivatalos rész.

4701—1902. sz. FELHÍVÁS

az érdekelt esperes aai-hoz.

A káplántartási államsegélynek a f. év IV-ik negye-dére a jogosultak részére utalványoztatása céljából fel-kérjük az érdekelt esperes aait, hogy a szokott kimutatást lehető rövid idő alatt igazgató-tanácsunkhoz felterjeszteni szíveskedjenek.

Kolozsvárt, 1902. nov. hó 13-án.

Bartók, elnök.

Kádár János, titkár.

4745—1902. sz.

Hivatalos értesítés

valamennyi légátust fogadó ev. ref. egyházközség presbyteriumához.

A folyó évi november hó 8—13 napjain tartott főt. egyházkerületi közgyűlés, a múlt évben megállapított (1901—44) legácziói szabályrendelet módosításul határo-zatilag kimondotta, hogy legáczióba csakis a kolozsvári ev. ref. theologiai fakultás növendékei hívhatók ki és hogy e határozat már a folyó évi karácsonyi ünnepektől kezdő-dőleg alkalmazandó.

Fölvívjuk tehát az összes legátust fogadó egyház-községek figyelmét e közgyűlési határozatra, azzal az uta-sítással, hogy a mennyiben a közeledő karácsonyi ünnepek alkalmára, avagy ezentul bármikor kihívni (specifikálni) óhajtanak: e jogukat az egyebekben érintetlenül maradt szabályrendelet keretén belül, de csak a fentti megszorí-tással gyakorolhatják.

Kolozsvárt, 1902. november hó 17-én.

Bartók, elnök.

Kádár János, titkár.

594—1902. sz.

Pályázat ösztöndíjra.

A marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumnál a dr. Szo-tyori József-féle felsőbb intézetek tanulói részére tett ala-pítványi ösztöndíj 301 k. (háromszázegy) megüresedvén, arra pályázat hirdettetik.

Pályázhatnak azon jeles előmenetelű, ev. ref. vallásu theol. akadémiai hallgatók, kik a gymnasiumot a maros-vásárhelyi, ilyenek nemléteben a kolozsvári ev. ref. kolle-giumban végezték. Rokonok első sorban illetékesek, bár-melyikben is tanultak.

A folyamodványok a marosvásárhelyi ev. ref. kollegium előjáróságához küldendőek f. évi december hó 10-éig. Maros-Vásárhelyt, 1902. november hó 4-én.

Előjáróság.

Szám: 1392—1902.

FELHÍVÁS

valamennyi lelkipásztor és tanító aa-hoz.

A földmivelő nép, a gazdasági munkások és cselédek sorsának javítását tűzte ki célul a törvényhozás akkor, midőn az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédszegélypénztárról szóló 1900: XVI. és 1902: XVI. törvény-cikkeket megalkotta. E törvények által elérni óhajtott cél azt azonban, mivel az intézmény az önkéntes biztosítás rendszerén alapszik, csak akkor közelíthetjük meg, ha a földmivelő nép ezt az intézményt megismeri s bizalommal felkeresi. A megismertetés és népszerűsítés társadalmi munkájában mindenki, a kinek módjában áll a néppel érintkezni, hazafias és emberbaráti szolgálatot végezhet, de főképen fényes eredményeket érhetnek el a t. lelki pásztor és tanító afiai, kiknek állandó és szakadatlan érintkezésük révén, legjobban módjukban áll a földmivelő népet kitanítani s az intézmény jótéteményének igénybevételével buzdítani.

T. lelkészársaim s a tanítói kar egyes tagjainak eddigi működése már is feljogosít arra a reményre, hogy ha eddigi munkásságukat tovább folytatandják, rövid időn belül hatalmas lendületet vehet ennek a humánus intézménynek fejlődése.

Midőn azért ezen jótékonycélú intézményt lelkipásztor és tanító afiainak szíves jóindulatába ajánlom, kérem őket, szíveskedjenek ezt hivaikkal megismertetni s azokat állandóan buzdítani arra, hogy a tagok sorába belépjenek.

Egyben arról is értesitem a t. lelkipásztor és tanító afiait, hogy a nagym. földművelésügyi miniszter ur a segélypénztár ismertetésére vonatkozó népies füzeteket is adott ki, melyek egy levelezőlapon az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédszegélypénztár igazgatóságától (Budapest, V. Alkotmány-utca 16.) megrendelve, bármily mennyiségben ingyen és díjtalanul megszerezhetők.

Kolozsvárt, 1902. nov. 17.

Dr. Bartók György,
püspök.

Sz. 1402—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett *szász-zsombori* papi állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson és kerten kívül 1. Föld jövedelme 100 kor. 2. Jogositványok 16 kor. 20 fill. 3. Kézpénz dézsmakárpótlás 499 kor. 68 fill. 4. Termény 74 kor. 5. Munkabeli szolgáltatás 40 kor. 6. Stola 1 kor. 60 fillér. 7. Alapítványi kamatjövedelem 15 kor. 60 fillér. Összesen 747 kor. 8 fill. Levonásra engedélyezett kiadás 29 kor. 67 fill. Megállapított kiegészítési összeg 582 korona 59 fill.

A lelkész köteles a kántori szolgálatokat is végezni. Pályázati határidő: 1902. december 17.

Folyamodványok Somkereki Miklós espereshez küldendőek Székre (Szolnok-Dobokamegye).

Kolozsvárt, 1902. november 17.

Dr. Bartók György,
püspök.

Sz. 1004—1902.

FELHÍVÁS

a görgényi egyházmegye alólírott tiszteletes lelkészi hivatalaihoz.

Vonatkozással a hivatalos lap jelen évi 35. számában hasonszám alatti felhívásomra, — a nagy-ercsei beszolgálat folytatását, az alábbi sorrendben kérem; megjegyezvén, hogy az eddigi tapasztalat szerint nem lévén kivihető az, hogy egy vasárnapon két egyház is szolgálatban részesüljön, — ezuttal az ilyen betartástól el kellett tekintsek.

1. Lőrinczi Miklós 1903. január 4-én Unoka.
2. Orbán Gábor " " 11-én Nagy-Ercse.
3. Pap Lajos " " 18-án Unoka.
4. Péterffi Ferencz " " 25-én Nagy-Ercse.
5. Sükösd Mihály " február 1-én Bala.
6. Szász Márkus " " 8-án Unoka.
7. Székely Ferencz " " 15-én Nagy-Ercse.
8. Teleki József " " 22-én Unoka.

Márczius 1-én tanító- és gondnok atyafiak nagyhetet hirdetnek. Nagy-Ercsében nem lévén tanító sem, a nagyhetén beszoigálni köteles a balai tanító aa.

9. Dénes Gyula márcz. 8-án urvacsorát oszt. N.-Ercse.

10. Kövendi Kálmán márcz. 8. urvac. oszt. Unoka.

Betegség, vagy más okon nem lévén több kirendelhető lelkész, a hátralevő néhány vasárnapon részben én, részben az esetleg véletlenül meg nem jelentek fogunk beszoigálni.

Gernyeszeg, 1902. november 16.

Csekme Ferencz,
görgényi esperes.

Sz. 1821—1902.

MEGHÍVÓ.

Felkérem küllői egyházmegyénk tiszt. lelkészeit és t. kántortanítóit, hogy f. év decz. hó 1-én, d. e. 10 órakor, D.-Szt.-Mártonban, az egyházmegyei tanácsteremben tartandó temetkezési egyet alakuló gyűlésére megjelenni szíveskedjenek.

Kutyfalva, 1902. november 17.

Nagy Domokos,
küllői esperes.

Értesítés.

A folyó évben engedélyezett rendkívüli alap- és lelkészsképesítő vizsgák idejéül az egyházkerületi vizsgálóbizottság főtiszteletű és méltóságos elnöke *december hó 18. és 19. napjait* tűzte ki, miről az érdekelteket azzal értesitem, hogy a vizsgákat megelőző nap a jelölt urak nálam jelentkezzenek s a rendkívüli vizsgákért járó szokásos díjakat fizessék be.

Kolozsvár, 1902. november 18.

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

FELHÍVÁS.

Felkérem a marosi egyházmegye összes lelkészeit, hogy az 1903-ik évre szükséges összes nyomtatványokat nálam legkésőbb 15-ig bejelenteni szíveskedjenek.

Kelt Koronka, 1902. nov. 12.

Kovács László,
nyomtatványkezelő.

FELHÍVÁS

a küllői egyházmegye tiszt. lelkészeihez.

Mivel az Utasítás 5. §-ának a) pontjában kitűzött határidőre csupán egy egyházköztség küldötte be az 1903. évi költségelőirányzatot, felhívom tiszt. lelkészársaimat, hogy azokat elkészíteni s f. hó 30-ig hozzám beküldeni szíveskedjenek, annál inkább, mert a késedelmezőket kénytelen volnék a nt. egyházmegyei tanácsnak bejelenteni.

A költségvetés a presbyterium által készített első fokulag a közgyűlés által vizsgálandó felül. A költségvetéssel egyidejűleg a felülvizsgálást igazoló jegyzőkönyvi kivonat is beküldendő.

Balavásár, 1902. nov. 8.

Sámuel Aladár,
e. m. számvevő.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Indítvány,

az „Erdélyi Protestáns Predikátori Tár“ ügyében.

Több irányból vettem felszólítást az iránt, hogy a multak példája után, mint az „Erdélyi Protestáns Lap“ szerkesztője indítsam meg a Predikátori Tár folytatását egy pár kötettel.

A felhívás argumentumai közt sok megszívlelendőt találtam. Így azt, hogy igehirdetésünk színvonalát emelnünk kell, a minék egyik legtermészetesebb eszköze, hogy kiváló predikátorok munkái paptársaink kezébe jussanak s általában kölcsönösen hassunk egymásra jelesebb predikációink kölcsönös kicserélése által. Azt, hogy egy ilyen vállalat hijján sok paptársunknak sokszor igen jeles predikációi és szertartási beszédei építő hatásukat gyülekezete körén túl szélesebb körben nem igen érvényesíthetik s fennmaradásuk is a legtöbbször biztosítva nincs, mivel mai theol. irodalmi viszonyaink közt kevés ember lehet abban a helyzetben, hogy ilyesfajta munkáit kiadhassa. Azt, hogy fiatalabb paptársaink sokszor halomszámra vásárolt predikációs kötetekből is alig tudják valódi szükségleteiket fedezni, mert azok annak alig felelnek meg. Végre azt, hogy a korhoz és viszonyokhoz s különösen az alkalmakhoz mért aktualitást a legtöbbször nélkülözik e beszédek.

E lap olvasói tudják, hogy a legelső s legfőbb argumentumnak, igehirdetésünk színvonala emelésének érdekében én már tettem egy kísérletet. És pedig, miután úgy gondoltam, hogy különböző gyülekezeteink hallgatóinak értelmi színvonala oly különböző, hogy egy és ugyanazon szövegű predikáció nem lehet alkalmas az elmondásra mindenütt, abban a formában, hogy egy-egy mindig alkalmi és aktualis bővebb predikáció-vázlatot, vallásos elmélkedést adtam, lehetőleg mélyebb tartalommal, hogy azt kiki — a mint gyülekezete szüksége kívánja, maga dolgozhassa fel predikációnak. — Helyeslést és elismerést kaptam is érte nem

egy helyről, de — fájdalom — a munkakedvet irántuk nem sikerült felébresztenem oly mértékben, hogy félszázat meghaladó számú paptársaink közül annyian sorakoztak volna az ez irányu munka zászlója alá, hogy e rovat állandósíttassék. Fenntartottam három hónapig. Magam irtam vagy nyolczat, más két-három ember négyet s ezzel beszüntettem munkatársak hiányában. Mert arra a lap elég jövedelemmel nem rendelkezik, hogy az ilyen cikkeket is fizesse. Bár a vezércikkekre teljen! Ez a törekvésem, a melyet ez irányban én most is a leghelyesebbnek és megfelelőbbnek tartok, sikertelen maradván, a sok unszólásra elhatároztam, hogy kísérletet teszek a Predikátori Tárral.

Azonban kellő biztosíték nélkül nem indulhatok bele. Ismernem kell szélesebb körből azt, hogy mely formában óhajtaná a többség s biztosítékot kell szereznem arra néve, hogy a vállalkozás anyagilag is sikerül.

A formára nézve kettő lehetséges. Az első a régi gyakorlat. Hogy t. i. egy pár pályadij kitűzésével pályázat hirdettetik úgy, hogy minden beérkezett mű közlési joga akkor is megadatik, ha pályadijra nem érdemesítették. S az így összegyűlt predikációk, szertartási beszédek s imák — a melyek a mértéket ütik — fognak egy kötetben kiadatni, ha lesz annyi előfizető, kiknek díjai a költségeket fedezi. A második forma — s én megjegyzem, hogy a magam részéről előre is e mellett foglalkozom állást — az, hogy hétről-hétre az Erd. Prot. Lap „Erdélyi Protestáns Predikátori Tár“ című félíves mellékletén adassék, — a lap megjelenése szerint 10 nappal előbb —, minden vasárnapra egy-egy teljesen kidolgozott, akár eredeti, akár akár fordított predikáció, mindig aktualis alkalmi tartalommal. E predikációk kikerülnének részint úgy, hogy a lelkesztársak küldenének be műveket, melyek egy a Szerkesztőből, Kenessey Bélából, Irsay Józsefből, és a kolozsvári kollegium vallástanárából álló

biráló-bizottság által elfogadva, tartalmuk szerint a megfelelő vasárnapra kiadatnának; akár a mennyiben ilyenek nem lennének, kellő időben előre felkért egy pár belső-munkatárs által irattatnának. Minden esetben, a mikor a predikáció terjedelme még helyet engedne, egy-egy alkalmi ima vagy szertartási beszéd töltené ki a félívet. —

Elég tapasztalással bírván arra nézve, hogy ily vállalkozást ingyen-munkásokra építeni nem lehet, számításba kellene vennünk: 1) hogy minden közlésre alkalmas predikáció legalább 10 korona írói-honoráriumban részesüljön; 2) hogy ezen túl is legyen az érdemnek elismerése, azt, hogy negyedévenként az olvasók általános szavazatával az azon idő alatt megjelent legáltalánosabb tetszésnek örvendett munka — itt ide értve az imákat és szertartási beszédek is — egy bizonyos szerény összegű premiumban részesíttessék.

Ilyen elveket követő terv mellett az anyagiak így alakulhatnának:

A) Szükséglet: 1. Nyomdai költség 52 à 23 kor. = 1196 kor. 2. Írói tiszteletdíjakra 52 à 10 kor. = 520 kor. 3. Négy premium à 40 kor. = 160 kor. Expeditió 52 à 2 kor. = 104 kor. 5. Korrektornak 50 kor. 6. = össz. 2030 kor.

B) Fedezet: 406 előfizetőtől à 5 korona = 2030 kor.

Ime, így gondolom én a Prédikatori Tár ügyét megvalósíthatónak. Szóljanak hozzá, kik a dolog iránt érdeklődnek. Ha valaki jobb megoldást ajánl: készséggel járulok hozzá. A munkát, míg birom szívesen vállalom a jó ügy érdekében. Ha a dolgot tisztázhatjuk s meg lesz a kellő számú előfizető: 1903. uj évben meg is indíthatjuk.

Nagy Károly,
szerkesztő.

Dr. Bartók György püspök évi jelentése.

(Felolvasta a ker. közgyűlésen 1902. nov. 8-án.)

(Folytatás.)

Igyekeztem a megvizsgált e. községek vagyoni ügyeivel is megismerkedni és örömmel láttam, hogy anyae gyházközségeink között egy sincs, a melyiknél a továbbfejlődés föltételei hiányoznának.

Jelentékenyebb földbirtoka és tőkéje van Dicső-szentmártonnak. 21 hold, mintegy 9000 korona értékben és 6658 K. tőke. Bonyhának mintegy 76 hold szántó, rét, szőlő és erdő és 4000 korona tőke. Balavásárnak 29 hold. Kiskendnek 15 hold és 5209 korona kepeváltó alap. Nagykenednek 40 hold és 1335 K. tőke. Kőrödszentmártonnak 24 hold, 3600 K. tőke. Szászcsávásnak 41 hold. V. Gálfalvának 58 h. Kepeváltó alap 3321'22 korona. Itt a klenodiumok közt egy ezüst tányér 1639-ből, egy ezüst kancsó 1674-ből, egy ezüstözött arany tányér Rhédei Klárától 1704-ből. Szőkefalvának 29 h. Itt a klenodiumok közt szintén értékes asztali szerelvénny látható melyet B. Rottenthal Henrikné szül. Wesselényi ő méltósága adományozott.

A hivek vallásérkölcse élete mindenütt kifogástalan, eltekintve attól, hogy vadházasságban élőkkel és törvénytelen szülöttekkel majd minden egyház-

községben találkozunk. A hivek a templomot látogatják, hitükhöz ragaszkodnak, gyermeküket megkereszteltetik, az egyház áldását a házasságkötésnél igénybe veszik, egyházuk érdekében anyagi áldozatokat hozni nem vonakodnak.

A vizsgálat befejezte után mindenik e. községben presbiteri gyűlést tartottam, a megejtett vizsgálat eredményéről beszámoltam; a hiányokra rámutattam, az egyházközség életében tapasztalt örvendetes jeleket kiemeltem. A lelkészt a hiányok pótlására utasítottam, a mely utasításnak küllői e. megyénk esperesének jelentése szerint lelkésztársaim — kettő kivételével — immár eleget is tettek.

Örömmel kell följegyezmem, hogy körutunkban mindenütt, a nem hitfelekezetbeliek is, a kikkel találkozni alkalmunk volt és a kiket mint vendégek tisztelni szerencsések lehettünk, valamint a politikai hatóság tagjai is, élükön Sándor János főispánnal, mindannyian lekötelező szíveséggel fogadtak, bizonyosságot tévéen arról, hogy küllői e. megyénk területén a különböző felekezeteket, nemcsak a népet, hanem a vezető művelt elemet is, testvéries indulat köti össze, egyik sem feledvén, hogy egy atyának vagyunk mindannyian a gyermekei.

Esperes, főjegyző és számvevő, valamint a gondnoki kar tagjai: Kebelei Nagy Pál, Kabos Ferencz, Apáthy Péter és Boér Elek nemcsak velünk voltak, sőt a munkában is segítettek, — a miért a Főt. közgyűlés színe előtt is őszinte köszönetemnek adok kifejezést és azon reményben végzem be jelentésem e részét, hogy az esperes és a vezető gondnok ismert buzgósága fokozottabb tevékenységre és békességes egyetértő munkára fogja a küllői e. megyét kelteni.

2. A püspöki hivatalhoz beérkezett adatok szerint erdélyi e. kerületünkben az 1901-ik év végén a szülöttek száma 14406, a halottaké 10037 volt. A szülöttek közt 1497 törvénytelen.

Áttért hozzánk 323, kitért 290. Itt meg kell jegyezmem, hogy arány kedvezőtlen Görgényi-, Küllői-, Kézdi- és Sepsí e. megyéinkben és a kolozsvári egyházközségben. Egyebütt javunkra dül a mérleg.

Házasságot kötött 3525 pár. Ezek közt vegyes házasság 567, a kik közül 43 javunkra, 50 hátrányunkra kötelezte el magát. Itt ismét a kolozsvári e. községre kell reá mutatnom, a hol feltűnő az aránytalanság. A megkötött házasságok közül az egyházi áldás 57 esetben nem vétetett igénybe és pedig tulajdonképpen a szilágy-szolnoki és a marosi e. megyékben. A kolozsvári egyházközség részéről az ide vonatkozó adatok nem küldettek be.

A felbontott házasságok száma 68. Vadházasságban él 1954 pár. Kézdi-Vásárhelyről és Kolozsvárról nem jöttek adatok.

Egyházkerületünk hiveinek száma az 1902-iki Névkönyv adatai szerint 413357 volt, de ezt a számot jóval túlhaladja az 1900. évi népszámlálás adataiból összeállított statisztikai kimutatás, a melyet alapul véve egyházkerületünk hiveinek száma (a romániai missiót is ideértve) 425000-re tehető.

A különbség részben onnan ered, mert az országos statisztika kimutatása szerint a nemzetiségi vidékeken idegen elemek közt szétszórva mintegy 5000 ref. hitű lélek él olyan politikai községekben, a melyek Névkönyvünkben a szórványok sorába nincsenek fölvéve, a hol tehát hiveink semmiféle lelki gondozásban nem részesülnek és így az egyházra és nemzetre nézve lassankint elvesznek.

Egyébaránt ezen baj orvoslása érdekében ig. tanácsunk immár megtette a kezdő lépéseket, — és nem fogja elmulasztani a további intézkedéseket.

Az 1870. évi Névkönyv kimutatása szerint 229,729 volt erd. e. kerületünkben a lelkek száma. Azóta tehát 95000 lélekkel nőtt e. kerületünk népessége.

Egyházkerületünkben a 400,000-et meghaladó

hiveinknek 478 anya-, 32 társegyházközségben, 37 körlelkésségben és 108 leányegyházközségben, összesen 483 rendes, 7 helyettes, 9 segéd-lelkész és 68 lévita hirdette az igét és viselte hiveinek lelki gondját. Üresen állott 67 lelkéssé és 10 lévitai állás. Ha még oda vesszük a nemzetiségek közt mintegy másfél ezer községben élő, vagyis a minden lelki gondozást nélkülöző hiveinket, a kiknek gyermekei igen sok esetben minden iskoláztatás nélkül nőnek fel: önkénytelenül fel kell vetnünk a kérdést: miképen lehetne e nagy veszedelemmel fenyegető bajon segíteni? És ha a felekezet erői e téren az orvoslásra elégtelenek: vajjon lehet-e a nemzeti züllés e processusa előtt szemet hunyni, vagy tanácstalanul állva tétlen fatalizmussal nézni: *dum defluat annis*? Egyházkerületünknek kétségtelenül első rangú feladata: a fenforgó veszedelmet adatokkal igazolni s rá a kormányon ülő férfiak figyelmét felhívni, az orvoslást sürgetni, sőt követelni.

Összes e. megyéink *hiveinek* vallásos *buzgóságáról* és *áldozatkészségéről* tehetek bizonyosságot ebben az esztendőben is.

A jelentésemhez csatolt összesítő kimutatás szerint a múlt 1901-ik év folyamán az összes e. megyénkben a hives hitbuzgósága 77,469 korona *kegyadományt* gyűjtött össze és 45,242 korona *szorgalmi jövedelmet* állított elé; összesen tehát 122,711 koronával áldozott. — És mindezt azért, hogy *templomot iskolát, lelkészi és tanítókat* építsen, anyaszentegyházunkat anyagilag is erősítse. Csak ez az áldozatkészség és hitbuzgóság tette lehetővé, hogy egyházkerületünkben a múlt év folyamán:

a) templomépítésre	265,039 korona
b) iskola és tanítói lak építésére	33,305
c) papi és kántori lak építésére	111,581
d) vegyes építkezésekre	73,865
e) szegények segélyezésére	5,491 „

összesen: 489,291 „

korona adatott ki, nem számítva ide a dézsi e. megyében az *ördögkereszturi* templomot, melyet *Szacsavay Sándor*, a dézsi e. megye buzgó főgondnoka 16,534 korona költséggel ebben az évben épített meg. Ezen összegből 16,000 koronát a főgondnok ő méltóságának boldog emlékü neje: B. Wesselényi Jozefin oly kikötéssel hagyományozott, hogy ezen összeg annak idején az *ördögkereszturi* templom építésére adassék ki. A főgondnok ur sietett hagyományozó neje kívánságát, nem várva a kijelölt időt, azonnal teljesíteni és a 16,000 koronán kívül a szükséges 534 koronát is fedezte és az építő-iparosokat élelemmel is ellátta, úgy hogy az építés költségeiből az *ördögkereszturi* egyházközségnek semmi terhet sem kellett viselnie. Ugyancsak Szacsavay Sándor főgondnok ő méltósága ezen templom számára egy antik *ezüst serleget* adományozott, nővére herczeg *Radziwíl Lajosné* pedig egy *új harangot* öntetett és az urasztalára, valamint az első padra egy-egy értékes szép *terítő* ajándékozott. A templom, melyet a főgondnok ur maga tervelt és a melyet ezen évi szeptember hóban nemcsak az egyházközség hiveinek, hanem az egész vidék magyar ajku lakóinak élénk részvéte és ünneplése mellett szenteltem fel, ott áll a község közepén, hogy a midőn benne a Krisztus evangéliuma nemzeti nyelvünkön prédikáltatik, egyszersmind hirdesse azok emlékeztetőt, a kiknek hitbuzgósága, nemes áldozatkészsége megépítette. Egyházkerületünk érzelmeit tolmácsolom, ha a boldog emlékü urnő emlékének e helyen is kegyelettel adózom, a főgondnok ur nemes áldozatokra kész életére pedig Isten áldásáért könyörgök, hogy a hitélet mezején ezután is, mint vezérő szövetség mutasson utat nekünk. — Itt említem meg, hogy m.-ujvári e. községünk új templomát, hol a lelkész és hives buzgósága és áldozatkészsége tette lehetővé az építkezést, szintén ez év június ha-

vában szenteltem föl, midőn hiveink, köztük a vidékiek is zsufolásig megtöltötték az imádság új hajlékát.

Új templom épült még *Lózsádon*, Hunyadi e. megyénkben, hol a szövetség 2000 koronával segített az egyházközséget. Szilágy-Szolnoki e. megyénkben az ákosi templom, mint műemlék, 70,000 korona államköltséggel restauráltatott. *Nagy-Sármáson* telepes ref. hiveink számára *Darányi Ignác* földmivelesi miniszter ur ő nagyméltóság 44,000 korona költséggel új és szép templomot építtetett.

Mindezekért úgy a műemlékek országos bizottságának, valamint a földmivelesi miniszter ő nagyméltóságának e. kerületünk nevében is hálás köszönetet mondok.

Hadadon ugyancsak a szilágy-szolnoki e. megyében a templom 10510 koronával kijavítottatott. *Egrespatakon* 5238 koronával, *Bonyhán*, a küküllői e. megyében 8144 korona költséggel torony, *Kőzépajtán*, az erdővidéki e. megyében 20490 korona költséggel templom építtetett. Az *oláhujfalusi* templom a nagy-szebeni egyházmegyében 4130 korona költséggel helyreállítottatott, a püspöki vizsgálat alatt álló *nagyenyedi* e. község temploma 26300 korona költséggel restauráltatott.

Iskola építésére a nagyenyedi e. megyében *Csekelaka* 1449 koronát, *Magyargezse* 6490, *Szászfalu* 1602, a *Széki* e. megyében *Székényerű* *Szentmárton* 2480, *marosi* e. megyénkben *Göcs* leány-e. község 2795, *Dés* 1529, *Marosvásárhely* 9000 koronát adott ki.

Papi és kántori lak építésére vagy javítására ezer koronát meghaladó összeget fordított I. *Lozsád*, *Brád* és *Kitid*, II. *Gerendkeresztur* (4154 k.), *Istvánháza* (6050 k.), *Ó-Torda*, — IV. *Alsójár*, *Kispetri* (4403 k.), V. *Érszodoró* (5187 k.), *Horvátpetenye*, *Sz.-Balla*, *Monó*, *Bősháza* (4600 k.), *Ardó*, VII. *Szava* és *Visa*, VIII. *Magyarnemegye*, IX. *Görgényszentimre*, *M.-Bölkény* (9160 k.), *M.-Regen*, X. *Hagymásbodon*, *Kelemenfelke*, *Nyárádszentbenedek*, *Mezőbánd* (7708 k.), XII. *Buzásbocsárd*, XIII. *Hodgya* és *Sükő*, XIV. *Baróth*, XV. *Oltszem* 6414. — *Sepsiszentgyörgy* 1633.

b) *Szorgalmi jövedelem* eléállításában elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki a v.-hunyadi e. megyéből 3, a gyulafehérváriából 1, a nagyenyediből 11, a kolozs-kalotai 10, a szilágyiból 6, a dézsiből 5, a székiből 2, a nagy-sajóiból 3, a görgényiből 18, a marosiból 20, a kisküküllőiből 13, a nagyszebeniből 2, az udvarhelyiből 7, erdővidékiiből 1, sepsiből 3, románaiából 1, püspöki e. községek közül 1 egyházközség: *Marosvásárhely*. Összesen 106.

c) Az *adományozók* nevei az idecsatolt mellékletben az adományozott összeg megjelölésével egyenként és névszerint fel vannak sorolva. E helyen meg kell elégednem a nagyobb adományok és alapítványok felsorolásával.

Kétszázöt-öt száz koronáig terjedő adományokat és alapítványokat tettek. III. Felvinczen: *Mészáros István* és neje. *Gerend-Kereszturon* B. *Kemény Béla*. M.-Ujvárt *Erzsébet-egyesület*. — *Tasnádon* *Mihályi Károly*. IX. *Görgényszentimrén* Gr. *Teleky Sámuel*. — X. *Mező-Sámsondon* Gróf *Bethlen István*. *Ákosfalván* *Dózsa Lajos*. — XI. *Magyar-Bényén* *Henter Ferencz*. *Bonyhán* Gr. *Bethlen Árpád*. XV. *Kisborosnyón* *Joós Elekné*. *Kovácsnán* *Ebergényi Gyula*.

Ötszáz koronát meghaladó adományok és alapítványokat tettek:

III. Marosujvárt <i>Both Sándor</i>	1000.— K.
IV. Aljárában <i>debreczeni</i> hitrokonok	846.— K.
V. Hadadon Gr. <i>Degenfeld Sándor</i>	696.— K.
„ B. <i>Wesselényi Miklós</i>	600.— K.
Czikón Gr. <i>Degenfeld Mária</i>	800.— K.
Tasnádon <i>Tömpe Lajos</i> r. kath.	800.— K.
VI. Domokoson <i>Németh Sándor</i>	2000.— K.
Koltó-Katalinban <i>Tar Györgyné</i>	2000.— K.
Magyarlápóson Gr. <i>Teleki Sándor</i> r.kat.	1000.— K.

VIII. Naszódon Bodó Kálmán	1000.— K.
IX. Nagy-Ölyvesen Dezső Zoltán főg.	1000.— K.
X. Mezőpanitban Székely birtokosság . .	800.— K.
XI. Nagyteremiben gr. Bethlen Leopoldin	1000.— K.
XII. Oláhujfalunak Fogaras .	600.— K.
XIII. Etéden Fekete Sámuelné .	2000.— K.
XIV. Baróthon Nagy Ézsaiás hagy.	1715.32 K.
XV. Pákéban Polgári község . . .	577.90 K.
Marosvásárhelyt Nm. Br. Kemény Kál-	
mánné gyűjtése .	1000.— K.
Székelyudvarhelyt:	

a) Fekete Sámuelné Kendi Kandida .	2000.— K.
b) Bogdy Tamásné: Kassay F. Borbála .	1000.— K.

Itt sorolom föl azon kegyes adományozók neveit is, kik alapítványaikkal egyes *kollegiumaink* emelkedését igyekeztek elősegíteni, azok szegény tanulóit vagy Szeretetházunk árváit gyámolítani, központi nyugdíjintézetünket erősíteni óhajtották

1. Fekete Sámuelné, Kendi Kandida az udvarhelyi collegiumnak 16000 névértékű földtehermentesítési kötvényt hagyott öt tanuló ösztöndíjára.

2. Ugyancsak az udvarhelyi collegiumnak Sylvester János 4000 k. alapítványt tett stipendiumra.

3. B. Bánffy Dezső, Ernő és Jenő édes anyjuk B. Bánffy Dánielné emlékére 200 kt adományoztak a zene alap javára.

4. Gr. Teleki Imre a dobokai iskola céljaira egy kőházas telket adott, mely az E. M. K. E. 2000 K. segélyével czélszerűen átalakíttatott.

5. Köllönte László, Köllönte Sándor és Beke Juliánna 500 K. alapítványt tettek a sepsiszentgyörgyi collegium konviktusa javára.

6. Szász Dénes, igazg. tanácsunk volt buzgó tagja, most kuriai bíró 900 koronát adományozott, felerészben a Szeretetház, felerészben a létesítendő felsőbb leánynevelő intézet céljaira.

(Vége következik.)

Igazgatótanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1902. nov. 20.

Elnökölt báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok. Jelen voltak dr. Bartók György püspök, báró Bánffy Ernő, Kenessey Béla, Becsek Lajos, Lésczy Ferencz, dr. Sárkány Lajos, Sándor János, Incze Gerő és Váró Ferencz ig. tanácsosok, dr. Kádár János titkár, Maksay János számvevő és Módi Elek jegyző.

Elnökölt főgondnok aa. az ülést megnyitván, bemutatja és üdvözlí a legközelebbi közgyűlés által választott új ig.-tanácsosokat: Incze Gerő és Váró Ferencz aait, reményét, sőt erős meggyőződését fejezván ki az iránt, hogy ezekben az új tagokban ig. tanácsunk nagytudású és nagy buzgóságu munkatársakat nyert. Az ig. tanács tagjai éljenzessel járulnak hozzá elnök aa. üdvözlétéhez.

Tárgysorozat rendjén a belügyministerium amaz értesítése olvastatott föl, melyben a dr. Gecse-féle emberszereteti intézet ujonnan összeállított kezelési szabályait jóváhagyta. A megerősített szabályzatok egy-egy példányát megküldeni rendelte ig. tanácsunk az összes érdekelt testületeknek és miután az új kezelőbizottságba, mely 1903. január elsején már megkezdte működését, ig. tanácsunknak két tagot kell kineveznie: e tagsági helyekre Bodó Sándor kir. törvényszéki elnök és Péterffy Dénes kir. táblabíró aai kértettek föl.

Dr. Horváth Kálmán budapesti bérházaink volt kezelő gondnoka, beadván számadását az elmúlt ház-bérnegyedről, az, mint teljesen rendben talált, jóvá-

hagyást nyert és 62 korona behajthatatlan ház-bér-követelés törlésre engedélyeztetett.

Tárgyalás alá vette ezek után ig. tanácsunk ama kérdést, hogy a volt kezelő-gondnok által saját nevében folytatott perek átvállalása miként eszközöltessek? minthogy azonban az egyenkénti átenged-ményezési eljárását igen nehézkesnek találta, elhatározta fölkérni dr. Horváth Kálmán aat arra, hogy ezeket a függő pereket folytassa tovább és befejezésük után számoljon el.

A ház-bérkövetelések fölhajtása körül ezután szükségessé válló peres lépések megtételével, ig. tanácsunk az ideiglenes kezelő-gondnokot: Maksay János számvevő aat bizta meg.

Néhány budapesti boltbérlnök az iránti kérését, hogy bolthelyiségekhez egyházkerületünk, mint háztulajdonos, megfelelő portálét készíttessen, ig. tanácsunk ez időkre szerint teljesíthetőnek nem találta, hanem értesítette az illetőket, hogy a házkezelés legközelebbi végleges rendezése után hajlandó visszatérni kérésükre.

Ezek után elnök aa. jelentette, hogy a zsinati törvény értelmében a közigazgatási bíróság tagjainak esküt kell letenniük és miután az új ig. tanácsosok e minőségben is működni fognak, sőt a jelen ülésen is döntés alá kerül egy közigazgatási bírói ügy, fölkéri főjegyző aa-t, hogy Incze Gerő és Váró Ferencz ig. tanácsosoktól a hivatalos esküt vegye be, mire nevezett új tagok a hivatalos esküt letették.

Másodfoku közigazgatási bírói minőségében a nagyenyedi ehmegei bíróság amaz ítéletét hagyta helyben ig. tanácsunk, Farkas Károly kántortanító aa. felebbezésének mellőzésével, melyszerint az egerbegyi államosítás alá kerülő népiskolánál alkalmazandó tanító, ev. ref. felekezeti kántori honoráriumát 400 korona fizetésben és természetben élvezendő szállásban állapította meg, a mely megállapítást a felebbező kántor-tanító oda kívánta volna módosíttatni, hogy ezeken felül még a kántortanítói kánonikumok közel 400 korona értékű haszonélvezete is adassék át a kántor díjazására.

A bözödi ehk. indokolt kérésére kiutalta ig. tanácsunk a központi kezelés alatt álló 1000 korona regálé-kártalanítási tőkét, félben levő énekvezéri lakásának megépíthetésére, oly módon azonban, hogy azt az egyház 20 év alatt restituálni köteles.

Színyei ehk.összégünk 1500 kor. segélyt kérvén, használhatatlanná vált papi házának kijavítására: kérése, fedezet hiányában, teljesíthető nem volt, de utasított az egyház, hogy könyöradomány gyűjtéssel és az ott vidéki birtokosok hozzájárulásával igyekezzék valami fedezeti alapot teremteni, a melyhez azután ig. tanácsunk is hajlandó lesz némi mérsékelt segélyösszeggel hozzájárulni.

Az idei közgyűlés által választott ehmegei és collegiumi gondnokok hivatalos értesítését és a hivatalos eskü letételére leendő fölhívását ig. tanácsunk szintén kimondotta.

Ugyancsak elrendelte ig. tanácsunk, a tanárválasztásokról szóló értesítések expedálását is, valamint körlevélileg intézkedett a folyó évi közgyűlés által megállapított új esperesi vizsgálati rendnek már az 1903. évi január hó elsejétől kezdve leendő életbe-léptetése iránt.

Zsigmond Károly, hosszufalusi körlelkész aa. felebbezése folytán ismételt felülvizsgálat alá vette ig. tanácsunk a vizaknai papválasztás előkészítése ügyében kelt jelölő bizottsági határozatot és minden oldalú megfontolás után abban állapodott meg, hogy az eddig lefolyt egész választási eljárást megsemmisíti és új pályázat kiírását rendeli el, mert az augusztus 6-án lejárt pályázat ideje óta a folyamodók minősültségi viszonyaiban lényeges változások állhattak elő.

Br. Bánffy Dezső főgondnok aa. után, amaz indokolt előterjesztést vettük gróf Teleky József ügyvédjétől, hogy a néhai báró Radák Ádám-féle hagyomány, illetve utóöröklési jog megváltására vonatkozó szerződés effektuálását lényegesen hátráltatná az ig. tanácsunk által tulóvatosságból fölállított ama kívánság, hogy az egyességi szerződésekhez az összes hagyományosok előzetesen hozzájáruljanak. Minthogy ig. tanácsunk az egyházker. érdekeit e hozzájárulás nélkül is megfelelően biztosítottak látja: az ügy mielőbbi lebonyolíthatása érdekében hajlandó jelzett kívánságtól eltekinteni.

A görgényi eh. tanácsa betérjeszti a görgény-üvegcsüri leányegyházköztségben építendő templom tervét és költségvetését, kérve a fedezetlenül álló 5000 kor. építési költségnek valamely központi segélyalapról leendő fedezését. Ig.-tanácsunk értesítette a fölterjesztő hatóságot, hogy ily nagy összegű segélyre fedezete egyáltalában nincsen, miért is arról kell gondoskodni, hogy kevesebb költséggel, esetleg fából építtessék meg a hivek csekély számának megfelelő kisebbszerű imaház.

Szász Dénes, volt ig.-tanácsos eltávozásával a kebli jogügyi bizottságban is megüresedvén egy tag-sági hely, ennek betöltésére Incze Gerő új ig.-tanácsos aa. kéretett föl.

A marosi eh. közgyűlése ig.-tanácsunkhoz terjesztette fel a küllői fiókkör által kidolgozott amaz indítványt, mely szerint az általános papi nyugdíjintézetnek az 1848. évi XX. tcz. értelmében államsegéllyel leendő fölállítása iránt országos mozgalom indíttassék. Ig.-tanácsunk azonban nem látta szükségesnek e tárgyban további lépéseket tenni azért, mert az egyetemes zsinat tárgysorozatába e kérdés már különben is föl van véve.

Sáros-magyar-berkeszi egyházközségünk egy értékes belső telket vásárolván, a papi lelkek tőzsom-szédságában, ennek kifizetésére központi kezelés alatt álló pénzből kér ki 2400 koronát. Kérése teljesítetett.

Dobokai ev. ref. egyházközségünk indokolt kérésére megengedte az ig.-tanács, hogy papi állomását még egy évig üresen tarthassa és az interkaláris jövedelemből a papi házat renováltassa.

A magyar protestáns irodalmi társaság sürgetvén az egyházkerület 2000 koronás alapítványa után ez évre esedékes kamat befizetését. ez alkalomból, konstatáltatott hogy az 1888-ban tett emez alapítvány kifejezetten nem volt bejelentve az ehkerületi közgyűlésnek. Ámbár az ehker. közgyűlés az alapítvány letétele felől az évi számadásokból és költségvetésektől évről-évre tudomást is vett, mindazonáltal kimondotta ig.-tanácsunk, hogy a jövő évi általános jelentés keretében emez alapítványt külön is bejelenti tudomásul vétel végett.

A kollégiumok előjáróságai és tanári testületeinek véleményei alapján kimondotta az igazgatótanács, hogy a középiskolák egyetemes egyházi rendszabályainak módosítását nem tartja szükségesnek.

A küllői egyházmegyében egy némely állami iskolában előforduló vallási sérelmek tárgyában részletesebb adatokat rendelt az ig.-tanács beszerezni, mielőtt az orvoslás iránt lépéseket tehetne.

A vallás- és közoktatásügyi Miniszter urhoz kérés intéztetett a 30 szolgálati év betöltése után nyugdíjaztatásukat kérő tanárok nyugdíj-kimutatásának kezdőpontját illetőleg elvi megállapítás tárgyában, hogy a tanár 30 szolgálati év betöltése után már szept. 1-től megkaphassa az őt megillető nyugdíj összeget.

A tanítóképző-intézet dologi szükségleteinek fedezése kérdésessé válván, felszólíttatott a nagyenyedi kollégium előjárósága, hogy a felszerelések

kiegészítésére fordítandó költségek fedezésére javaslatot terjesszen elő.

Egy marosvásárhelyi s egy szászvárosi tanár mellékfoglalkozás engedélyezése iránti kérését kedvezőleg intézte el az igazgató-tanács.

Bizottság küldetett ki a központi tisztviselők fizetési rendezése tárgyában javaslatlételre.

Két segédlelkésznek kivételesen megengedte az ig.-tanács, hogy a decemberi pótló vizsgálatok alkalmával álljanak elő illetőleg második lelkészsképesítő vizsgálatra, de jövőre hasonló kéréseknek helyet nem ad.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárta.

r. s.

Az Igazgatótanács évi jelentése.

2. Tanügyi jelentés az 1901—2. iskolai évről.

(Folytatás.)

Egyházkerületünk igazgatótanácsa végrehajtotta és az érdekeltekkel közölte az egyetemes konventnek az egyházkerületünk tanügyi szervezetét és berendezését érintő határozatait, előkészítette felterjesztéseivel az egyetemes tanügyi bizottságnak a konvent által tárgyalta javaslatait és saját hatáskörében a rendes tanügyi adminisztráción kívül a körülmények által szükségessé vált határozatokat hozott, melyek közül kiemejük a következőket:

a) A gymnasiumokban a rendes ifjúsági istentiszteleteket szabályozta nemcsak azért, hogy egyöntetű eljárással fokoztassék a vallásos nevelés hatása, a kollégiumok tagjainak vallásos buzgósága, hanem különösen azért, hogy a szabályzat a maga részletességével mindenkor tanúsága legyen a nevelés irányzatában a vallásosság fontosságának.

b) Kollégiumaink előjáróságai véleményének meghallgatásával közös megállapodásra jutottunk, hogy ezután mindenik kollégium magára vállalja egy-két-három református árva tanuló gondozását. Egy néhány erre a célra fordítható alapítvány felhasználásával árva-alapítványi helyeket létesítenek a kollégiumok, melyekből a felvett árvákat neveltetik, taníttatják addig, érdemesek a jótéteményre s ha mindvégig megfelelnek a követelményeknek, az egyház és tudomány hasznos szolgálóivá nevelik őket.

c) Elvi határozatot hozott igazgatótanácsunk az ujonnan választott vagy kinevezett tanárok rendes tanári javadalmazása kezdetének szabályozására, mely szerint az új tanár rendes tanári javadalmazása az ig.-tanács értesítésének vételétől számítva az első rendes tanítási napon kezdődik, ha a tanár ugyanannál az intézetnél volt alkalmazásban, állása elfoglalása napján, ha a kinevezéskor, vagy választáskor nem volt alkalmazásban az illető intézetnél.

d) Intézkedett az igazg.-tanács, hogy a magyarországi tanintézetektől, de nem az állam hivatalos nyelvén, tehát törvényellenes alakban kiállított bizonyítványokat csakis hiteles magyar fordításban fogadják el — az erdélyi ev. ref. tanintézetek.

e) Felterjesztéseket intézett az egyetemes konventhez és a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz a tanítóképző intézetbe felvett és jövőre felveendő magántanuló nők érdekében, a kántortanítói nyugdíj-igények méltányos szabályozása, a 30 filléres nyugdíj-illeték törlése, a tanári nyugdíj törvény módosítása stb. tárgyában.

f) Számba vette az igazg.-tanács az V. és VI. osztályokkal és ismétlő-iskolával kiegészített, vagy rövid idő alatt kiegészíthető ev. ref. népiskolákat, s arra az eredményre jutott, hogy iskoláinknak majdnem egy harmada nem felel meg terjedelem tekinte-

tében a törvény követelményeinek, körülbelül egy hatoda pedig az anyagi erő hiánya miatt nem is fejleszthető annyira, a mint a népoktatási törvény kívánja.

Igazg.-tanácsunk élénk mozgalommal látja, hogy jelenlegi szervezetében nem fordíthat elég gondot és figyelmet az ev. ref. népiskolák fejlesztésére és ellenőrzésére. — A tanügyi előadót eleitől fogva annyira igénybe vették a fő- és középiskolák ügyei, hogy a népiskolai ügyek nem is voltak teljesen ügykörébe oszthatók, némely adminisztratív természetű népiskolai ügyek a titkári ügy köré osztattak be.

Népiskolai tanításügyünk és egyházunk érdekei kívánatos, nagyon indokolt, hogy igazg.-tanácsunkban külön előadója legyen a népiskolai ügyeknek. Ilyen módon mind a két ügykör behatárabb tanulmányozása lehető lesz s azt is elérhetjük, hogy koronként az előadók által közvetlen szemlélet útján megismerkedhetünk egyes iskoláink viszonyaival, az iskolák és az ig.-tanács közötti szűkség esetében személyes találkozások révén közvetlenebb összeköttetés létesülhet.

Kérjük a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlést, méltóztassék utasítani igazg.-tanácsunkat, hogy ezt a kérdést tanulmányozza s a jövő évi közgyűlés elé megfelelő javaslatot terjesszen, sőt a mennyiben népiskoláink fejlesztésének s ellenőrzésének érdekei a sürgősebb kísérletszerű intézkedést kívánatosnak tennek, méltóztassék felhatalmazást adni az igazgatótanácsnak, hogy már a jövő évi közgyűlés előtt ideiglenes minőségben népiskolai előadót állíthasson be mérsékelt tiszteletdíjjal.

Meg kell emlékeznünk a vallás- és közoktatásügyi Miniszter urnak némely fontosabb rendelkezéseiről.

a) Az érettségi vizsgálat írásbeli része a latin nyelvből eddig magyarból latinra való fordításból állott, jövőre csak latinból magyarra kell fordítani az íjaknak, míg a lefolyt év végén tartott érettségi vizsgálatoknál átmenetileg két feladatot kaptak s szabadon választhattak, hogy magyarból latinra vagy latinból magyarra fordítsanak-e egy feladatot. Gimnasiunmainkban az íjak tulnyomó része a magyarból latinra való fordításra vállalkozott, a mi természetes is, mert tanáraik az évek során át arra készítették elő őket. Ebből még nem lehet arra következtetni, hogy ne volna könnyítés a miniszteri rendeletben, sőt tanáraink általában kedvezőleg fogadták az újítást, mert kétségtelen, hogy a gymnasium felsőbb osztályaiban a tanításnál a tanárok mindig szemelött tartják az érettségi vizsgálat követelményeit, pedig a latin nyelv gymnasiumi tanításának a célját jobban megközelítjük, ha a latinból magyarra való fordításra fektetünk nagyobb súlyt.

b) Egyházkerületünk, sőt egyetemes egyházunkra nézve sérelmesnek találtuk azt a miniszteri rendeletet, mely elzár attól a gyakorlat által szentesített jogunktól, hogy tanítóképző-intézetünkben tanítónőket is képezhessünk, magántanulók képen. Sürgős és nyomatékos előterjesztéseinkkel elértük azt, hogy a már eddig felvett magántanulók akadály nélkül letehetik vizsgálatukat a nagy-enyedi tanítóképző intézetnél.

c) Kérésünkre a vallás- és közoktatásügyi Miniszter ur hajlandónak nyilatkozott a nagyenyedi ev. ref. tanítóképző-intézet állami segélyezésére, illetőleg a tanári fizetések részben való fedezésére, egyszerűen megjelölte azokat a főbb elveket, melyek mellett az állami segélyezést lehetőnek látja. Igazgatótanácsunk a nagyenyedi kollégium előjárásával egyetértőleg fontolóra vette a kijelölt elvi pontokat és a segélyezési kérdés kedvező megoldását lehetőnek tartja autonómikus jog- és hatáskörünk teljes épségben tartásával.

Ezek után ez alkalommal csak röviden kívánunk jelentést tenni fő- és középiskoláink állapotairól, különösen az ide csatolt statisztikai adatok alapján.

1. A gymnasiumi tanulók száma 2411, a múlt évihez képest növekedett 67-el, a vizsgálatot tett tanulók száma 2306, csak 46-al növekedett, eszerint míg a múlt évben 114-en nem állottak vizsgálatra a felvett tanulók közül, az idén 135-re növekedett ez a szám; ezeknek ez a része évközben iskolát változtatott, más része betegség miatt nem állhatott vizsgálatra, de az is szaporítja e számot, hogy néhány tanuló fél a vizsgálat eredményétől, a vizsgálat előtt visszalép, s igaz vagy nem igaz ürügyek czimén pótló vizsgálatra bocsáttatik. — Szükséges, hogy a tanári karok a lehető szigorúsággal járjanak a pótló vizsgálatok engedélyezésénél és megtartásánál, hogy a visszaéléseket lehetőleg megakadályozzuk. A theologia fakultáson a beírt tanulók száma 75, kik közül az I. félévben colloquált 56 ifju, a II. félévben 53. Maga az igazgató szomorúnak mondja az évi eredményt jelentésében. „Eredménye ez annak az évek óta leverőleg tapasztalt jelenségnek, hogy a theologiai pályára csak elvétve jó egy-egy jelessel, vagy általános jóval érettségizett ifju, hanem az átlag mind csak elégséggel jön, gyarló előkészítéssel, gyenge szorgalommal és nem egyszer erkölcsileg is igen ingatag alappal.“

(Folytatása következik.)

Papiktatás a monói ev. ref. egyházban.

Egyszerű, de fölemelő hatású szép ünnepélynek volt színhelye múlt hó 19. napján a Szamos mentének egyik kies fekvésű községe, Monó. Az ott levő ev. ref. egyház hívói sok szomszéd községbeli vendég jelenlétében ünnepelték egyhangulag megválasztott lelkészükné, Székely Árpádnak beiktatását. A hivatalos része az ünneplésnek a reggeli istentisztelet megható keretében folyt le. A szilágycsehi, a szilágyborzasi és a monói énekezők vezetése alatt pont 10 órakor megcsendült a kisdied templomban a jó kálvinista bementi ének: „Im' bejöttünk...“ Azután a „Te benned bízunk...“, majd a „Királyok királya...“ megragadó dallama. Ennek elhangzása után az esperes hivatalos képviselője tartotta iktató imáját. Hívta a Mindenható, hogy szentelje meg az ünnepélyt. Legyen tanuja és meghallgatója a közös fohászkodásnak, melyet együtt dobogó lelkek: pásztor talált nyáj és új szerető hűvekre akadott pásztor és számos érdeklődő bocsátanak az égi trón felé. Hívta, hogy ehhez a szép alfához sorakoztassa megfelelő öröndetes pillanatoknak áldott szép betűsorát. Hívta, hogy szentelje, áldja meg az új lelkipásztort beköszöntésének és hosszú ittműködésének folyamán. Hívta, hogy szentelje, áldja meg a gyülekezetet, áldja meg az egyházat és áldja meg a hazát. Az áhitatos imát önkénytelenül mondották utána a lelkes ifju lelkipásztornak az összes jelenlevők. A szokásos közének után következett az ünnep fénypontja, a kathedrafoglaló egyházi beszéd, az e neműeknek egyik remeke. Székely Árpád a nemes egyszerűségnek és lelki finomságnak embere, a hűvéért, hazájáért, de főként a Krisztusért, a protestantizmusért élni-halni kész lelkipásztoroknak elsei közül való, szívét-lelkét mintha tette volna belé. A mesterileg megkészített beszédet csak még emelte a hűvel teljes szónoki előadás. Számos jelenlevőnek szeméből önkénytelen cseppent ki a meghatottság könnye. És mikor a lelkipásztori működésének útját, módjait és céljait a leghelyesebben és legszebben minden oldalról ecsetelően, égi segítséget kért feladatai elvégzéséhez, lelke mélyén minden jelenlevő visszhangozta hogy „az isten áldja meg, az Isten, a ki hozta őt ide!“ — Azután helyét a szószéken Benkó Albert esperesi helyettes foglalta el és a nála már megszokott szónoki készüléggel mondott gyönyörű záróimát a templomi ünnepléshez. Kijövet rövidesen megtörtént az egyházi ingóságoknak átvétele a volt adminisztránstól. — Azután pedig, ha nem is bibliai értelemben, de a szó szoros értelmében a „szereket vendégsége“ következett. Az új lelkipásztort sokan üdvö-

zölték új lakásán, hol a legigazabb magyaros vendégszeretet volt a viszonzás. Terített asztalhoz telepedett a kedves baráti társaság. És azután ünnepélyes tosztozás mellett folyt a jóízű lakmározás és még a késő déleesti órákban is „muzsikaszó, pohárcsengés járta“.

Különfélék.

Az ev. ref. egyház egyetemes konventje zsinatelőkészítő rendkívüli üléseit e hó 25-én kezdte meg Budapesten *Báró Bánffy Dezső* világi és *Kun Bertalan* püspök egyházi elnöklése mellett. Az elnök ősz püspök gyönyörű imát mondott, melynek alap-gondolata: A protestantizmus és az ev. ref. egyház nehéz viszonyok között küzdenek, a kétes kilátások között bizonytalan a sors, mely reájuk vár, akkor is, ha erejüknek teljes megfeszítésével küzdenek a létezésért, ősi jogaikért. De éppen ezért minden erőnk latbavetésével fel kell vennünk a harcot komoly munkával, czéltudatos törekvéssel szolgálva egyházunk javát, Istentől várva igazságos küzdelmünknek és becsületes munkánk jutalmát. *Br. Bánffy D.* elnök rövid megnyitó üdvözlése után azonnal hozzáláttak a napirendhez. A gimnáziumok államsegélyének a káplántartási államsegélynek elszámolása után, köszönetet mondott a miniszternek az évi 200,000 koronás államsegélyért. — A tanári fizetésiokozatok megszüntetése kérdésében *Váró Ferencz* indítványára a zsinatelőkészítő-bizottság munkálata során fognak határozni. *Gróf Dégenfeld* és *Bernáth Elemér* annak megtartása, *Fejes*, *Radácsi* ellene szoltak. — A tábori lelkészek szolgálati szabályzata ügyében a konvent tudomásul vette a két prot. egyházat közösen érdeklő ügyekben eljáró bizottság javaslatát s azt terjesztik fel a miniszterhez. — A zsinatelőkészítő-bizottság javaslatai tárgyalásánál elvül kimondták, hogy csak azon pontokat tárgyalják, melyek a most érvényben levő törvénytől eltérnek. — A mi kerületünk képviselőiben jelen vannak: *Br. Bánffy Dezső*, *Dr. Bartók György* püspök, *Simó Lajos*, *Kenessey Béla*, *Mezei Albert*, *Sándor János*, *Váró Ferencz* és *Pokoly József*.

Gondolatok a rendkívüli konventi ülések előtt czim alatt *dr. Tüdös István* szerkesztő ír a Sárospataki Lapok legutóbbi számában. Cikkében panaszosan említi fel, hogy bár a rendkívüli konventnek kell állást foglalni a zsinati kérdésekben és azok miként leendő megoldása tekintetében: az előkészítő bizottságok mégsem publikálják dolgozataikat, hogy azokat az egyházi sajtó ismertethetné, bírálhatná s így a kérdések és javaslatok átszűrődhetnének az egyházi közvélemény retortáján, mielőtt a konvent hivatalos elbírálása alá kerülnének. *Ezt a panaszt mi is aláírjuk*; mert valóban különös, hogy az egyházi közönségnek nem adatik mód arra, hogy a javaslatok tekintetében előre nyilatkozhassék. Azt lehetne ugyan mondani, hogy alkalom lesz még erre, mert hiszen a dolgozatok le fognak tétetni a kerületekre és az egyházmegyékre; de az is igaz, hogy ha a konvent egy vagy más irányban állást foglalt, azzal már egyfelől meg van bénítva az egyházi közvélemény szabad megnyilvánulása, másfelől pedig, a mint a tapasztalás mutatja, ha a közvélemény megnyilatkozik is, legfeljebb csak kisebb módosításokat eszközölhet, a főbb alapelvek azonban, mivel azokra már eleve ráütötte a konvent a hivatalos pecsétet: változatlanok maradnak. Ez bizony nem jól van így, s ennek következménye ismét csak az lesz, hogy az utóbbi években a konvent ellen emelkedő panaszok újra fel fognak hangzani, egyházi közegyetértésünknek nem nagy dicsőségére. — Így ír a P. E. és I. L. s mi is csatlakozunk hozzá.

Igy csináljunk egyházi iskoláinkból „alla-

mi“-t. Megdöbbenő hírt veszünk. *Bürrösön*, hol köröskörül vagy 100 klm. területen a magyarságot a mi egyedüli egyházunk képviseli (fájdalom, talán már nem sokáig!) átadtuk iskolánkat az államnak. Gondnoksági elnök lett *Horváth István* ottani igen derék papunk. Most fogja magát a magyar állam tanfelügyelője *Pogány István* s felhatalmazza a gondnokságot, hogy az iskolában hetenként 2 órát az oláh nyelv tanítására engedélyezhessen. Horváthban még más társával volt annyi magyarság, hogy nem engedélyeztek. Erre a tanfelügyelő reájuk írt, hogy vonják le a következtetést és mondjanak le. És Horváthék lemondtak, hogy a gör. kath. oláh pópa foglalja el helyüket! — Nó hát ilyen skandalumot!? Tehát ref. gyermekeinket magyar állami iskolában a tanfelügyelő akaratára oláhhul fogják tanítani? Tud-e erről a botrányról uzoni *Béldy főispán*, *Somogyi alispán*? Mi gondoskodunk róla, hogy *Wiassics* miniszter megtudja. És egy ilyen tanfelügyelő maradhat még egy perczig is tovább hivatalában? Ez a magyar nemzeti tanügy politika? Hát bolondítják az országot? A miniszter elrendeli, hogy az oláh iskolákban kell magyarul tanítani s a tanfelügyelő meg azt, hogy a magyar iskolában oláhhul kell tanítani. Valóban nem tudja az ember, hogy sirjon-e vagy kaczagjon! Botrány!!!

Dr. Damokos Odön kezdi **egyh. megyénk egyik gondnoka** most nősült meg. Frigyéhez őszintén gratulálunk s kívánjuk Isten áldását. De nem tehetjük, hogy aggodalmunknak kifejezést ne adjunk akkor, mikor halljuk, hogy egyházi áldást a róm. kath. plebánustól kért. Hát mi van a saját egyháza esketésével. Itt is reversalis foroghatna szóban!? Ez sok volna. Reméljük, hogy az esperes, kinek nyájához tartozik ébren volt. Így gondoznak minket?!(Kézdi.)

Reformáció ünnep Zágónban. A reformáció ünnepét a zágoni református egyház november 2-án ülte meg. Nagy közönség volt ez alkalommal a tágas templomban. *Bodor János* ref. lelkész remek szónoklatban fejtette ki az okokat, melyek a reformációt szükségessé tették. A nagyszabású, erős protestáns szellemű beszéd mély benyomást tett a hallgatóságra. Sokban emelte az ünnepély magasztosságát a református ifjúsági egyesület hatalmas karéneke, „Erős várunk nekünk az Isten“, melyet beszéd után az urasztala körül felállva énekelt orgona kísérettel mellett mintegy 150 ifjúsági egyesületi tag. A konfirmáció azon megható jelenete ismétlődött meg előttünk: mikor az ifjúság éneken tesz fogadást „szent hitéről.“ Este 6 órakor az iskola nagytermében az ifjúsági egyesület a reformáció évfordulója emlékére ünnepélyt rendezett a következő műsorral: 1. Tiszteletes *Bodor János* tartott elnöki megnyitó beszédet, melyben először vázolta a reformáció jelentőségét, végül az ifjúsági egyesületi tagokat buzdította munkásságra, kölcsönös szeretetre s a felnőttek szíves pártfogását, támogatását kérte az egyesület részére. 2. *Kiss Lajos* áll. tanító *Ravasz Lászlónak* „Luther éjszakája“ című szép költeményét szavalta nagy hatással. 3. Az ifjúsági egyesület harmonium kísérettel mellett énekelte „Luther énekét.“ 4. *Csusz Tamás* áll. tanító ifj. egy. alelnök általános figyelem mellett olvasta fel *Incze Bélának* „Erős várunk nekünk az Isten“ című protestáns jókönyvek közé tartozó megható kis elbeszélését. 5. Nagy Imre énekeszénél *Kiss Lajos* harmonium kíséréte mellett a „Gályarabok énekét“ adta elő. 6. *Izsák Emma* ifj. egy. tag nagy ügyességgel szavalta *Szabolcska Mihálynak* „Gyérül a fa lombja“ című költeményét. 7. Tiszteletes *Bodor János* záróbeszéde után a himnusz harmonium kísérettel mellett fennállva énekelte az egész közönség. A szép, vallásos alkalmi ünnepélyen adakozásból 15 korona gyűlt az ifjúsági egyesület javára. A tél folyamán még 5 estélyt fog rendezni az ifj. egyesület, melyek bizonyára nagy befolyással lesznek a zágoni ifjúság valláserkölcsei életére. Ugy legyen! r. l.

Vallásos estély. A sepsiszentgyörgyi református egyházi társaság folyó évi november 28-án délután 5 órakor az ev. ref. Székely Mikó-kollegium tornacsarnokában vallásos estélyt rendez. Az estély műsora a következő: Énekel: a kollegiumi énekkar. Szaval: *Barabás Miklós* VIII. k. o. tanuló. Felolvas: *Csász János* koll. ta-

nár. Négyszólamos ének: előadja az elemi fiúiskolai tanítók kara. A következő estélyt december 19-én fogják megtartani, a mikor felolvas: dr. László Ferencz koll. tanár.

Egyházi estély. A székelyudvarhelyi evang. reform. egyházközség nov. 23-án d. u. 5 órakor a ref. kollegium tornacsarnokában tartja meg első egyházi estélyét a következő műsorral: 1. Közének. XC. zsolt. I. vers. 2. Szaval Nagy Lajos VII. g. o. t. 3. Felolvasás. Tartja Vajda Ferencz ref. pap. 4. Ima Klopstocktól. Előadja a vegyes dalkör. 5. Szaval Hann Pepi kisasszony. 6. Isten dicsősége Beethowentől. Előadja a vegyes dalkar. Az estélyen belépti díjak nem szedetnek; önkényes adományok ez alkalommal a vegyes dalkar felmerülő költségeire szívesen fogadtatnak. Az érdekesnek ígérkező estélyre az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívja a rendezőség.

Nyilvános számadás és köszönet. A Maros-Ugrai ev. reform. egyházközség folyó év augusztus hó 30-án építkezésekből származott terhei fedezésére a gróf Haller-kertben nyári zártkörű tánczvigalmat rendezett. E bál jövedelméből több mellék körülmények miatt csak most vagyunk abban a helyzetben, hogy nyilvánosan elszámolhassunk s tesszük ezt a következőkben:

Befolyt 28 személyjegyből 56 korona, 12 családjegyből 60 korona. Felülfizetett Demény Dániel O.-Kocsárd 2 k. Kutyfalváról Bedőházy Pál védnök 25 k. Nemes Albert M.-Vásárhely 1. M. Vás. Szekeres János 1 kor. Nagy Endre 2 korona. Buzás-Besenyőből Thuróczi Benedek 7 k. Ifj. Mátyás Sámuel 3 k. Bethlen Tima grófnő védnök 10 kor. N. N. 10 kor. Báro Rothenthal Antalné grófnő védnök 20 korona. Gróf Haller Gyorgyné védnök Kerelő-Szt.-Pál 30 korona. Gróf Toldalagi Lászlóné Koronkából védnök 20 k. Gróf Haller Fáni és Tóni grófnő 4 k. Gróf Teleki József védnök Sárpatok 30 k. Gróf Bissingen Ottóné védnök Medgyesfalva 20 k. Rustek Károly tanárjelölt 1 k. Grois Ottó gazdatiszt Radnóth 2 kor. Balogh Gergely gazdatiszt Radnóth 2 k. Vizi József O.-Sályi 1. Sántner Lajos védnök O.-Sályi 30 k. Tódor János O.-Dellő 4 k. Tisza Anna, Sádor János főispánné védnök 20 kor. Báro Kemény Pál védnök M.-Tohát 20 kor. Tollas Dénes gazdatiszt Kerelő-Szt.-Pál 4 kor. Zilahy Ödön postamester 2 kor. Nemes Árpád ref. lelkész 3 k. Maros-Ugra. Tauszik B. Hugó védnök M. V. 10 kor. Báro Apor Istvánné védnök Abosfalva 20 kor. Jollár György vendégfőnök M.-Vásárhely 10 korona. Jenei Jenő gyógyszerész 2 kor. Radnót. Pásztor Sándor M.-Bogát 4 kor. Deák Lajos kir. tanácsos, tanfelügyelő védnök 10 k. Id. Mátyás Sámuel védnök Buzás B. 10 k. Bedőházy János országgyűlési képvis. 20 kor. Báro Solymosi Lászlóné védnök Nagyteremi 20 k. Dr. Boér Elek egyházmegyei gondnok 10 kor. Felszegi Sándor kerületi anyakönyvi felügyelő védnök 20 k. Grünfeld Májer bérlő 2 k. Déry Zoltán főispán védnök 20 k. Kebelel Nagy Pál egyházmegyei főgondnok védnök 20 kor. Gróf Bethlen Balázs orsz. gyűl. képvis. védnök 20 kor. Gróf Bethlen Sándor orsz. gyűl. képvis. védnök 10 kor. Apáti Péter orsz. gy. képvis. egyházmegyei gondnok védnök 10 kor. Gróf Bethlen István orsz. gy. képvis. védnök 40 k. Kabos Ferencz orsz. gyűl. képvis. védnök 10 kor. Báro Kemény Kálmán 6 excel. védnök Máros-Vécs 40 k. Báro Kemény Ákos főispán védnök 20 k. Egy bál vendégtől 8 darab színes papír lámpionért 2 kor. Összes bevétel bál jegyek és felülfizetések 730 kor. Kiadatott 309 kor. 67 fillér. Maradt tiszta jövedelem 420 kor. 33 fillér. Fogadják a szíves résztvevők és felülfizetők szegénk egyházunk nevében hálás köszönetünket. Maros-Ugra, 1902. október hó 22. Zilahy Ödön, m. kir. postamester, pénztárnok. Nemes Árpád, ref. lelkész, ellenőr.

Hálás köszönet. Pánczélcsehi egyházközségünk főgondnoka tekintetes Bodor Károly mérnök ur három darab pánczélcsehi takarékpénztári részvényt — a 50 frt — összesen 150 forint névértékben adományozott a folyó évi szelvényeivel együtt a pánczélcsehi ev. ref. egyház kántori alapja javára. Tekintetes Filep István presbyteri tag, m. kir. postamester ur és neje Haller Borbára öngyagsága a templomi szószékre és két templomi padra bársony-takarókat adományoztak; a templom ajtaját megfestették és arra új zárt tétettek; a czintereim ajtaját megjavíttatták és az elé új átjáró hidat építtettek, összesen 96 korona értékben. Magyar-Derzsei leányegyházunk templomát kijavíttatta, kibővítette, a templom belső falát, padokat, karzatot, mennyezetet megfestettette és egy új kőtoronyt építtett, mely építkezés költségei fedezéséhez tktes dr. Miklóssy József ügyvéd ur, egyházi főgondnok, 140 korona készpénzzel, a tervrajz és költségvetés megkiszámlázása árán 40 korona értékben és 10 öl kő adományozásával 140 korona értékben, összesen 320 kor. értékben járult; az egyháztagok pedig 15 öl követ adományoztak 210 korona értékben és 8 korona készpénzzel. — Ime a vallásos élő hitnek megnyilatkozásai! Tanujele ez annak, hogy a még egyházaink kebelében ilyen buzgó egyháztagok élnek, addig nem félhetjük egyházunkat az elpusztulástól. Mindkét egy-

házunk többféle nemzetiségek által vannak körülvéve, egyedül magyar egyházak a községekben. s így nem csak református egyházunknak, hanem édes magyar hazánknak is véd-bástyái. — Fogadják a nemes szívű adakozók a nyilvánosság terén is, adományaikért mindkét egyházunk nevében hálás köszönetem nyilvánítását. Pánczélcsehi, 1902. október 23. Szakács István, pánczélcsehi ev. ref. lelkész, magyar-derzsei ev. ref. beszolgáló lelkész.

Hálás köszönet. Kedves kötelességet teljesítek, midőn itt a nyilvánosság terén is a sepsi-bodoki ev. ref. egyházközség összes tagjainak nevében hálás köszönetet nyilvánítok özvegy gróf Pejacevics Arthurnő született gróf Mikó Anna örméltóságának azon kegyes adományaért, hogy a közelebbi években kijavított templomunk belső szükségleteinek megszerzésére, elősegítésére bodoki uradalma pénztárából egyszáz koronát kiutalni kegyeskedett. E szép tett nem szorult dicséretre. A nagynevű dicső ősöknek méltó utóda csak úgy tesz, a mint cselekedett az ő boldog emlékeztető szülője: nemes tettekkel bizonyítja be egyháza iránti buzgó szeretetét, hitét! A szeretetnek nagy Istene áldja meg, tartsa meg még hosszú évek során séeretteivel együtt tesü és lelki jólétben, hogy több ily szép tettel írja be nagy nevét egyházunk történeti lapjaira! Fogadja a méltóságos Grófnő egyházközségemnek megküldött kegyes ajándékaért a sepsi-bodoki ev. ref. egyház tagjainak hálás köszönetét, elismerését. — Sepsi-Bodokon, 1902. okt. 23. Wass Lajos, sepsi-bodoki ref. lelkész.

Hivatalos rész.

Sz. 1375—1902.

FELHIVÁS

a görgényi egyházmegye összes egyházaikhoz és tanítóikhoz!

Az egyházkerületi képviselők mandátuma a jelen évvel lejárván, s igazgatótanácsunk az új választást elrendelvén, — a választás napjaul 1902. december 7 (hét) napját tűzöm ki, s felhivom az összes presbiteriumokat, hogy mindannyian ugyanezen napon a szavazást ejtsék meg, s az eredményt, — a levélborítékon ezen jelzéssel: „Szavazat egyházkerületi képviselőre“, — jegyzőkönyvi kivonat alakjában terjesszék be hivatalomhoz.

Választási körök ezek:

1. Alsómarosi-kör Sáromberke, Erdőcsinád, Gernyeszeg, Körtefája és Marosjára.
2. Görgényi-kör Abafája, Radnótfája, Görgényszentimre, Magyarbólkény, Magyarpéterlaka, Szászrégen, Magyarrégen és Falfalu.
3. Felsőmarosi-kör: Oláhptoplicza, Magyaró, Disznajó, Holtmaros és Marosvécs.
4. Marosjobbparti-kör Póka, Pókakeresztur, Nagyercse, Vajdaszentiván, Beresztelke és Sárpatok.
5. Mezőségi-kör Uzdiszentpéter, Mezőujlak, Köbölkut, Komlód, Tancs, Nagyfülpös, Kisfülpös, Nagyölyves és Dextrádszéplak.
6. Végül a néptanítók választanak egy képviselőt, kiknek titkos szavazatát, ugyanezen napról, hasonló jelzéssel szintén kérem.

Megjegyzem, hogy az igazgatótanács 2685—1892. számú döntvénye alapján (hivataloslap 41—1892. szám) a tanítással nem foglalkozó énekvezérek, — és a 19—1898. számú döntvény alapján (hivataloslap 2—1898. szám) az állami iskolai tanítók, mint alkalmazott énekvezérek szavazati joggal nem birnak, — ellenben a törvény betűje és szelleme értelmében is, — elfogadom szavazatukat a minálunk alkalmazásban levő tanítónőknak, — fenntartván azonban ezen szavazatok érvényességére nézve, illetékes hatóságaim határozatát.

Gernyeszeg, 1902. nov. 18.

Csekme Ferencz,
görgényi esperes.